

<36636787510017

S

<36636787510017

Bayer. Staatsbibliothek

Dip. 59A.

~~7.319~~

(Philos. Specul. Opera varia. 474.)

PHILOSOPHIA RATIONALIS

QUAM
CUM SELECTIS

EX

LOGICA

ET

METAPHYSICA COROLLARIIS

AD

SUPREMI NUMINIS HONOREM

P R Æ S I D E

P. ANTONIO VOGT, Soc. JESU,

Philosophiæ Magistro, ac Professore
Publico, Ordinario

PRO

PRIMA PHILOSOPHIÆ LAUREA
CONSEQUENDA

PROPUGNABIT

Ingenuus ac Eruditus

JOANNES NEPOMUCENUS ZIWNY,

Rastadianus, Philosophiæ in annum primum Auditor,
Sem. Carol. Convictor

DEFENDENTIUM PRIMUS

Heidelbergæ

In Aula Academica

Die 27. Augusti, Anno MDCCLXIV.

Typis Joan. Jac. Hæner, Typogr. Aul. Acad.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

PRIMI DEFENDENTES

- I. JOANNES NEPOMUCENUS ZIWNY,**
Rastadianus, S. C. C.
- II. LOTHARIUS FRANCISCUS DIT-**
MANN, Wormatiensis, S. C. C.
- III. FRANCISC. JOSEPHUS ENGLERT,**
Heidelbergensis.
- IV. JOANNES MAURITIUS HESS,**
Bruchsalienfis.

SERENISSIMO

AC

POTENTISSIMO

PRINCIPI ET DOMINO
DOMINO

CAROLO
THEODORO

COMITI PALATINO RHENI

S. R. I.

ARCHI-THESAURARIO

AC

ELECTORI

BAVARIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ ET
MONTIUM DUCI, PRINCIPI MOERSIÆ,
MARCHIONI BERGÆ AD ZOOMAM, COMI-
TI VELDENTIÆ, SPONHEMII, MARCHIÆ
ET RAVENSPURGI, DYNASTÆ IN
RAVENSTEIN &c. &c. &c.

DOMINO DOMINO SUO
CLEMENTISSIMO.

2222222222

AC

POTENTISSIMO

PRINCIPIS ET DOMINI

DOMINO

CAROLO

THEODORO

COMITI PALATINO RHENI

S. R. I.

ARCHITHESAURARIO

AC

ELECTORI

BAVARIAE, JULIAE, CLIVIAE ET

MONTIUM DUCI, PRINCIPIS MOERIS,

MARCHIONIS BERGAE AD NOOMAM, COMIT-

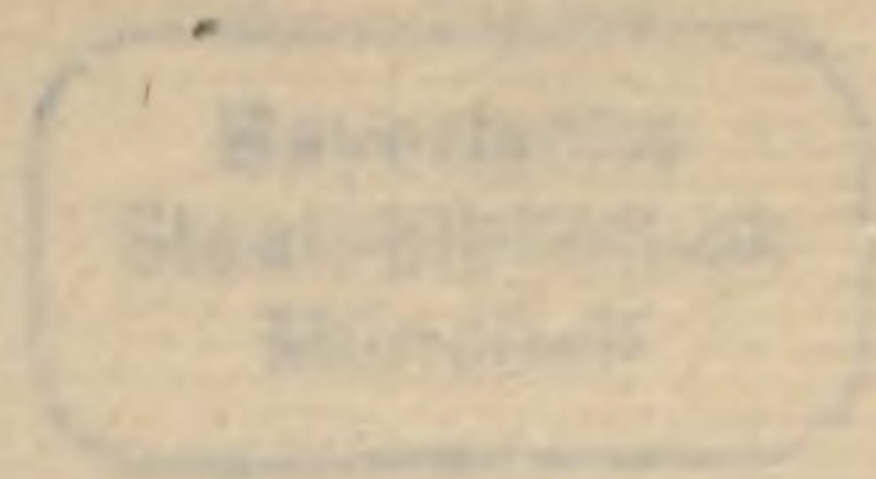
IS VELDENTIS, SPOHNHEIMI, MARCHIE

ET RAVENSBURGII, DYNASTAE IN

RAVENSTEIN &c. &c. &c.

DOMINO DOMINO SUO

CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME
AC
POTENTISSIME
S. R. I.
PRINCEPS
ELECTOR
DOMINE DOMINE
CLEMENTISSIME!

Aequum si quærit PHILOSOPHIA
RATIONALIS judicem ac arbi-
trum, ad PRINCIPIS illam PHILO-
SOPHI sisto tribunal. Quem enim
illa sibi Patronum inveniet ac Vin-
cem, nisi propriam TIBI & do-
mesti-

mesticam Sapientiam **PRINCEPS**
ELECTOR SERENISSIME AC
POTENTISSIME ? Quem ad tu-
endas Artes Liberales natura ge-
nuit, studium exercuit, felicitas
servavit. Divina plenus es sapien-
tia; hinc **RATIONALEM** an recte in-
scribam, sapientissime judicabis.

Illud vereor, ne Philosophus
ipse in ipso statim limine a ratione

videar aberrare , dum tenues pagellas velut prima mentis rudimenta , SAPIENTISSIMO PRINCIPI consecrare audeo ; sed ipsum hoc magnum habent , quod MAXIMI ELECTORIS nomen sua in fronte ostendant. Atque hæc singularis TUÆ CLEMENTIÆ laus est , quæ nec minima despicere solet : nemo enim in literariis elucubrationi-

tionibus officio suo fecisse satis arbitratur , nisi TUAM ELECTORALEM CLEMENTIAM in ipso operis aditu faciat testatam. Foves literatos, quia literis semper favisti: amas literas, quia IPSE literatissimus es: neque Artium Tyrones spernis, qui in omni scientiarum genere Veteranus adolevisti.

Novellos itaque fructus CLE-
MENTISSIMIS MANIBUS, pate-
re, ut inferam, qui sub TUIS au-
spiciis sati, rigatique gratiis, sub
paterna Clementia ceu felicissimo
sydere aucti confirmatique creve-
runt; atque dum Philosophum
TUO haftenus stringebas sinu,
præmiis exornabas, beneficiis pro-
sequebaris; Philosophici studii pri-
mi-

mitias clementissime accipies: qui
Benignos Superos unice & enixe
rogabo, ut TANTUM PRINCI-
PEM, PATRIÆ PATREM una
cum SERENISSIMA DOMO diu-
tissime conservent

**ELECTORALIS
SERENITATIS TUÆ**

Servorum infimus

Joannes Nepomucenus Ziwny,
Rastadianus, Philosophiæ Candidatus.

PHILOSOPHIA RATIONALIS SEU LOGICA.

LOGICA, vocem si spectes, est *Philosophia rationalis*, id est *Facultas Sermocinandi*, non tam ore quam mente, siquidem ut ait Plato, *Sermo est, quem mens apud se volvit circa illa, quæ considerat*: re autem ipsa est *Ars cogitandi*, seu *Scientia mentem humanam in cognoscendo dirigens*. Cum autem mens cognoscendo diversa ratione circa suum objectum versari possit, scilicet vel nude illud percipiendo, vel de habitudine rerum ad se invicem comparatarum judicando, vel ex noto ignotum inferendo, vel denique instituto legitimo cogitationum suarum

A

ordi-

ordine ceu via plana ad pleniorē rerum notitiam facilius incedendo: quatuor in partes Logica dividitur, scilicet in Idealem, Judicativam, Discursivam, & Methodicam. Finis Logicæ alius non est, quam mentem humanam ad verum detegendum idoneam reddere, eamque dirigere, ut recte operetur.

LOGICA IDEALIS DE IDEIS, EARUMQUE SIGNIS.

ARTICULUS I. DE IDEIS.

§. I.

De Idearum natura & diversitate.

I. **P**RÆNOTIO. Quemadmodum facultas animæ perceptiva pro objectorum diversitate, diversoque percipiendi modo varia fortitur nomina, quibus tamen non nisi diversa ejusdem mentis nostræ officia designantur, ut cum modo Facultas sentiendi, modo Virtus imaginandi, vel Phantasia, modo Sensus intimus, modo Vis intellectiva denominatur: ita & simplex rei Perceptio diversa est, vocaturque vel Sensatio, vel Imaginatio, vel Conscientia, vel Idea. *Sensatio* est perceptio objecti sensibilis orta ex præsentī hujus in organum sensorium actione, e. g. visio, auditio &c. *Imaginatio* est perceptio objecti externi cautata

fata non per actionem præsentem objecti, utpote quod in sensus modo non incurrit, sed per hoc, quod perceptio præterita in nobis iterum excitetur; ut dum basilicam pridem visam nobis denuo repræsentamus. *Conscientia* hic dicitur illa perceptio, qua per sensum intimum præsentis animi actiones passionis & affectiones cognoscimus, earumque existentia nobis conscii sumus. *Idea* est actus potentia intellectiva, quo res mere intelligibiles, vel etiam res sensibiles quidem at secundum eam tantum rationem, qua sub sensum & phantasiam non cadunt, scilicet secundum naturam & proprietates cognoscimus, quin de iis affirmetur aliquid, negeturve.

2. DEFINITIO. *Idea* est rei quatenus hæc intelligibilis est, in mente repræsentatio: qua nempe naturam, essentiam, aut proprietates rei citra affirmationem aut negationem cognoscimus. Dicitur etiam *Notio*, *Spiritualis imago* *Species rei expressa*, *Apprehensio*, *Perceptio* &c. quanquam aliqui inter Ideam & perceptionem distinguunt. Hi ipsum mentis percipientis actum dicunt *perceptionem*: ipsam vero spirituales objecti imaginem, seu ipsum objectum mente conceptum *Ideam* vocant. Nos illam *Ideam formalem*, hanc vero *Objectivam* dicimus.

3. COROLLARIUM. *Idea* pressius sumpta differt a sensatione & imaginatione, quibus

tantum res sensibiles; a conscientia intima, qua tantum existentia sui objecti, non vero essentia, aut proprietates cognoscuntur.

4. **DIVISIO.** Idea multiplex est *a: ratione originis*, *Idea Adventitia* est, quæ ope sensuum acquiritur: *Factitia*, quam mens ex ideis adventitiis jam ante habitis conjungendo vel separando facit: Et *Innata*, quæ a Deo sine nostra operatione menti humanæ in creatione est impressa, vel ad quotidianam ejus exigentiam rerumque sensibilium præsentiam infunditur. Talem dicunt esse ideam Entis in genere, Dei, &c.

b. Ratione objecti dividitur Idea in *Simplicem*, *Compositam* & *Complexam*. *Idea simplex* præsentat vel rem unicam licet ex partibus physicis constantem v. g. idea hominis: vel rem realiter quidem indivisibilem, partibusque physicis carentem, intentionaliter tamen divisibilem, ut idea Angeli &c. vel denique rem etiam intentionaliter indivisibilem, seu in qua plures partes nequidem per mentem distingui possunt, talis est idea entis in genere. Triplici hoc modo etiam dicitur *Idea Composita*: scilicet, quando vel plures res distinctas exhibet e. g. Demosthenem & Ciceronem; vel rem physice compositam, e. g. hominem, vel denique objectum nostro saltem concipiendi modo compositum & divisibile in plures ideas, uti Spiritum, qui
ideas

ideas entis, substantiæ aliasque complectitur. *Idea Complexa* exhibet rem cum attributo seu certa affectione modificatam e. c. Cicero eloquens.

* Excepta sola idea Entis in genere, quamvis ideam simplicem, aliquo sensu compositam dicere poteris: vel enim partes phyficas, vel saltem metaphyficas, genus nempe & differentiam, queis definitur, complectetur: passim autem *idea composita* censetur illa, quæ duas res disparatas e. c. Pompejum & Ciceronem exhibet: uti & *Ideæ simplicis* nomine venit illa, quæ rem unam repræsentat. *Idea complexa* a *composita* differt in eo; quod licet idea complexa exprimat rem ejusque attributum, ea tamen non per modum plurium; sed per modum unius, rei nempe per attributum modificatæ repræsentet.

c. *Ratione Comprebensionis* idea est *Adæquata* vel *Inadæquata*. *Adæquata* exhibet omnes rei notas seu ideas in idea composita contentas. Et hæc si omnia omnino eminenter formaliter & virtualiter contenta, id est rem cum omnibus attributis modis & relationibus exhibeat, *Comprehensiva* dicitur, quæ soli Deo competit. Nihilominus & illa dicitur *adæquata*, qua quis plurimas & præcipuas rei proprietates & affectiones cognoscit: sic Architectus, qui omnes ædificii partes ordinem & usum percipit, habet adæquatam domus ideam. *Inadæquata* repræsentat objectum secundum unam alteramve ejus notam

vel proprietatem v. g. idea animalis in homine: hæc etiam dicitur præcificativa.

d. Ratione Extensionis Idea alia est *singularis*, alia *particularis*, alia *communis*. Idea *Singularis* rem unicam & ultimo ita determinatam exhibet, ut nulli alteri convenire possit e. c. idea Salomonis: ejus objectum dicitur Individuum. Idea *particularis* rem quidem unam, sed vagam & indeterminatam repræsentat v. g. aliquis homo. Idea *communis* objectum pluribus commune exhibet: quodsi objectum sit ita pluribus commune, ut in numero plurali de iis dici possit, idea *universalis* vocatur, ut homo; alias tantum dicitur idea communis, ut Deus. Plerumque per Ideam communem intelligitur Idea *universalis*.

* Collectio idearum, quas continet, & in quas resolui potest idea composita, dicitur *Comprehensio ideæ*: sic comprehensio ideæ *homo est* rationale, animal, vivens, corpus, substantia, ens: hæc enim omnia ita comprehendit idea homo, ut avelli non possint, quin idea ipsa destruat. Collectio vero idearum, quas idea aliqua sub se continet, & ad quas potest extendi, seu de illis prædicari, *Extensio ideæ* vocatur. Unde extensio ideæ *Ens* est substantia, corpus, vivens, animal, homo, Plautus &c. & hæc ejus subiecta vel inferiora dicuntur: proinde ad comprehensionem ideæ revocantur attributa rei essentialia: ad extensionem pertinent subiecta vel inferiora, quibus ideæ universalis significatum tribuitur.

e. Idea

e. *Idea universalis* est vel *Specifica*, vel *generica*, vel *differentialis* vel *propria* vel *accidentaria*, prout nempe ejus objectum est *Species*, *genus*, *differentia*, *proprium* vel *accidens*.

* *Species* est prædicatum, quod dicitur de pluribus solo numero differentibus ut tota eorum essentia, v. g. homo de Aristotele & Platone. *Genus* est prædicatum, quod convenit pluribus penes essentiam dissimilibus, id est, specie differentibus tanquam pars essentiæ communior. *Genus* proximum est, per quod plures species ultimo inter se conveniunt, uti est animal respectu hominis & belluæ. *Genus* remotum dicitur, inter quod & datas species aliud genus intercedit, uti est vivens respectu hominis. *Differentia* est prædicatum, quod de Speciei alicujus individuus prædicatur ut pars essentiæ characteristica, sic rationale est differentia hominis. *Proprium*, de quo hic est sermo, & alias proprium quarto modo dici solet, est attributum, quod omnibus & solis alicujus speciei individuus semper convenit e. c. discursivum, admirativum &c. respectu hominis. Hoc dicitur ex essentia fluere seu emanare: hinc necessario suis subjectis convenit. *Accidens* est attributum, quod pluribus subjectis contingenter convenit: adeoque potest vel reipsa vel saltem ratione ab iisdem separari, salva semper essentia.

5. SCHOLION I. Essentiam rei constituunt ea prædicata, quæ ita rei insunt, ut a nullo alio priore dependeant, aut ex eo inferri possint: illa autem quæ ex prædicato

aliquo priore demonstrari de re possunt, *proprietates* vocantur, quæ ex essentia tanquam radice & origine emanant.

6. SCHOLION II. Ad faciliorem Idearum universalium notitiam non parum conferunt *Categoriæ*, seu Lineæ prædicamentales, quæ sunt ordo quidam terminorum vel idearum, quæ de uno prædicari possunt sub summo aliquo genere: unde & *Prædicamenta* dicuntur. Per eas idearum extensio & comprehensio ostenditur, fontes definitionum aperiuntur, & quæ prædicari, quæ subjici debeant, indicatur. Categorias Aristoteles decem statuit: parciore sunt Recentiores, quorum alii septem, alii tantum duas, Seriem scilicet entium, & seriem modorum statuunt.

§. II. *De Affectionibus Idearum.*

PRÆNOT. Affectiones idearum sunt earum virtutes aut vitia: Virtutes idearum præprimis quinque numerantur, scilicet *Veritas, Claritas, Distinctio, Vividitas* seu *firmitas, Ordo*. totidem fere recensentur earum vitia.

7. DEFINITIO. Idea *vera* dicitur, quæ est conformis rei perceptæ seu objecto suo: huic autem si sit difformis, *Falsam* dices. Idea *clara* vel *obscura* est, prout exhibet, vel non exhibet notas ad rem agnoscendam & ab omni alia discernendam sufficientes.

Distin-

Distincta est, per quam res non tantum ab omnibus aliis discerni potest, sed ejus notæ etiam aliis enumerari & explicari possunt; fecus est *Confusa*. *Idea vivida* seu *firma* est, quæ intellectum vehementius & diutius afficit ob singularem notarum raritatem, claritatem, vel fixam & attentam rei contemplationem v. g. magnifici spectaculi. *Ideæ debiles* intellectum parum afficiunt, & facile dilabuntur, quales formamus, cum vel affectu abripimur, vel aliorum meditatione occupamur, vel nimis multa nobis simul repræsentamus. *Ordo* idearum est congrua earum dispositio. Fit per *Synthesin* vel per *Analyfin*.

* *SYNTHESIS*, seu Compositio ideæ totalis ex ideis partialibus, habetur, quando ab idea generaliore ad inferiores minusque generales descenditur: ut dum pro ratione determinationum in sensus incurrentium aliquid eminus videns judicat primo, esse substantiam corpoream, deinde vivens, postea animal, hominem, denique Carolum. Ubi cavendum, ne sint lacunæ seu hiatus, id est, ne ulla idea intermedia omittatur: sed a generalioribus descendendum est ea serie, qua sibi invicem subjiciuntur. *ANALYSIS* seu Resolutio ideæ formatur, quando idea totalis seu comprehensive major, id est, minus universalis v. g. Plato, in ideas partiales, quas continet, scilicet in ideam hominis, animalis, viventis, corporis, substantiæ ascendendo resolvitur. Huc apprime servit arbor Categorica seu Porphyriana seu Recentiorum: quarum neutra cum sit numeris omnibus absoluta, non

est, cur unam alteri præferendam esse, contendamus.

8. COROLLARIUM. Hisce dotibus ut ornentur ideæ nostræ, solidumque sani judicii ponatur fundamentum, juvat subnectere aliquas regulas: 1. Unum objectum non plura simul, idque non obiter sed meditato & attente contemplari oportet. 2. Generatim ideæ rebus, non res ideis sunt conformandæ. 3. In re accurate perpendendum est, quid cum aliis commune, quid sibi proprium & singulare habeat. Ad quod multum proderit, si ideas nostras præcedat idonea rerum diversarum in suas classes distributio; ut, quæ una in re permixta menti occurrunt, ad certa veluti suprema capita revocentur. Id quod in promptu erit, si certæ statuantur categoriæ.

QUÆRI hic solet, an omnis idea sit vera? in diversa abeunt Logici: sunt qui omnem veritatem & falsitatem ideis abjudicant; eo quod per ideas nihil affirmetur, aut negetur. Sed hi inter veritatem repræsentationis & compositionis seu enuntiationis non discernunt. Acrior est contentio, an idea simplex aut saltem complexa falsa esse possit.

* Sententiarum hac super re diversitas inde est, quod duplex nonnullarum idearum sit objectum: aliud est objectum repræsentatum & terminativum, quod per ideam exhibetur; aliud objectum
ctum

Etum motivum vel occasionale & objectum relationis, quod per ideam quidem non repræsentatur, nec potest aut debet repræsentari, cum illius idea non fit; refertur tamen idea ad illud, eoquod occasione istius objecti hæc idea in mente excitata sit.

9. PROPOSITIO. Idea seu simplex seu complexa falsa esse non potest. Ratio: Idea menti objectum suum exhibens, non potest esse falsa: atqui omnis idea objectum suum menti exhibet, illius enim est imago. Ergo.

EXERCITATIO.

10. OPPONES 1. Objectum aliter percipi potest, ac revera est, ut cum præsentem vitrum percipitur gemma: atqui hæc idea vitri foret falsa. ergo. R. D. M. potest aliter percipi ita, ut non res ipsa v. g. vitrum, sed ejus loco gemma percipiatur C. M. ita ut vitrum præsens percipiatur in mente, sed perperam repræsentetur. N. M.

* Ideæ hujus objectum non esset vitrum, sed gemma, nam hujus est imago.

URGES 1. Objectum ideæ est id, a quo excitatur: sed a præsentem vitrum excitatur idea gemmæ. ergo. R. 1. N. M. nam non semper id, a quo excitatur, sed quod repræsentatur, est objectum ideæ; hujus enim est imago. R. 2. D. M. objectum ideæ *occasionale* & motivum, est id, a quo excitatur
C. M.

C. M. objectum repræsentatum & terminativum N. M.

* Possunt nimirum corpora in se quidem diversa, quoad obvias tamen qualitates sensibiles similia eandem in organis sensuum passiones motionesque excitare: quarum occasione fieri potest, ut pro idea v. g. vitri, excitetur in mente idea gemmæ: potestque objectum sensuum esse aliud, quam objectum ideæ.

URGES 2. Nihil in intellectu, quod non prius fuit in sensu: ergo non potest esse objectum ideæ, quod non prius erat objectum sensuum. R. 1. ergo nec Deus nec ulla res incorporea potest esse objectum ideæ, eo quod non sit objectum sensuum. R. 2. D. A. nihil in intellectu, quod ante non fuit in sensu vel per se vel per aliud, per species proprias vel alienas C. A. Semper per se & per species proprias N. A.

* Dantur ideæ factitiæ, v. g. Angeli, quæ per species alienas v. g. juvenis alati in mente excitantur, quin Angelus ipse in sensus incurrat.

URGES 3. Idea simplex potest esse falsa logice, id est regulis Logicæ difformis: ergo etiam falsa physice seu difformis objecto suo esse potest. R. C. A. N. C. diversitas inde est: idea non est imago regularum Logicæ, sed tantum relationem ad directionem regularum dicit, a quibus mens potest aberrare: at
obje-

objecti sui idea est imago; cui si foret difformis, esset imago & simul non esset, quia non repræsentaret id, cujus est imago.

II. OPPON. 2. Idea solis sub diametro bipedali, item idea baculi, aquæ mediam sui partem immerfi, qui licet rectus sit, fractus tamen vel curvus apparet, non sunt ideis suis conformes, ergo idea complexa potest esse falsa. **R. D. A.** non sunt conformes objecto absolute sumpto **C.** non respectivè & in his circumstantiis sumpto **N. A.**

* Ob maximam a nobis distantiam sol non aliter, quam sub hac magnitudine percipi potest. Similiter baculus ejusmodi ob radiorum in aerem tanquam medium rarius egredientium refractionem non nisi fractus apparere potest.

URG. I. Hæc idea, Plato indoctus, est objecto suo minime consentanea, ergo. **R. N. A.** objectum enim hujus ideæ complexæ non est Plato, ut olim fuit omnigenæ eruditionis laude clarus, sed Plato, qualis in mente repræsentatur, seu Plato in statu ignorantie possibili: qui status cum ei non repugnarit, etiam in eo cognosci potest.

* Idea hæc præscindit ab existentia & circumstantiis, loci, temporis &c. licet postmodum per judicium subsequens falsum idea hæc forsitan tribuatur Platoni, qui fuit; hancque ob causam idea hæc tantum Occasionaliter vel Causaliter falsa dici potest.

URG.

URG. 2. Idea Dei corporei est falsa: impossibile enim est, Deum esse corporeum, ergo. **R. N. A.** nam idea hæc vel est composita, id est, duo objecta disparata exhibens: & sic objectis suis non est difformis, cum utrumque repræsentet: vel est complexa repræsentans rem unam cum suo attributo? & sic non est idea Dei, sed alterius entis, cæteroquin summe perfecti, corporeis tamen imperfectionibus non carentis. Idea enim Dei pro objecto habet ens summe perfectum: omni carens imperfectione: atqui tale non est objectum hujus ideæ, ergo ejus objectum non est Deus; quemadmodum vitrum non est objectum ideæ, gemmam pro vitro præsentante exhibentis.

* Dum olim Anthropomorphitæ Deum corporeum esse somniarunt, non habuerunt ideam complexam Dei corporei, sed duas simplices ideas Dei & Corporei, quas per judicium falsum, quibusdam sacræ Scripturæ Textibus perperam intellectis innixum extrinsece conjunxerunt, seu inter se convenire pronuntiarunt. Unde etiam hujus propositionis: *Deus corporeus est impossibilis*, sensus iste est, impossibile est Deum esse corporeum.

URG. 3. Datur idea chimeræ v. g. hirco-cervi; atqui hæc est falsa, ergo. **R. D. M.** Datur idea composita Chimeræ, quæ nempe exhibeat duas res repugnantes extrinsece tantum per cognitionem utriusque vel præ-
viam

viam vel subsequenter identificatas. C. Complexa, quæ tantum rem unam exhibeat N. M.

* Impossibilia vel sunt in se ipsis cognoscibilia, vel non sunt in se cognoscibilia? de quibus Metaphysica: si sunt in se ipsis cognoscibilia; possunt esse objectum ideæ, ergo idea, dum illa repræsentat, est illis conformis. Si vero non sunt cognoscibilia in se ipsis: tum idea v. g. hirco-cervi repræsentat hircum & cervum per cognitionem præviam vel subsequenter, extrinsece tantum identificatos: adeoque rursus est objecto suo conformis; præsertim cum nihil de illa identitate affirmet, sed nude tantum eandem repræsentet.

URG. 4. Ergo hirco-cervus, cum nihil sit, nisi natura hirci & cervi per ideam Compositam repræsentata, revera erit possibilis; eritque idem objectum terminativum cognitionis, qua cognoscitur impossibile, & alterius, qua cognoscitur possibile? R. ad 1. D. illatum. Ergo hirco-cervus materialiter sumptus, id est, hircus & cervus & iudicium extrinsece & falso utriusque naturam identificans, erit possibilis C. formaliter sumptus, seu ut ibi falso & per jocum hæ naturæ identificatæ exhibentur N. dicitur *per jocum*; nam serium iudicium cum repugnantia evidentiā dari non potest. R. ad 2dam partem. D. erit idem objectum & eodem modo N. diverso modo C.

* Etiam Contradictoriæ habent idem objectum, sed diverso modo. Cognitio cognoscens circulum qua-

quadratum habet talem modum tendendi, qui possibile reddit extrinsece impossibile; talem autem non habet cognitio cognoscens possibile.

URG. 5. Idea complexa æquivalet iudicio, subiecto enim aliquid tribuit: atqui iudicium potest esse falsum. Ergo etiam idea complexa. R. N. M. ejus prob. D. tribuit aliquid per affirmationem vel negationem N. per nudam subiecti cum attributo repræsentationem sine affirmatione vel negatione C.

URG. 6. Judicium potest esse falsum, ergo etiam idea complexa R. N- C. ratio Diverfitatis est; de eodem objecto, eodem modo sumpto plura eaque opposita possunt formari iudicia, quorum alterutrum necessario falsum est. Contra unius rei non nisi una potest esse idea: si quid enim in una idea reluceat, quod in altera deest, jam plane diversum, aut saltem non idem eodem modo consideratum, utriusque objectum est. Exinde autem, quod idea objecto vel plane diverso, vel alia ratione considerato, non sit conformis, falsa dici non potest.

12. COROLLARIUM. Hinc ut prudens de re feratur iudicium hæc REGULA constanter observanda est: *Antequam feratur sententia, idea probe expendatur; nec ulli rei naturali præbeatur assensus, nisi clare distincteque fuerit percepta.*

ARTI.

A R T I C U L U S II.
DE IDEARUM SIGNIS

S E U
TERMINIS.

§. I.

De Terminorum natura & Diversitate.

13. **P**RÆNOTIO. I. Signum est, quod præter sui ideam in animo simul excitat ideam alterius, propter connexionem, quam habet cum hac altera re.

Connexio hæc est vel naturalis, ex ipsa tum signi, tum significati natura proveniens, qualis est fenum inter & ignem; & tunc signum dicitur *Naturale*. vel est arbitraria, ex libera signum aliquod instituentium voluntate profecta; sic oliva est signum pacis; & hoc vocatur signum *Arbitrarium* seu *ad placitum*.

Vis significandi in priore consistit in ea ipsa connexionem, quam a natura habet cum suo significato; in posteriore autem vis significandi est voluntas instituentium sufficienter manifestata, ac moraliter perseverans, id est, nec per expressam abrogationem, nec per usum contrarium aut diuturnum non usum retractata. Maximus Mangold, *Logicæ parte prima*. N. 14.

II. Inter signa arbitraria primum locum obtinent *Voces humanæ*, quæ sunt signa sono articulado ab homine prolata, quibus animi conceptus, horumque objecta manifestamus. *Loqui* igitur est proferre vocem articulatam: loqui autem *humano modo* est articulata voce signum dare ejus, quod mente conceptum est: id quod præter vocem externam dicit 1. rem, de qua loquimur, cognoscere. 2. Vocum, quas adhibemus, vim intelligere. 3. Velle voces talium rerum significativas proferre. Mangold ibid. N. 15.

III. Inter varia vocum genera præprijis notanda hic occurrunt *Nomen & Verbum*. *Nomen* ad exprimendam ideam & significandum ejus objectum; *Verbum* ad indicanda judicia animi vel affirmantis vel negantis adhibetur. *Nomen*, si consideretur in ordine ad propositionem, vocatur *Terminus* seu *Extremum propositionis*, estque vel *Subjectum*, de quo aliquid enuntiatur, vel *Prædicatum*, quod de alio dicitur. Hæc duo enim propositionem utrimque terminant, perinde ac apud Geometras extrema lineæ dicuntur puncta.

Inter utrumque extremum media est *Copula*, quæ est nexus aut vinculum utriusque extremi.

14. SCHOLIUM. Dantur voces non nullæ, quæ præter significationem primariam, aliam adjunctam habent quasi accessoriam, adeo-

adeoque non cogitationem tantum, sed cogitationis etiam modum ex usu exprimunt: ut cum diceris mentiri, offensum te, jure quereris; non vero ita, si diceris contra mentem locutus, licet significatio principalis utriusque dictionis sit eadem. Non absimilis est multarum vocum conditio, quæ certis temporibus honestæ fuerunt; postea vero accessoriam illam obscœnitatis, inverecundiæ, inurbanitatis, aut contemptus significationem ex usu receperunt. Sic voces non paucae, quæ quibusdam in regionibus honestæ sunt, in aliis absque gravi offensione proferri non possunt, id quod tum nominibus tum verbis commune est.

15. TERMINUS in varias classes distribuitur. I. Alius est *Simplex*, alius *Complexus*: ille rem unam, sine aliquo ejus attributo; hic rem cum aliquo attributo exprimit, ut Homo, Homo doctus.

II. Alius *Categorematicus*, alius *Syncategorematicus*: prior ideam vel rem ita indicat, ut se solo possit esse subjectum vel prædicatum propositionis: tales sunt omnia substantiva, & illa adjectiva, quæ saltem prædicatum propositionis esse possunt. Prosterior est, qui se solo nihil proprie significat; adeoque subjectum vel prædicatum propositionis se solo, nisi aliquid sub eo intelligatur, aut sumatur mere materialiter, esse non po-

test: tales sunt omnia signa tum universalialia tum particularia: *omnis*, *nullus*, *aliquis* &c. tum relativa *qui* &c. numeri, adverbialia, casus obliqui &c. Ideo Syncategoremata non tam termini quam contermini, seu terminorum modificationes sunt appellanda.

III. Terminus *finitus*, sic dictus, quod ejus significatio intra certos limites contineatur, est is, qui aliquid determinate significat, v. g. palatium, mons. *Infinitus* per particulam *non* immediate sibi præfixam aliquid determinate negat, sed nihil determinate exprimit; adeoque vim significandi quasi infinitam habet, ut *non arbor*.

* Particula *NON* sic immediate termino præfixa dicitur sumi infinitanter, neque propositio exinde fit negativa, ut dum dico, circulus est non triangulum, non circulus est quadratum.

IV. Terminus *Absolutus* rem sine ordine ad aliud a se distinctum significat, ut linea, Homo &c. *Relativus* vel *Respectivus* rem cum ordine ad aliud distinctum exprimit, ut Dominus, creatura, similis &c.

V. Terminus *Positivus* significat aliquid reale saltem possibile, v. g. cedrus, justus. *Negativus* exprimit absentiam rei positivæ: si indicat absentiam in subiecto capaci, dicitur *privativus*, ut cæcitas in homine: si in subiecto incapaci, dicitur stricte *negativus*, ut non videns respectu plantæ.

VI.

VI. *Singularis, Communis*, quorum notio patet ex iis, quæ de ideis sunt dicta Num. 4. *Terminus Communis* est vel *universalis* vel *particularis*: ille est terminus communis affectus signo universali, omnis, nullus &c. Adeoque exprimit totam extensionem ideæ communis; *particularis*, qui præfixum habet signum particulare aliquis, exprimitque partem indeterminatam ideæ communis.

VII. *Terminus univocus*, qui tribuitur pluribus inter se similibus in ratione per terminum significata, sic Homo de Aristotele & Platone prædicatur. *Æquivocus* tribuitur pluribus inter se dissimilibus in ratione per nomen significata, ut canis nunc animal domesticum, nunc sydus quoddam significat. *Analogus* pluribus tribuitur, quatenus vel eandem rem diverso modo, vel eodem modo diversas res respiciunt. Sic sanus dicitur homo, color, vultus, sed diverso modo; & hic dicitur *analogus attributionis*. Caput dicitur de suprema parte corporis humani, & de supremo reipublicæ præside, quia pars illa eodem modo inferiora respicit, & hic dicitur *analogus proportionis*.

* *Terminus analogus* uni tribuitur simpliciter & proprie, aliis vero improprie & secundario, per translationem, ob relationem quamdam, proportionem aut similitudinem: *æquivocus* autem pluribus in diversa significatione æque primario ac proprie potest convenire.

16. SCHOLION. De termino univoco & æquivoco hanc Logici statuunt Regulam: *univocum nomen prius definiendum est, quam dividendum: æquivocum prius dividendum, quam definiendum.*

VIII. Terminus *concretus* est, qui significat subjectum & formam, seu subjectum forma affectum, ut doctus, id est, habens doctrinam. *Abstractus* solam formam exprimit, ut doctrina.

* Subjectum hic dicitur, quod denominationem ab altero recipit, forma vero, quod denominationem tribuit.

17. COROLL. I. Pro formæ diversitate multiplex est concretum: prout forma est in vel extra subjectum, concretum est *intrinsecum* vel *extrinsecum*, ut doctus, cognitus: prout forma est physica, metaphysica, logica, moralis, substantia, accidens, concretum dicitur *physicum, metaphysicum, logicum, morale, substantiale, accidentale*, ut doctus, rationale, universale, consul, animatus, albus. De concretis naturæ & personæ, uti & de multiplicatione concretorum agit Metaphysica.

18. COROLL. 2. Triplici modo concreta in propositione sumi possunt 1. *Denominative*, seu ut vocant, *materialiter, specificative*, quando ei prædicatum convenit ratione solius subjecti, ut Logicus est musicus. 2. *Redupli-*

duplicative seu *formaliter*, quando ei prædicatum convenit tantum ratione formæ, ut logicus rite disputat. 3. *Concretive* seu *essentialiter*, quando ei prædicatum convenit ratione subjecti & formæ simul, ut, logicus est concretum.

Distinguunt aliqui inter concretum concretive & compositive sumptum: *concretive* sumi dicunt, quando in resolutione concreti subjectum in recto, forma in obliquo venit. e. c. Albus, id est, *res habens albedinem*, est concretum: *Compositive* vero, quando utrumque in recto venit, ut, Album est compositum accidentale, id est, *res & albedo unita sunt compositum*.

* Reduplicatio exprimi solet per particulas *qua*, *in quantum*, *ut* &c. quæ tamen interdum non reduplicationem, sed meram conditionem aut non repugnantiam indicant. v. g. Bonum *ut* cognitum amatur, justus *ut* justus potest leviter peccare.

IX. Denique notandus præprimis est terminus *primæ & secundæ intentionis*. *Terminus primæ intentionis* seu *primo intentionalis* est, qui ex institutione sua primaria significat rem, prout est in se ipsa, sine denominatione logica, ut Homo, cognitio, tenebræ. *Terminus secundæ intentionis* vel *secundo intentionalis* est, qui ex institutione sua primaria significat denominationem logicam h. e. talem

lem, quæ proveniat ab intellectu juxta regulas Logicæ operante, seu cujus forma specialiter est considerationis Logicæ, & non convenit rebus, nisi ut certo modo cognitis: tales sunt, genus, species, universale, subjectum, prædicatum &c. Hi enim termini significant rem reflexe & secundo cognitam.

19. COROLL. An & quando terminus seu primo seu secundo intentionalis etiam *primo* aut *secundo intentionaliter* sumatur, lex universalis hæc est: *Terminus dum pro significato suo primario accipitur, sive sit denominatio Logica sive non, sumitur primo intentionaliter: si vero pro significato suo secundario, eoque logico accipitur, sumitur secundo intentionaliter.*

Hinc sint canones particulares pro terminis propositionum ordinatarum: in propositione enim inordinata subjectum & prædicatum supponunt vel materialiter, vel formaliter, simpliciter vel personaliter, prout supponerent, si propositio fiat ordinata.

1. Prædicatum, sive sit terminus primæ sive secundæ intentionis, semper sumitur primo intentionaliter: quia semper sumitur pro eo, ad quod significandum primario est institutum: prædicatum enim denominationem tantum tribuit, non vero aliam recipit.

2. Si subjectum & prædicatum sint termini primo intentionales, subjectum sumitur
tur

tur primo intentionaliter, ut homo est animal, domus est cognita.

3. Quando subjectum est terminus primæ intentionis, prædicatum vero terminus secundæ intentionis, subjectum sumitur secundo intentionaliter, ut, homo est species.

4. Quando utrumque, scilicet tam subjectum quam prædicatum est terminus secundo intentionalis, videndum est, an prædicatum addat subjecto novam denominationem logicam *accidentalem*. i. e. talem, quæ termino secundo intentionali ex prima ejus institutione non conveniat, & tunc sumitur secundo intentionaliter, ut, dum dico, genus est subjectum: si vero prædicatum non tribuat denominationem logicam novam accidentalem, sed *primariam* ejus significationem exprimat, sumitur subjectum primo intentionaliter, ut in hac propositione, genus est universale, in qua significatum prædicati in conceptu essentiali subjecti continetur.

* Hæc propositio, *universale est genus*, si perpendatur tanquam inordinata, cujus sensus sit, *aliquod universale est genus*; universale sumitur primo intentionaliter, quia de conceptu essentiali & primario alicujus universalis est, esse genus: si vero sensus sit iste; *universale est genus respectu suorum inferiorum*, in quæ tanquam in diversas species dividitur, scilicet in speciem, genus, differentiam, proprium & accidens, sumitur secundo intentionaliter: nam

hæc denominatio ei ex cognitione super primariam notionem reflexa accidentaliter advenit.

§. II. *De Terminorum affectionibus.*

20. PRÆNOTIO. Affectiones terminorum sunt certi modi, quibus termini in propositione usurpari possunt: Tales sunt septem, scilicet Status, Ampliatio, Alienatio, Restrictio, Diminutio, Appellatio, Suppositio.

I. *Status* est acceptio termini pro tempore per copulam importato, five præsens illud sit, five præteritum, five futurum.

II. *Ampliatio* est acceptio termini pro alio tempore, quam quod per copulam indicatur, ut, cæci vident.

* Alii discrimen statuunt inter distractionem & ampliationem: ampliatio his est acceptio termini pro omni temporis differentia, ut dum dico, homo est animal, iusti in gratia ex hac vita decedentes salvantur. Distractio vero illis est acceptio termini pro alio tempore, quam quod per verbum significatur, ut in dato exemplo, cæci vident. Quod tamen discrimen in usu passim negligitur, & ampliatio utroque hoc sensu adhibetur.

III. *Restrictio* est contractio termini ab ampliore ad minus amplam significationem & extensionem; quod fit additione adjectivi, adverbii, casus obliqui &c.

IV. *Di-*

IV. *Diminutio* seu *usus termini secundum quid*, est contractio, qua terminus, qui ex se significat totum, per aliquod additum determinatur ad significandam duntaxat partem, ut, æthiops est albus secundum quid, i. e. secundum dentes.

V. *Alienatio* est termini a propria significatione ad alienam & impropriam translatio, ut, prata rident, vicit Leo de tribu Juda. Huc pertinent metaphora & allegoria.

VI. *Appellatio* est applicatio termini unius ad alium quoad significationem seu denominationem, ut, Cicero fuit magnus orator, Alexander fuit heros parvus. Si terminus respicit formam concreti, dicitur *appellatio formalis*, uti fit in primo exemplo; si respicit subjectum, est *appellatio materialis*, ut in secundo exemplo, ubi terminus *parvus* respicit staturam Alexandri justo minorem, non vero formam seu fortitudinem heroicam.

* Ex hisce terminorum affectionibus non raro dependet propositionum veritas, ut ex datis exemplis fit manifestum.

VII. Præ his omnibus observanda venit *Suppositio*, quæ in genere & minus stricte sumpta, est acceptio termini pro aliquo i. e. pro se vel pro suo significato: ex quo fuit divisio suppositionis in *materialem* & *formalem*.

21. *Suppositio materialis* est acceptio vocis pro seipsa i. e. pro litteris & syllabis, ex quibus tanquam ex materia sua constat, ut in his propositionibus: Plato est dissyllabum, Plato est tertiæ declinationis: in propositione prima habetur *suppositio materialis intrinseca*, quæ est acceptio vocis pro se ipsa ut habente prædicatum ex natura sua independentem ab alia hominum institutione conveniens. In posteriore propositione habetur *suppositio materialis extrinseca*, quæ est acceptio vocis pro seipsa, ut habente prædicatum ex hominum præcipue grammaticorum institutione conveniens.

* *Suppositio materialis*, quanquam pressius loquendo *suppositio* non sit, hæc enim magis proprie dicetur acceptio termini pro re, quam significatio: tamen prætereunda hic non videtur, cum manifestum sit, alio modo sumi vocem, dum materialiter, quam dum pro re significata seu formaliter usurpatur.

22. *Suppositio formalis* est usurpatio vel substitutio vocis pro re significata. Significatio enim est quasi forma termini, tanquam signi. *Suppositio formalis* dividitur i. In *propriam* & *impropriam*, prout nempe terminus supponit pro re proprie vel improprie significata v. g. Homo est creatura, vicit Leo de tribu Juda. 2. In *Simplicem* & *personalem*. *Suppositio simplex* est usurpatio termini

ni pro suo significato secundo intentionaliter sumpto v. g. animal est genus, species est subjectum; ubi animal, species, supponunt simpliciter. Suppositio *personalis* est usurpatio termini pro suo significato primo intentionaliter sumpto: sic subjecta harum propositonum, triangulum est figura, species est universale, supponunt personaliter.

* Unde intelliges, plane idem esse sumi primo, aut secundo intentionaliter, ac supponere personaliter, aut simpliciter.

23. *Suppositio personalis* alia est *singularis*, quæ est acceptio termini singularis, aut communis quidem, sed tamen affecti signo singulari pro aliquo singulari & determinato. v. g. Salomon fuit Rex Judææ, hic leo est a Samfone occisus. Alia *communis*, quæ est acceptio vocis communis, pro suo significato pluribus communi i. e. pro suis inferioribus vel denominatis.

* *Inferiora* dicuntur, quæ essentialiter participant prædicatum commune, ut Plato & Alexander respectu hominis, homo respectu animalis: *denominata* vocantur, quæ accidentaliter participant prædicatum commune, qualia sunt, nix, lac &c. respectu hujus prædicati communis *album*.

24. *Suppositio communis* dividitur in *Distributivam*, *Collectivam*, *Disjunctivam* & *Disjunct-*

junctam: est autem suppositio *Distributiva*, quæ etiam *universalis* & *copulativa* dicitur, acceptio vocis communis pro suis inferioribus per integras propositiones particula ET vel NEC connexas enumerandis ita, ut de quolibet seorsim verificetur prædicatum. Si terminus communis accipiat pro omnibus individuis sub eo contentis, dicitur suppositio *completa*, atque etiam pro *singulis generum*, ut omne animal est sensitivum. Si vero accipiat tantum pro singulis generibus aut speciebus sub ipso contentis, dicitur *incompleta*, & *pro generibus singulorum*, ut omne animal fuit in Arca Noe. Rursus suppositio distributiva est vel *absoluta*, vel *accommoda*. *Absoluta* est acceptio termini pro omnibus inferioribus sine ulla exceptione, ut, omnis creatura a Deo dependet. *Accommoda* est acceptio termini pro omnibus inferioribus cum aliqua exceptione, ut omnis homo peccavit in Adam.

* Ut sit suppositio personalis distributiva, inferioribus primo intentionaliter sumptis debet prædicatum convenire: nam etiam suppositio materialis & simplex aliquam distributionem admittunt, ut in his propositionibus: omnis fluvius est generis masculini, cujus sensus est omnis vox fluvium nomine proprio significans, scilicet & vox Rhenus, & vox Nicarus &c. sunt generis masculini. Item omnis homo est individuum logicum, ubi omnis homo pro Petro & Paulo &c. secundo intentionaliter sumptis, adeoque simpliciter supponit.

25. *Suppositio collectiva* est acceptio termini communis pro omnibus suis inferioribus simul sumptis ; ita scilicet, ut prædicatum non de singulis seorsim, ut fieri solet in suppositione distributiva, sed de omnibus simul sumptis possit enuntiari.

* Hic particula ET dicitur sumi *copulativè*, seu connectens non integras propositiones, sed simplices tantum terminos, ut, omnia Elementa sunt quatuor.

26. *Suppositio disjunctiva* seu *determinata* est usurpatio termini particularis pro suis inferioribus per particulam VEL in pluribus propositionibus ita enumerandis, ut saltem uni ex inferioribus determinate quoad se assignabili prædicatum conveniat, ut, aliquis Apostolus fuit proditor.

27. *Suppositio disjuncta*, quæ etiam *confusa* & *indeterminata* dicitur, est usurpatio termini particularis pro suis inferioribus per particulam VEL in una duntaxat propositione ita enumerandis, ut nulli ex inferioribus determinate accepto prædicatum conveniat, ut, aliquis oculus est necessarius ad videndum, scilicet vel dexter vel sinister.

28. COROLL. Singulis his suppositionibus personalibus suus respondet ascensus & descensus. Fit autem *ascensus*, quando ab inferioribus argumentor ad terminum communem

nem inferendum v. g. & Petrus est mortalis, & Paulus est mortalis &c. ergo omnis homo est mortalis. *Descensus* vero fit, quando a termino communi ad inferiora ejus argumtor, ut, omnis homo est mortalis, ergo & Petrus est mortalis, & Paulus &c. In ascensu & descensu distributivo adhibetur particula ET vel NEC; in colectivo particula ET; in disjunctivo & disjuncto particula VEL.

§. III. *Regulæ pro dignoscenda suppositione subjecti & prædicati.*

29. Ad dignoscendam subjecti suppositionem Regula generalis hæc est: *Subjectum supponit juxta prædicati exigentiam.* Cum enim subjectum de se sit indifferens, ut hac aut illa ratione usurpetur, a prædicato ad certam acceptionem determinari debet. Ex hac lege generali fluunt sequentes canones particulares.

* Id vero universim notandum est, suppositionem sæpe dependere ex intentione loquentis & circumstantiis rei.

I. Subjectum commune affectum signo universali *omnis* supponit distributive, si prædicatum de singulis seorsim possit affirmari; ut, omnis homo est mortalis; collective autem, si non nisi de omnibus simul sumptis affirmari possit v. g. omnia Elementa sunt qua-

quatuor. Similiter subjectum commune affectum signo universalis *nullus*, semper supponit distributive.

* Ubi vox *omnis* idem significat ac *totus, universus*, non est signum universale, sed significat collectionem plurium partium, non plurium inferiorum subjecti, uti in hac propositione, *omnis turba quærebat eum tangere Luc. 6.*

II. Subjectum commune, cui præfixum est signum particulare *aliquis*, supponit disjunctive, si prædicatum alicui determinate assignabili conveniat, sive dein propositio sit negativa, sive affirmativa, ut, *aliquis Apostolus fuit proditor*. Si autem prædicatum in nullo determinate assignabili verificetur, supponit disjunctim, ut *aliquis oculus est necessarius ad videndum*.

* Suppositio disjuncta habetur, quando affirmatur aliqua necessitas, indigentia, debitum &c. ita, ut necessitati, indigentiae &c. satisfieri adæquate possit per plura individua sub termino communi contenta, ac seorsim sumpta, uti in hac; *aliquis oculus est necessarius ad videndum*.

III. Terminus singularis, sive sit subjectum, sive prædicatum, semper suo modo i. e. æquivalenter distribuitur; sumitur enim pro omni eo, pro quo potest sumi v. g. *Alexander vicit Darium*.

* Si

- Si vero terminus singularis fit communicabilis, uti est terminus Deus, non semper æquivalenter distribuitur, ut patet ex his propositionibus: Deus est incarnatus, Redemptor hominum debet esse Deus, Deus est trinus, Deus est omnipotens: in prima enim aliquis, qui est Deus, i. e. aliqua persona Divina, supponit disjunctive, in secunda disjunctim, in tertia collective, in quarta distributive.

IV. Subjectum indefinitum, in materia necessaria plerumque supponit distributive. Interdum tamen pro ratione prædicati collective supponit, ut, partes sunt totum. In materia vero contingenti, nisi significetur aliqua necessitas, debitum &c. Supponit disjunctive.

V. Prædicatum commune propositionis affirmativæ in creatis nunquam supponit distributive, distributione proprie tali ac reali, qualis dari solet inter realiter distincta: sed ordinarie supponit disjunctive; quia in tali propositione plerumque aliquod ex inferioribus determinate sumptum affirmatur de subjecto.

- Dicitur *ordinarie*; si enim significetur aliqua necessitas &c. potest prædicatum supponere disjunctim saltem quoad rectum, qui identificatur subjecto, ut in hac propositione, aliquis calamus est necessarius i. e. res terminans necessitatem ad scribendum.

VI. Præ-

VI. Prædicatum commune propositionis negativæ distribuitur ordinarie, si nimirum non addatur signum denotans collectionem, uti fit in hac propositione, terra non est omne Elementum.

VII. Omnis terminus infinitus five ex parte subjecti, five ex parte prædicati se teneat, distribuitur, uti in hac: aliquid non homo est lapis.

30. COROLL. I. Particulæ exclusivæ *tantum, solum, pauci*. Item exceptivæ, *nisi, præter*, (si hoc veram exceptionem significat) *sine, absque* &c. aliæque ejusmodi, ob negationem, quam includunt, distributionem aliquam inferunt. Sic particulæ exclusivæ *tantum solus* &c. omne id distribuunt, quod excludunt, five ex parte subjecti, five ex parte prædicati id se teneat, ut in his propositionibus: *tantum Carolus Theodorus est Elector Palatinus, Apelles est tantum pictor*. Similiter particulæ exceptivæ distribuunt illud, a quo excipiunt, ut, *omne animal præter hominem est irrationale*.

31. COROLL. II. Etiam obliquus subjecto vel prædicato adjectus potest pro ratione descensus, quem admittit, diversimode supponere, ut, *Leo est audacissimus belluarum, homo servans omnia mandata Dei salvatur, Samson occidit aliquem leonem, homo ad vitam conservandam indiget cibo*; ubi in prima propositione

positione obliquus supponit distributive, in secunda collective, in tertia disjunctive, in quarta disjunctim: uti manifestat descensus, quem pro ratione singularum propositionum oportet adhibere.

EXERCITATIO.

32. OPP. I. *Contra suppositionem materialem.* Idem non potest pro seipso substitui, uti Princeps non potest fieri suus proprinceps: ergo nec eadem vox potest supponere seu substitui pro seipsa. R. D. A. non potest pro seipsa substitui substitutione juridica & civili C. substitutione dialectica, eaque minus propria N.

URG. In hac propositione, *justus est adjectivum*, justus non sumitur pro litteris & syllabis, hæ enim adjectivum non sunt. Ergo non supponit materialiter. R. D. A. non sumitur pro suis litteris & syllabis seorsim sumptis C. conjunctim acceptis N.

33. OPP. II. *Contra suppositionem simplicem.* In hac propositione, *homo est mortalis*; tò *homo* est universale, & tamen non supponit simpliciter, ergo ille terminus non supponit simpliciter, cui convenit denominatio logica. R. D. A. *homo* est universale signate, i. e. esse universale de eo prædicatur N. est universale exerce C.

* Ponatur hæc propositio; *homo est universale*, & subjectum supponet simpliciter.

URG.

URG. Etiam dum signate prædicatur denominatio logica subiectum non supponit simpliciter, uti in his propositionibus. 1. *Genus est universale.* 2. *Omnis homo est genus.* 3. *Aliquod animal est species infima, omne animal est species.* 4. *Omne animal est species inadæquata.* Ergo. R. N. A. Ad 1. genus hic supponit personaliter, quia ei tribuitur denominatio logica non *secundaria & accidentalis*, sed *primaria & essentialis*. Ad 2. falsa est hæc propositio, proinde prædicatum secundo intentionale non tribuit denominationem logicam subiecto. Ad 3. Si subiecta intelligantur de singulis individuis independenter ab omni cognitione reflexa, supponunt personaliter, sed propositiones sunt falsæ. Si vero sensus sit, *aliqua species animalis est species infima, omnis species animalis est species*, veræ sunt propositiones, & subiecta supponunt personaliter. Ad 4. D. non supponit subiectum simpliciter, si sensus sit, *omne animal est pars speciei*, seu collectionis animalium C. Si sensus sit, *omne animal est pars essentiæ specificæ*, cum differentia constituens speciem N.

34. OPP. III. *Contra Regulas suppositio-
rum in propositione universali.* In hac propo-
sitione, *omnis fidelis est Ecclesia*, subiectum non
supponit distributive, ergo subiectum propo-
sitionis universalis non supponit distributive.
R. C. A. D. C. ergo non supponit distribu-
tive,

tive, quando prædicatum non singulis sub-
jecti inferioribus *seorsim sumptis*, sed tantum
simul sumptis convenit C. secus N.

* Hinc distributive supponunt subjecta harum pro-
positionum, *omnis numerus binarius ter multi-
plicatus sunt sex, omnis homo habet duos tan-
tum oculos.*

URG. Ergo etiam distributive suppo-
nunt hæc subjecta 1. *Omnis sapiens est omnis
virtutis amans.* 2. *Omnis homo distributive ac-
ceptus, est omnis homo distributive sumptus.* 3.
Omnis essentia divina est tres personæ. 4. *Omnis
perfectio Divina est omnis perfectio divina:* Nam
vere dicitur, & hæc perfectio divina est om-
nis perfectio divina, & illa est &c. R. ad 1.
D. subjectum *omnis sapiens* supponit distribu-
tive, si propositionis sensus sit, *omnis sapi-
ens est amans omnem virtutem* C. si sensus
est, *omnis sapiens est omnis amans virtutem*
N. sic enim sumitur collective. Ad 2. R.
propositio est falsa, alias enim & Petrus esset
omnis homo distributive sumptus, & Pau-
lus esset &c. Ad 3. R. signum *omnis* ob de-
fectum inferiorum idem significat *ac totus*,
adeoque supponit determinate vel singulari-
ter. Ad 4. R. D. Subjectum distribuitur
pro statu formali N. pro statu reali C. pro
statu formali perfectiones divinæ sunt distin-
ctæ, & concipiuntur sub aliqua multitudine,
ergo non possunt de se mutuo prædicari nisi
colle-

collective ; dici enim pro statu formali non potest , Sapientia divina formaliter sumpta est omnis perfectio divina.

35. OPP. IV. *Contra suppositionem particularem.* In hac propositione, *aliquis sensus necessarius est ad videndum*, subjectum non supponit disjunctim, licet prædicetur necessitas ; ergo neque in hac, aliquis calamus necessarius est ad scribendum. R. C. A. N. C.

Ratio est : in prior propositione prædicatur necessitas, cui per unum tantum ex inferioribus subjecti, scilicet per sensum visus adæquate potest satisfieri, adeoque in descensu disjunctivo verificatur prædicatum in uno determinato inferiori : in posteriori vero propositione per plures calamos potest satisfieri necessitati, cum ponatur, plures esse æque aptos.

* In hac propositione, aliquis pes est necessarius ad ambulandum, subjectum supponit disjunctive, quia neuter pes se solo adæquate satisfacit necessitati, quæ prædicatur.

URG. Non datur calamus indeterminatus, ergo calamus determinatus necessarius est ad scribendum. 2. Ille calamus est necessarius, quo possum scribere, atqui per calamum indeterminatum non possum scribere. Ergo. R. ad 1. D. A. non datur calamus objective & quoad necessitatem ad scribendum indeterminatus. N. A. non datur

subjective in se & quoad essentiam suam indeterminatus. C. Calamus objective indeterminatus, est calamus, qui repræsentatur ab intellectu nullum in individuo determinante, neque etiam determinare potente, quisnam præ altero necessarius sit. R. ad 2. D. Ille calamus est determinate necessarius, quo possum scribere N. est indeterminate necessarius C.

36. OPP. V. *Contra suppositionem prædicati.* In his propositionibus: *Natura Divina est omnis persona Divina; hic homo est omnis sua perfectio essentialis*, prædicatum supponit distributive. Ergo contra Regulam V. R. N. C. Regula enim loquitur de distributione proprie tali in creatis: prima autem propositio est de increatis, ubi non vi formæ, sed tantum vi materiæ, quæ patitur in prædicato descensum distributivum, admittit distributionem: Secunda propositio est de rebus creatis, realiter identificatis, adeoque propriam distributionem excludit.

URG. In his propositionibus affirmativis. 1. *Aliquis homo est Aristoteles, aliquod animal est homo.* 2. *Lapis est non animal.* 3. *Homo & bellua est omne animal.* Prædicatum non supponit disjunctive. ergo. R. ad 1. D. & hæ sunt propositiones ordinatæ N. inordinatæ, in quibus nimirum terminus inferior de superiore prædicatur. C. In ejusmodi pro-

propositionibus inordinatis eodem modo supponunt termini, quo supponerent, si fieret propositio ordinata. R. ad 2. D. prædicatum non supponit disjunctive ex parte recti N. ex parte obliqui C. R. ad 3. tam subjectum quam prædicatum supponunt collective, uti etiam in ista, *omnis creatura est omnis creatura*; quia veritas propositionis utrimque descensum non nisi collectivum admittit.

37. COROLL. Statuuntur ab aliis signa diversarum suppositionum: sed cum illa multis exceptionibus sint obnoxia, certius, faciliusque ex ipsa notione suppositionis, diversitatem acceptionum dignosces.

§. IV. *De sano vocum usu & intellectu.*

Quemadmodum sobrius vocum usus maxima in humanam societatem derivat comoda, ita perniciosius nihil est, quam incautus earundem abusus. Contra errores innumeros hinc pullulantes duo hæc sana ratio statuit Principia, quorum unum loquenti, alterum audienti vel scripta legenti prætereundum nunquam est.

38. I. *Loquens vel scribens ita loquatur, vel scribat, ut ab audiente vel legente intelligatur.* Hic enim est finis loquendi vel scribendi.

Ex hoc sequentes fluunt Canones 1. Loquens vocum notionem clare distincteque
C 5 per-

perspectam habeat. Si enim sub aliena significatione vocem proferat, non intelligetur. Hoc in genere peccant, qui peregrini Idiomatis voces, ad risum audientium, non raro inepte usurpant. 2. Declinandæ sunt voces obscuræ, æquivocæ, ambiguæ: per illas enim difficulter, per has perperam mentis nostræ sensa ab aliis percipiuntur. Quodsi vocum penuria ad eas adhibendas nos adigat; voces ejusmodi prius sunt definiendæ, aut explicandæ. 3. Vocibus usitatis loquamur, neque his peregrinas notiones affingamus.

39. II. Audientis vel scripta legentis Principium hoc esto: *Voces non ex audientis vel legentis sensu, sed ex loquentis mente sunt interpretandæ.* Accidit enim non raro, ut vocibus consentiant, qui mente diversissima volvunt. Exemplum obvium præbent voces: *qualitas, Forma substantialis, differentia substantialis*, a Philosophis tum veteribus tum recentioribus, sed sub diversissima notione usurpatæ.

Huc conferent non parum sequentes canones. Attendere nimirum sedulo oportet 1. Quam notionem vocabulo tribuat loquens vel scribens. 2. Quænam fuerint loquentis vel scribentis circumstantiæ loci, temporis &c. 3. Quis argumenti & Auctoris scopus? 4. An non notio hic obscura, alibi ab Auctore clarius exprimatur, aut ex contextu melius illustretur.

* Si

- Si enim neglecta loci, temporis, contextus, aliarumque circumstantiarum consideratione, ex tuis tantummodo notionibus dicta scriptave aliorum dijudicare præsumas, toto sæpe cœlo ab Auctoris sensu aberrabis. Maximi hæc momenti res est in profanis æque ac sacris scriptoribus rite intelligendis. Ex legum harum neglectu nata sunt tot circa genuinum Philosophorum, Historicorum, SS. Patrum, ipsorum etiam Auctorum Theopneustorum sensum diffidia, deplorando nunquam satis humanæ reipublicæ imo & religionis detrimento.

ARTICULUS III.

DE DEFINITIONE ET DIVISIONE.

§. I.

De Definitione.

40. **D**EFINITIO est ejus, quod in re vel in nomine obscurum est, perspicua explicatio. Hinc alia est nominis, alia rei definitio.

DEFINITIO NOMINIS seu *nominalis*; est vocis explicatio, qua quis determinat, qualem notionem voce aliqua designet, seu quid per talem vocem velit intelligi, ut, dum dico, grave est, quod a nullo suffultum deorsum fertur.

- * Nominalis hæc definitio plurimum discrepat a descriptione Etymologica, ut quæ non certam vocabuli significationem determinat, sed signifi-

ficationis tantum originem indagat, v. g. Consul est, qui Consulit reipublicæ. Hæc definitio nominalis arbitraria equidem est; nihilominus observandum in ea, ne a communi usu recedat, nec notiones prorsus ab illis, quas voces habent, alienas, vel etymologiæ adversantes vocabulis affingat. Insignis est hujus definitionis nominalis in omni scientia usus: quæ si negligatur, innumeræ acerrimæque instituentur contentiones, quarum originem finemque si scruteris, de solo nomine, seu de lana caprina multum clamoris fuisse deprehendes.

41. DEFINITIO REI, quam & *realem* vocant, est oratio explicans naturam rei. Hæc iterum duplex est: Essentialis, & accidentalis seu descriptiva.

Definitio essentialis, quæ proprie definitio dicitur, explicat naturam rei per ea principia, quæ ipsam rei essentiam constituunt; estque vel physica vel metaphysica. *Definitio physica* explicat naturam rei per partes essentielles reipsa inter se distinctas, ut, homo est compositum ex corpore & anima rationali inter se unitis. *Definitio metaphysica* explicat naturam rei per prædicata essentialia metaphysica, i. e. tantum per rationem distincta, nempe per genus & differentiam v. g. homo est animal rationale.

Definitio descriptiva explicat naturam rei vel per proprietates, vel per ea accidentia, quæ simul sumpta alteri rei non conveniunt.

* In

* In hac proprietates, affectiones &c. ita congerendæ sunt, ut idea rei clara, & quantum fieri potest, distincta nascatur: Item inutilia refecentur, quæ brevitati & claritati officiunt. Sic describuntur plantæ, fructus, animalia &c. per figuras, magnitudines, colores, aliaque accidentia.

Rurfus definitio alia est *formalis*, alia *objectiva*: *Formalis* est ipsa oratio explicans naturam rei; *objectiva* vero est objectum hujus orationis seu terminorum.

Schol. Summæ difficultatis res est, exactam statuere definitionem, eo quod vera rerum natura incognita nobis passim sit: attamen non inutiliter certas Logica præscribit regulas, ad quas aliæ scientiæ, quæ rerum objectorumque suorum naturam scrutantur, identidem respiciant. Sunt autem sequentes.

REGULÆ DEFINITIONIS.

42. I. *Definitio sit clavior definito*: alioquin enim non esset perspicua rei explicatio. Hinc sequitur.

* 1. In condendis definitionibus adhibendas esse voces perfecte notas, vel prius explicatas.

2. Cavendum, ne definitum ipsam definitionem ingrediatur.

Dices. In hac propositione definitum ingreditur definitionem: numerus par est numerus in duas partes æquales divisibilis. R. D. A. hæc est definitio, ubi definitum est species per termi-

terminum complexum generis & differentiae expressa, & ubi differentiae, non vero generis, aliunde jam satis perspecti, notio clarior exigitur & datur C. secus N.

3. Definitio sit, quantum fieri potest, brevis. Si enim in aliquo vel abundet, vel deficiat, vitium est, quod claritati officit.

43. II. *Definitio contineat genus proximum & differentiam ultimam.* Natura enim cujuslibet rei comprehendit & praedicata cum aliis rebus communia, & characteristica, sibi quae soli propria, per quae ab omnibus aliis discernatur. Illa explicantur per genus proximum, haec vero per differentiam ultimam.

Hinc 1. definitio, scilicet *objectiva*, convenit omni & soli, estque reciproca cum definito.

2. Est adaequata, seu omnia omnium operationum & affectionum principia exprimit.

3. Non sit mere negativa: per hanc enim non explicaretur, quid res sit, sed tantum quid non sit. Impune tamen adhibetur definitio negativa, quando praedicata rei positiva sunt incognita, clariusque explicari res non potest, quam per terminos negativos, ut in hac, bellua est animal irrationale: aut quando res definienda ea est, de cujus immediate opposito habetur definitio positiva, ut, falsum est, quod est difforme suo objecto. Praeterea in ejusmodi definitionibus saepe tantum est negatio Logica; ubi nempe termino negativo praedicatum vere positivum exprimitur, uti *immensus*: quo revocari potest irrationale, per quod indicatur principium materialiter cognoscitivum. *Dices.*

Dices. Ergo vulgares hominis definitiones tum Veterum, scilicet *animal rationale*, tum Recentiorum, *substantia constans ex corpore & mente unitis*, non sunt legitimæ: cum in prima *animal* non exprimat prædicata primaria, quæ homo habet cum aliis communia scilicet intellectivum; & *rationale* comprehendat intellectivum, adeoque non sit differentia ultima, seu sola ratio differendi: in secunda autem substantia sit genus remotum respectu hominis. R. 1. Definitio Veterum melior est, quam definitio Recentiorum: illa enim explicat, quid homo sit, hæc vero tantum, ex quibus constet. R. 2. Definitio Veterum est bona quoad rem; totam enim naturam hominis i. e. prædicata omnia primaria, tum ea, quæ cum aliis communia, tum quæ specialia habet, exprimit; id quod unum regula intendit. Licet enim *rationale* juxta aliquos homini Angeloque dicatur esse commune; si tamen jungatur prædicato generico *animal*, solam hominis essentiam tanquam pars characteristica ita exprimit, ut ob naturarum in homine conjunctarum diversitatem definitio melior sperari haud possit. R. 3. An vero legitima sit quoad modum, five, an stricte genus proximum & differentiam ultimam contineat, lis est de nomine, pendetque ex eo, quid per genus proximum & differentiam ultimam intelligendum statuas. Si per genus proximum intelligis prædicatum illud, quo omnino omnia, quæ res habet cum aliis communia, comprehenduntur; item per differentiam ultimam si intelligis solam rationem differendi, fatendum est, datam definitionem non esse exactam, cum per
animal

animal non exprimatur intellectivum, quocum Deo, aut rationale, per quod homo cum Angelis convenit: rationale autem utrumque includeret.

§. II. *De Divisione.*

44. **DIVISIO** in genere est oratio totum in suas partes distribuens. Totum dicitur *divisum*; partes *membra dividenda*. Pro varietate totius varia est divisio.

Divisio potentialis est totius in suas partes potentiales, i. e. termini vel prædicati universalis in sua inferiora, quæ sub se continet, distributio v. g. generis in species, speciei in individua &c.

Divisio actualis est totius in suas partes actuales i. e. in eas, ex quibus constituitur, distributio: hæcque est vel *essentialis*, vel *integralis*, vel *accidentalis*; prout nempe partes sunt vel essentielles, vel integrales, vel accidentales.

REGULÆ DIVISIONIS.

45. *Nullum membrum dividens seorsum sumptum sit æquale toti*: totum enim majus est qualibet sua parte.

* Totum potentiale ex eo majus dicitur suis partibus, quod majorem habeat extensionem, seu de pluribus possit prædicari.

Dices. Animal est pars metaphysica hominis: atqui animal non tantum æquale, sed etiam majus

majus est homine, cum sit totum potentiale universalius, quam est homo: ergo. R. D. m. animal ut est totum potentiale, est majus C. Min. ut est pars actualis hominis N. Min. animal ut est totum potentiale præscindit ab homine, & tam homini, quam bruto commune est; & sic majus est, seu latius patet, quam homo. At prout est pars actualis hominis cum rationali tanquam comparte metaphysica hominem constituens, dicit respectum actuale tam ad rationale tanquam compartem, quam ad hominem tanquam totum, & sic minus continet quam homo, qui insuper rationale tanquam alteram partem comprehendit. Similiter dum dico, homo alius niger, alius albus &c. membra dividencia scilicet *album* & *nigrum*, licet de se latius pateant, quam terminus divisus *homo*; attamen prout sunt membra hujus totius dividencia, minus dicunt; sensus enim est, hominum alius homo albus, alius homo niger.

II. *Omnia membra dividencia simul accepta adæquent totum*: nam totum & partes simul sumptæ sunt idem:

III. *Membra dividencia sint aliquo modo inter se opposita*, ita saltem ut unum non contineatur in altero. Hinc mala est divisio, animal aliud rationale, aliud irrationale, aliud leo.

Dices. Bona est hæc divisio; extensum aliud linea, aliud superficies, aliud solidum, licet linea in superficie, superficies in solido contineatur; ergo unum membrum dividens po-

D

test

test contineri in altero. R. D. C. ergo unum membrum dividens potest contineri in altero tanquam pars potentialis in divisione potentiali, aut tanquam pars actualis in divisione actuali N. C. potest alio modo contineri. C. C. Sic linea continetur in superficie tanquam terminus, uti & superficies in cubo, ita ut diversam quælibet extensi speciem constituat.

46. IV. *Divisio fiat in membra proxima & immediata*: ut distributio sit distincta & ordinata.

COROLL. Divisiones, membra dividenda, quantum fieri potest, terminis positivis exprimentes, præferendæ sunt illis, quæ terminis negativis utuntur. 2. Membra dividenda non sint nimis multa: multitudo enim confusionem parit. Sed ridenda est scrupulosa Ramistarum superstitio, qui divisionem omnem in formam bimembrem contorquere conantur. 3. Quæ de divisione sunt dicta, eadem & in subdivisionibus locum habent.

47. SCHOLION. Definitionem & divisionem nonnulli Recentiores ex albo idearum expungunt; contradicunt alii: sed totum hoc dissidium sola ambigui sermonis explicatione componitur dicendo, definitionem & divisionem *enuntiativam*, ubi scilicet cum definito vel diviso conjunguntur per particulam *est*, ut, dum dico, homo est animal rationale, substantia alia est corporea, alia

alia spiritualis, esse judicium vel propositionem; at vero si seorsim a subiecto definito vel diviso spectentur, prout fieri posse nemo negabit, ut animal rationale, substantia corporea, spiritualis, ad ideas pertinere.

LOGICA JUDICATIVA.

Actus, quo mens detecta idearum inter se habitudine objecto aliquid tribuit vel detrahit, aut potius objecto aliquid inesse, vel non inesse enuntiat, *Judicium* vocatur. Quod si hæc mentis sententia vocibus exprimatur, propositio dicitur. Hinc judicium alii in *mentale* & *vocale* discernunt.

ARTICULUS I.

DE JUDICIO ET PROPOSITIONIBUS.

§. I.

De Judicio.

48. **P**RÆNOT. Genesis judicii hæc est: ex terminorum duorum perceptione, vel alia quacunque occasione duæ in mente excitantur ideæ, per quas simplicem rerum notitiam assequitur: ideas dum attentius intuetur; eas ad se invicem refert, & quæ inter illas sit habitudo, indagat: qua detecta sen-

tentiam pronuntiat, unamque ideam alteri tribuit affirmando, vel ab ea removet negando.

* Hæc habitudo uno ex tribus hisce modis observatur, scilicet vel ex ipso terminorum intuitu, vel adhibito tertio aliquo termino, vel ex integra eaque rite ordinata serie plurium terminorum & propositionum: hinc triplex oritur iudicium, scilicet *enuntiativum*, *illativum*, & *methodicum*.

49. DEFINITIO. Iudicium est actus mentis de idearum inter se habitudine enuntiantis: quod contingit vel ideas consentientes, aut potius harum objecta per affirmationem conjungendo, vel dissidentes sejungendo per negationem. Hinc iudicium aliud est *affirmativum*, aliud *negativum*.

* Manifestum est discrimen inter ideas & iudicium: possunt enim integræ propositiones tam simplices, quam compositæ esse objectum nudæ perceptionis, quin tamen formetur iudicium per assensum vel dissensum, ut si illud Atheorum menti exhibeas, non est Deus.

50. PROPOSITIO I. Iudicium est actus intellectus, *contra Purchotium* aliosque. Prob. 1. Actus, qui versatur circa objectum, quod a solo intellectu attingitur, est actus intellectus; sicut ille est actus potentiæ videntis, qui circa hujus solius objectum occupatur: atqui Iudicium versatur circa objectum solius intel-

intellectus, scilicet circa verum, sub qua ratione res a nulla alia potentia attingitur. ergo. 2. Mens Judicans non appetit objectum idearum ut bonum; nec refugit ut malum: imo v. g. Judex sæpe judicat amici causam esse malam, quam vellet, optaretque bonam; reus fatetur se deliquisse, & simul dolet, id a se factum: ergo Judicium non est actus voluntatis, sed intellectus.

51. PROP. II. Judicium essentialiter spectatum est simplex mentis actus. Prob. Judicium fit per assensum vel dissensum: atqui assensus vel dissensus est simplex mentis actus: nam ille fit per simplicem annutum *est*, hic per simplicem renutum *non est*, utpote ex quibus solis intelligitur mentis de re sententia: ergo. Confirm. 1. Judicium essentialiter spectatum est sententia mentis de idearum habitudine enuntiantis, sicut in judicio forensi sententia judicis de re in controversiam vocata: atqui res in controversiam vocata non est pars, sed tantum objectum sententiæ a judice prolatae, ergo etiam ideæ non sunt pars judicii, sed tantum objectum, seu materia circa quam. 2. Volitio & nolitio rei sunt actus mentis simplices, licet ideas & cognitiones rerum necessario prærequirant; ergo etiam assensus vel dissensus possunt esse actus simplices, licet ideas prærequirant.

- Dicitur *judicium essentialiter* spectatum: nam si integraliter sumatur; ad illud referri possunt idæ prævie requisitæ: sic enim complectitur id omne, quod ad *judicii integritatem* pertinet.

E X E R C I T A T I O.

52. OPP. *Cum Puschotio contra propositionem 1^{am}*. Judicium est actus potentiae activæ, atqui intellectus non est activus, ergo. R. N. Min. ut enim voluntas, ita & intellectus vi activa pollet: & quæ ad impugnandam vim activam intellectus congeruntur, fere omnia contra vim activam voluntatis retorqueri possunt.

URG. 1. Per assensum vel dissensum aliquid approbatur, vel improbatur; atqui hoc ad voluntatem pertinet. ergo. R. D. Min. approbare vel improbare volendo aut nolendo ad voluntatem pertinet C. Min. Tantum affirmando vel negando N. Min. reus approbat affirmando scelus commissum, quod tamen improbat nolendo, ergo latum est inter utrumque discrimen.

URG. 2. Verum est bonum, atqui voluntas versatur circa bonum, ergo etiam circa verum. R. D. Maj. verum est bonum in se C. M. semper etiam relative ad nos N. M. bonum relative ad nos est objectum voluntatis. Dist. etiam aliter min. voluntas versatur circa bonum sub ratione boni C. sub ratione veri N. min.

URG.

URG. 3. Omne iudicium est voluntarium, ergo est actus voluntatis. R. 1. N. A. sæpe enim, præsertim in veritate evidente iudicium omnem actum voluntatis prævertit. R. 2. T. A. N. C. etiam motus progressivus, locutio humana sunt voluntaria, & tamen non sunt actus voluntatis elicitæ, de quibus hic disceptatur. R. 3. D. A. omne iudicium etiam indeliberatum est voluntarium N. A. deliberatum Subdist. semper est directe voluntarium, quasi voluntas etiam in evidentibus semper imperaret assensum N. saltem indirecte voluntarium, quatenus nempe penes voluntatem est, intellectum ejusmodi deliberationi vel applicare, vel ab ea revocare, aliisque cogitationibus distrahere C. A. D. etiam C. ergo aliquod iudicium est actus voluntatis elicitus N. C. imperatus Subdist. in evidentibus N. in probabilibus C.

URG. 4. Errare est falsum affirmare, atqui voluntas errat, nam error voluntati imputatur, & voluntatem erroris pœnitet, ergo. R. N. min. in sensu enim proprio voluntas, utpote potentia cæca falsum affirmare, aut negare verum non potest. Ad prob. 1. D. error imputatur voluntati ut principio physico & elicitivo N. ut morali directivo & imperanti, quatenus voluntate male imperante, intellectus in errorem incidit C. etiam detractio imputatur voluntati, non tamen

propterea est actus voluntatis elicitus. Ad prob. 2. D. voluntatem pœnitet erroris ut a se eliciti N. ut male imperati, quatenus nempe intellectum advocavit, a perpendendis rationibus oppositis, & detinuit in considerandis solis sententiæ falsæ rationibus C.

URG. 5. Hæc judicia, volo, impero, amo &c. a voluntate eliciuntur. Ergo. R. N. A. non enim hæc judicia, ego sum volens, imperans, amans &c. sed eorum objecta, quæ his vocibus exprimuntur, scilicet volitio imperium, amor &c. sunt actus voluntatis. Hæc autem voces præter actum voluntatis simul actum intellectus exprimere, patet ex eo, quod is mentiri, seu contra iudicium proprium loqui dicatur, qui dicit se amare, velle &c. dum revera non vult, aut non amat.

53. OPP. *Contra 2dam propositionem.* Iudicium non fit, nisi ex ideis subjecti prædicati & mutuæ identitatis, ergo ex his componitur. R. N. A. Iudicium non fit ex ideis, quas prærequirit, sed de ideis, earumque habitudine.

URG. I. Ideæ sunt materia iudicii, ergo ex illis fit. R. D. A. Ideæ sunt materia, circa quam occupatur iudicium, ut sunt crimina respectu sententiæ iudicis C. sunt materia, ex qua fit iudicium N.

URG.

URG. 2. Sine ideis iudicium nec esse, nec concipi potest: Item ideæ continentur in definitione Iudicii; ergo sunt ei intrinsecæ & essentielles. R. ad 1. D. Sine ideis tanquam partibus, & intrinsece constitutivis nec esse, nec concipi potest N. tanquam necessario prærequiritis & connotatis C. Creatura sine Creatore nec esse, nec concipi potest, non tamen Creator tanquam pars ad creaturæ essentiam spectat. R. ad 2. D. Ideæ continentur in definitione Iudicii in recto, & tanquam partes N. in obliquo, tanquam connotatum & materia circa quam C. Etiam Creator continetur in definitione creaturæ, objectum in definitione ideæ, & tamen ad ejus essentiam non pertinet.

URG. 3. Iudicium fit successive, ergo est compositum. R. D. A. Iudicium integrale C. formale & essenziale N. quænam enim pars assensus datur, altera nondum existente?

URG. 4. Iudicium est unio prædicati cum subjecto; ergo involvit compositionem. R. D. A. est unio passiva N. activa seu potius enuntiativa C.

URG. 5. Iudicium resolvitur in subjectum & prædicatum: ergo. R. D. A. Iudicium integrale C. essenziale N.

URG. 6. Datur idea composita, ergo etiam iudicium Compositum. R. 1. C. totum

R. 2. D. A. datur idea composita entitative & intrinsece N. objective, & repræsentative C. similiter D. C. datur Judicium in se, & essentialiter spectatum compositum N. Objective, seu terminative sumptum, ubi scilicet duabus propositionibus per copulam grammaticalem connexis præbetur assensus C.

URG. 7. Judicium negativum exprimitur per duas voces *non est*. Ergo est compositum. R. 1. Potest etiam exprimi unica hac voce *non* v. g. Elias es tu? non. R. 2. In mente fit per simplicem dissensum, licet exterius per duas voces exprimatur.

URG. 8. Propositio est composita, ergo etiam judicium, cujus illa est signum. R. D. A. propositio externa, quatenus est signum judicii interni integralis, est composita C. quatenus est signum Judicii interni essentialis Subdist. est composita ex terminis N. ex suis litteris C. Judicium vocale essentialiter spectatum consistit in his verbis *est, non est*, quæ sententiam mentis exhibent. R. 2. C. A. N. C. Disparitas est: propositio externa est oratio, qua sensa mentis de duorum inter se habitudine apte alteri manifestantur; quod fieri non potest, nisi experimatur vel ex - vel implicite subjectum, prædicatum, & copula, seu totum judicium integrale; cum copulæ ad utrumque extremum relatio perspicui

spici ab audiente non possit, nisi extrema ipsa vel ex-vel implicite indicentur: ergo bene admittuntur hæ tanquam propositionis partes: præterea propositio est oratio; oratio autem ex definitione sua est complexum plurium vocum humanarum: ergo voces sunt partes orationis, consequenter & propositionis. Contra vero iudicium mentale consistit in solo assensu vel renotu simplici, ex rationibus conclusionis.

§4. COROLL. Eodem modo Iudicium mediatum, seu illativum essentialiter spectatum est actus mentis simplex, consistens in solo assensu conclusionis *ergo est*: ut vero est discursus integraliter, seu ut artefactum logicum spectatus, complectitur præmissas & conclusionem. 2. *Objectum materiale* iudicii *immediatum* est habitudo convenientiæ, vel disconvenientiæ extremorum; *mediatum* vero sunt ipsa extrema. *Objectum formale* est eadem habitudo ut percepta; nam per hanc movetur intellectus ad iudicium formandum: perinde ac bonitas Dei ut cognita est objectum formale amoris, pro objecto materiali habentis bonitatem Dei. Hæc tamen habitudo non potest dici prædicatum propositionis: nam prædicatum est illud, quod enuntiatur de altero extremo: illa autem habitudo enuntiatur de duobus extremis, ad se invicem comparatis. *Objectum verificativum*
Judi.

Judicii est res ipsa ita se habens, ut actus enuntiat.

§. II. *De Vitiis Judicii eorumque remediis.*

Quam avida veritatis cognoscendæ est humana mens, tam infelicem se non raro videt in ea reperienda.

Varios mali adeo communis fontes tam in corpore, quam in mente detegunt, remedia præscribunt, fusiusque deducunt Philosophi, majore plerumque labore quam fructu. Strictim singula delibabo.

Duplex est errorum ejusmodi fons, alius ex parte corporis, alius ex parte mentis.

§ 5. I. *Ex parte corporis* est 1. naturalis corporis inertia & torpor, quo fit, ut homo laboris pertæsus malit errare, quam veritatem laboriose inquirere.

* Vitio huic medetur moderatus somnus, victusque, suscepta a teneris laborum affuetudo, & perceptus sensim laboris litterarumque fructus & jucunditas.

2. Temperamentum & crasis humorum, ob influxum in vires phantasticas, unde rerum imagines petuntur: hinc fit, ut, quemadmodum variæ sunt sanguineorum, cholericorum &c. propensiones, ita etiam in diversas sententias abeant.

* Ma-

* Malignam hanc naturæ vim domat laboris & literarum amor, familiarisque, & docilis cum hominibus prudentibus & eruditis consuetudo.

3. Illusio sensuum externorum, nisi testimonia sensuum ad rationis tribunal examinentur.

* Hic organorum, mediique organa inter & objectum dispositio, objecti ab organo sensorio distantia, & proportio attendenda: Cavendumque, ne relatio sensuum ab observationibus physicis, aut ipsa ratione aberret.

56. II. *Ex parte mentis* sunt 1. Anticipatæ opiniones, seu præjudicia; quæ sunt falsæ quædam persuasiones, quæ vel ab ipsa infania ex malo sensuum usu, vel Majorum de rebus perperam judicantium exemplis & institutione hauriuntur: quibus quæ contraria sunt, tanquam falsa, quæ vero consentanea, tanquam certissima sine ulteriori examine statuuntur.

* Utile hic est prudens de rebus, quæ ex notionibus ipsis, aut fide Divina manifesta non sunt, dubium & examen.

2. Mentis præcipitatio, quæ est præceps de re vel prorsus ignota, vel non satis explorata judicium.

* Hanc mentis levitatem frænat prudentia, quæ meditato, & lente incedit, & suo quæque pondere librat ante, quam sententiam ferat.

3. Vera

3. Vera & universalis judiciorum pestis sunt affectus animi non satis compositi. Quotidiana docet experientia, quot modis, amor, odium, cupiditas, metus, falsa religionis opinio, animi elatio &c. mentem & judicia corrumpant.

* Errores hinc oriri solitos non declinabis, nisi sincero virtutum studio perfectam menti quietem comparaveris; aut certe ea, quæ mens affectibus suis turbata judicavit, tanquam de errore suspecta, postquam menti quies rediit, ad sanæ rationis regulas denuo expendas.

57. COROLL. Ut ergo prudens de re fiat judicium, post diligens pro rei conditione examen, judicandum est secundum mensuram cognitionis, de re acquisitæ: ad quod serviunt hæc Principia 1. *Quidquid in re probe ac diligenter discussa comprehenditur, vel ei repugnare, clare distincteque relucet; id certissime affirmandum, vel negandum est.* 2. *Quod vero in re non nisi obscure confuseque menti attendenti apparet, de ea non nisi dubitanter, ad mensuram rationis, ad assensum dissensumve moventis, est judicandum; aut sententia omnino differenda, usque dum habitudo distinctius percipiatur.*

§. III. De Propositione.

PRÆNOT. Oratio est vox humana complexa, seu plurium vocum combinatio. Duplex est, alia *perfecta*, alia *imperfecta*; hæc
solis

solis nominibus continetur, ut, Deus bonus; illa nominibus jungit verbum, ut, Deus est justus.

58. DEFINITIO. Propositio est oratio unum immediate de altero enuntians: quod fit affirmando vel negando.

* In quavis propositione reperiuntur ex- vel saltem implicite hæc tria, scilicet *subiectum*, de quo aliquid enuntiatur, *prædicatum*, quod de altero enuntiatur, & *copula*, seu nexus prædicati cum subiecto, scilicet verbum *sum*. Quando subiectum, prædicatum, & verbum expresse ponuntur, ut virtus est amanda, dicitur propositio *de tertio adjacente*: quando vero vel subiectum vel prædicatum in verbo latet, v. g. ego cogito, dicitur *de secundo adjacente*.

Dices. Copula est nexus prædicati cum subiecto: atqui in propositione negativa non datur talis nexus, ergo nec datur copula. R. D. Min. in negativa non habetur nexus inter prædicatum & subiectum objectivum. C. m. inter prædicatum & subiectum formale N. m. Nam etiam in negativa propositione copula connectit subiectum & prædicatum formale i. e. terminos in unam propositionem.

59. COROLL. I. Copula alia dicitur *primaria* seu *principalis*, quæ totum subiectum nectit toti prædicato. Alia *secundaria* seu *minus principalis*, quæ tantum partes subiecti vel prædicati inter se nectit, ut, omnis homo, qui amicus est peccati, est hostis animæ suæ.
2. Ver-

2. Verbum *sum* accipi potest vel *vi verbi*, quando nimirum præter nexum etiam significat aliquod tempus & existentiam subjecti & prædicati, pro tempore per copulam indicato: vel *vi copulæ*, quando indicat merum nexum vel distinctionem inter prædicatum & subjectum: quod accidit in materia necessaria vel impossibili, ut, homo est ratione præditus.

60. COROLL. II. In quavis propositione quatuor occurrunt observanda scilicet qualitas, quantitas, materia, & forma. *Qualitas primaria* est affirmatio vel negatio; *secundaria* veritas vel falsitas. *Quantitas* propositionis est ejus extensio vel restrictio. Per *materiam* intelligitur propositionis objectum, scilicet habitudo convenientiæ inter utrumque extremum, de qua enuntiatur; item termini, ex quibus coalescit propositio. *Forma* est copula principalis, seu verbalis, seu grammaticalis: per hanc enim termini determinantur ad constituendam propositionem, eamque vel simplicem vel compositam. Hæc multiplicis propositionum diversitatis præbent materiam.

§. IV. De Diversitate propositionum.

61. DIVISIO propositionis I. *Ratione qualitatis* est 1. vel *affirmativa* vel *negativa*. Illa prædicatum subjecto convenire enuntiat, hæc prædicatum de subjecto negat. 2. *Alia* est

est *vera*, alia *falsa*, prout est, vel conformis, vel difformis suo objecto enuntiato. Quæ ita est vera, ut non possit esse falsa, dicitur *necessaria*, ut, Deus est justus: quæ ita est falsa, ut non possit esse vera, dicitur *impossibilis*, ut, homo est bellua: quæ ita est vera, ut potuerit esse falsa, vocatur *contingens*, ut, bucephalus currit. Porro necessitas uti & impossibilitas alia est metaphysica, alia physica, alia moralis.

* Ut propositio sit vere negativa, particula *non* vel huic æquivalens debet afficere copulam principalem; si enim afficeret tantum prædicatum vel subiectum, propositio foret *infinita*, ut, non homo est bellua. Si duplex negatio eandem copulam afficiat, propositio erit affirmativa, ut, nulla dignitas invidiæ non subjacet.

62. II. *Ratione quantitatis* alia est: 1. *Universalis*, cujus subiectum primarium est terminus communis, affectus signo universali *omnis, nullus*. v. g. omnis avarus est inquietus. Quando signum *omnis* sumitur collective, propositio potius *collectiva*, quam *universalis* dicenda videtur.

* *Dices*. In hac propositione, nullius civis aliquis equus currit, subiecto primario præfixum est signum particulare, & tamen propositio est universalis, ergo. R. D. A. præfixum est signum particulare, cui præcedit negatio afficiens & tollens particularitatem C. secus N. Sensus enim

enim propositionis est, cujuscunque civis nullus equus currit.

2. Alia est *particularis*, cum nempe subjectum commune afficitur signo particulari *aliquis*. v. g. aliquis Romanus occidit Cæsarem.

3. Alia *singularis*, cujus subjectum est terminus singularis, ut, Petrus fuit Vicarius Christi, hic homo est eruditus.

4. Alia *indefinita*, cujus subjectum commune nullo signo afficitur, ut, calamitas virtutis occasio est : homo in peccato mortali decedens damnatur, fur suspenditur. Hæc in materia necessaria, fidei vel juris æquivaleret universali : ut ex dictis exemplis patet : in materia vero contingente æquivaleret particulari v. g. equus currit, nisi moralis aliqua universalitas accedat : quam ad ejusmodi propositionum veritatem requirit Auctor Artis cogitandi v. g. Cretenses sunt mendaces, senex est laudator temporis acti se puero. Horat.

* Hæ propositiones, Hispani bellum gerunt, Romani debellarunt Carthaginenses, aliæque hujusmodi, non sunt universales, quia non intelliguntur omnes Hispani, aut Romani ; neque sunt particulares ; plus enim enuntiant, quam si diceretur, aliqui Hispani, aliqui Romani ; sed sensus est : Regnum Hispanicum bellum gerit, Respublica Romana debellavit, adeoque quoad sensum sunt singulares.

63. COROLL. Ex propositionum quantitate & qualitate ad se invicem comparata quadruplex nascitur propositionum classis, quæ quatuor vocalibus A. E. J. O. indicari solet. A. denotat universalem affirmativam, E. universalem negativam, J. particularem affirmativam, O. particularem negativam, Juxta vulgares illos versus:

Afferit A, negat E, verum generaliter ambo.
Afferit J, negat O, sed particulariter ambo.

64. III. *Ratione materiæ* duplex rursus est propositionum divisio. 1. *Ratione materiæ ex qua* five terminorum alia est propositio *finita*, quæ terminis finitis, ut, Sol est planeta; alia *infinita*, quæ terminis infinitis constat, ut, homo est non marmor. Item alia *identica*, five nugatoria, cum ponuntur termini vel re ipsa, vel saltem quoad sensum & modum significandi iidem, ut homo est homo, ensis est gladius. Alia *ordinata* five *directa*, in qua prædicatur id, quod est aptius prædicari, scilicet terminus superior de inferiore &c. ut, leo est animal. *Inordinata* vel *indirecta*, quando prædicatur id, quod potius deberet esse subiectum, ut, aliquod vivens est leo. 2. *Ratione materiæ circa quam*, quæ est habitudo convenientiæ vel disconvenientiæ inter utrumque extremum: hæc cum sit necessaria, vel impossibilis, vel contingens; propositio dicitur esse, vel *in materia necessaria*,
E 2 quan-

quando scilicet prædicatum non potest non convenire subjecto, ut homo est ratione præditus, vel in *materia impossibili*, quando prædicatum subjecto convenire non potest, ut, bellua est ratione prædita: vel in *materia contingenti*, quando prædicatum potest subjecto convenire, vel non convenire, ut homo est musicus.

• Non immerito distinguunt nonnulli inter propositionem in materia necessaria, & propositionem necessariam; inter propositionem impossibilem, & propositionem in materia impossibili. Hinc dicunt propositionem in materia necessaria, quando connexio inter prædicatum & subjectum est necessaria; propositionem in materia impossibili, quando connexio est impossibilis, sive deinde hæc affirmetur sive negetur. Hinc dicunt propositiones in materia necessaria esse v. g. homo est animal, homo non est animal, contra in materia impossibili, homo est leo, homo non est leo. His ergo propositio affirmativa in materia necessaria, & negativa in materia impossibili est propositio necessaria, i. e. necessario vera; contra propositio negativa in materia necessaria, & affirmativa in materia impossibili est impossibilis, sive necessario falsa.

65. IV. *Ratione formæ* propositio est simplex, vel complexa, vel composita. Propositio *simplex* constat uno subjecto, prædicato & copula tantum verbali v. g. virtus est amanda. *Complexa* complectitur vel plura subjecta aut prædicata partialia, vel unam pro-

propositionem principalem, alteram incidentem, quæ plerumque propositioni principali per relativas particulas jungitur, ut, homo, qui solam Dei gloriam quærit, omnia, quæ infra Deum sunt, despicit. *Composita* constat pluribus propositionibus simplicibus principalibus copula grammaticali, scilicet particulis *et*, *nec*, *si*, *quia* &c. connexis, ut, sublimis animus est semper quietus, & in statione tranquilla collocatus.

COMPOSITA alia est explicite, alia implicite composita: *Explicite composita* constat pluribus propositionibus simplicibus expresse positis per conjunctionem grammaticalem connexis; estque vel *copulativa*, quæ propositiones simplices connectit per particulas *et*, *nec* &c. v. g. Deus est vindex malorum, & remunerator bonorum. Vel *disjunctiva*, quæ constat pluribus propositionibus simplicibus particula *vel* &c. connexis, v. g. aut Deus errat, aut mundus fallitur. Vel *causalis*, quæ componitur particula *quia* vel æquivalenti, v. g. vitia nostra, defendimus, quia amamus. Vel *Conditionalis* five *conditionata*, constat propositionibus per particulas *si*, *nisi*, unitis, ut, minus ex crastino pendebris, si hodierno manum injeceris.

* Passim quælibet propositio composita hypothetica dicitur; at proprie loquendo, tantum conditionalis dici potest hypothetica.

Implicite composita, five *exponibilis*, quæ unica quidem videtur constare copula, plures tamen habet, si rite exponatur. Talis est 1. *Exclusiva* continens particulas *solum*, *tantum* &c. v. g. Sola perseverantia coronatur, i. e. perseverantia coronatur, & nulla alia virtus coronatur. 2. *Exceptiva*, quæ continet particulas *præter*, *extra* &c. v. g. cuncta terrarum subacta, præter atrocem Catonis animum, i. e. Catonis atrox animus non est subactus, & cuncta atrocita terrarum sunt subacta. 3. *Reduplicativa*, in qua ponitur particula reduplicans, *qua*, *quantum* &c. v. g. Deus ut finis ultimus, in omnibus est quærendus. i. e. Deus, quia est finis ultimus, in omnibus est quærendus.

- Alias præterea propositionum species adducunt alii; at earum notione sine detrimento carere poterimus.

66. Propositio tam simplex, quam composita alia est modalis, alia absoluta. Propositio *absoluta* præcise enuntiat prædicatum subiecto convenire, ut, Plato est Philosophus. *Modalis* exprimit modum, quo prædicatum subiecto convenit, ut Plato est contingenter philosophus.

- Tales modi numerantur quatuor, *necessarium*, *impossibile*, *possibile*, *possibile non*, five *contingens*. His addi possunt modi alii loci: *ubique*, *nullibi*, *alicu-*

alicubi, alicubi non; temporis: semper, nunquam, aliquando, aliquando non. Item modi illi, qui diversam veritatis vel falsitatis habitudinem indicant, scilicet *evidens, certum, probabile, dubium &c.*

67. COROLL. I. In qualibet propositione modali, duo hæc distinguenda sunt, dictum scilicet & modus. *Dictum* est propositio absoluta. *Modus* vero est determinatio habitudinis prædicati ad subjectum in propositione per voces datas expressa. Cæterum perinde est, an similes modi per adverbium exprimantur, an per propositionem. v. g. Plato est contingenter philosophus, contingens est, Platonem esse philosophum. 2. In propositionibus modalibus diversa modorum quantitas & qualitas a Dialecticis notatur: sic *necesse* ipsis est modus universalis affirmativus, *impossibile* universalis negativus, possibile particularis affirmativus, *possibile non* particularis negativus: eoquod in schemate propositionum oppositarum teneant locum illum, quem in oppositione absolutarum tenent propositiones affirmativæ vel negativæ, universales vel particulares. Adeoque propositio modalis potest esse universalis, affirmativa de modo, & particularis, negativa de dicto, & vice versa v. g. *necesse est*, aliquod ens non esse ab alio.

68. COROLL. II. Propositiones compositæ non habent quantitatem diversam ab ea,

quæ est in propositionibus ipsam constituentibus: nisi quod copulativæ qua tales ratione particulæ copulantis dici possint universales, sicut & disjunctivæ particulares ob particulam disjungentem. Propositiones causales & conditionales, si veram causam & conditionem necessario cum conditionato connexam exprimant, semper sunt æquivalenter universales. Sic quia veræ sunt istæ, quia leo currit, movetur; si leo currit, movetur; etiam vera est hæc: omne currens movetur.

ARTICULUS II.

DE AFFECTIONIBUS PROPOSITIONIS.

§. I.

De Hermenia & veritate propositionis.

69. **D**EFINITIO. Hermenia seu interpretatio propositionis est dijudicatio sensus, quem propositio vocalis habet. Varios autem propositio admittit sensus. 1. *Sensus litteralis* seu obvius, quem etiam Historicum dicunt, est ille, quem proprie seu metaphoricè accepta verba præ se ferunt, & *immediate* significant, ut illud Genes. 37. vendiderunt Joseph fratres Ismaelitis. Item illud Christi Joan. 15: ego sum vitis, vos palmites. *Sensus mysticus* seu *spiritualis* est ille, qui non immediate & proxime significatur per verba ipsa, sed indicatur per rem ipsis verbis signifi-

ficatam, tanquam per figuram. Sic Joseph venditus mystice indicat Christum a Juda venditum. Mysticus a metaphorico differt in eo, quod mysticus sensum litteralem & proprium supponat, metaphoricus tantum per translationem a proprio sensu fit verus.

2. Sensus litteralis alius est *formalis*, alius *realis*, prout scilicet vel pro statu reali, vel pro statu intentionali & præcisivo identitas datur inter prædicatum & subjectum: sic vera pro statu reali est hæc: animalitas est rationalitas hominis; at vera non est pro statu formali, alius enim est conceptus animalitatis, alius rationalitatis.

3. Sensus propositionis alius est compositus, alius divisus. *Sensus compositus* est, dum plures actiones, formæ &c. ex parte subjecti & prædicati indicatæ *simul* pro tempore per copulam importato conveniunt, ut, beati vident Deum. Quando vero ejusmodi actiones, formæ &c. tantum pro *diverso tempore* convenire intelliguntur, *sensus divisus* dicitur. Ut, cæci vident. Ideo hæ propositiones: qui loquitur, non potest non loqui: qui amat, non potest odisse; veræ sunt in sensu composito, falsæ autem in sensu diviso. Nec prætereunda sunt ad veram sensus interpretationem, quæ de terminis & terminorum affectionibus in parte prima sunt dicta.

Ad iudicium de propositionis veritate ferendum, principii loco servit hic Canon generalis: *Ad veritatem cuiuscunque propositionis requiritur & sufficit, ea dari, eoque modo ac tempore dari, quæ, & prout dari per propositionem enuntiatur*: tunc enim propositio est conformis suo objecto: *Ad falsitatem autem sufficit, si vel una pars non ita se habeat, ut enuntiat propositio*: tunc enim jam est difformis suo objecto. Ex hoc fluunt, quas Maximus Mangold statuit, particulares.

DE PROPOSITIONUM VERITATE REGULÆ.

70. *De propositione simplici* Regula I. Propositio affirmativa vel negativa in materia necessaria vel impossibili non affirmat absolute existentiam subjecti aut prædicati, sed solum affirmat, prædicatum subjecto convenire, vel repugnare, quodocunque hoc existet: proin hæc propositio est implicite conditionata.

II. Propositio affirmativa in materia contingenti, si habeat prædicatum reale (non mere intentionale, aut extrinsecum, quale est *cognitus* &c. aut nisi termini sumantur per distractionem, uti, domus est combusta) affirmat & existentiam subjecti ac prædicati, & hujus cum illo identitatem: adeoque est implicite copulativa.

* Si

* Si tamen subiectum sit universale, non affirmat absolute existentiam illius secundum omnem suam latitudinem; secus nulla propositio universalis in materia contingente posset esse vera. Hinc sensus hujus propositionis, *omnis Logicus scribit*, non est, omnis Logicus possibilis reipsa existit, & scribit: sed iste: existit unus vel alter Logicus, & ille, vel omnes, qui existunt, scribunt. Quodsi nullus omnino Logicus actu existeret, propositio foret falsa, & de subiecto non supponente.

III. Propositio negativa in materia contingenti negat vel existentiam subiecti, vel existentiam prædicati, vel hujus cum illo identitatem. Est itaque implicite disjunctiva.

IV. Propositio modalis affirmat, vel negat non tantum prædicatum de subiecto, sed etiam modum, quo prædicatum conveniat, vel non conveniat subiecto. Hinc ad veritatem hujus propositionis: Homo necessario est animal, non sufficit, quod homo sit animal, sed requiritur, ut hoc ipsum sit necessarium. Idem fit in propositionibus, quæ certitudinem, probabilitatem, vel evidentiam exprimunt, uti hæc: Pons certo non ruet.

71. *De propositione composita* Regula I. Copulativa affirmat, vel negat omnes propositiones simplices, ex quibus componitur: hinc si vel unica ex his fuerit falsa, impossibilis aut contingens, ipsa etiam copulativa talis erit.

II. Dis

II. Disjunctiva proprie talis, inter cujus membra datur oppositio immediata, affirmat veritatem tantum unius membri ita, ut unum, qualecunque demum, debeat esse verum, alterum falsum. Quod si membra non sint opposita, non obest veritati, si utrumque sit verum.

III. Propositio causalis in materia contingenti affirmat existentiam causæ ac effectus pro tempore per copulam indicato, & simul dependentiam effectus a causa. Si ea fuerit in materia necessaria; nec causæ, nec effectus existentiam absolute affirmat, sed tantum utriusque connexionem conditionatam.

IV. Conditionalis neque existentiam conditionis, neque conditionati affirmat absolute, sed tantum dicit, si existit talis conditio, existere etiam conditionatum. Hinc modo detur connexio inter conditionem & conditionatum, vera est propositio.

V. Propositio exponibilis cum sit implicite vel copulativa, vel causalis, easdem sequitur regulas, quæ pro his datæ mox sunt. Quod si propositio exponibilis sit negativa, ejus exponens erit disjunctiva, proin ad hujus regulas erit dijudicanda.

72. QUÆRES. Quandonam vera aut falsa sit propositio complexa?

* Ante

* Ante responsionem observa : propositio incidens vel est mere *explicativa*, vel est *determinativa*. Prior tantum explicat subjectum aut prædicatum propositionis principalis ita, ut, si removeatur propositio talis incidens, maneat propositionis principalis veritas, ut, dum dicitur : Homo, qui habet animam immortalem, non debet rebus perituris inhærere. *Incidens determinativa* determinat extrema propositionis principalis, eorumque extensionem ita restringit, ut, remota propositione incidente, non maneat eadem propositionis veritas; ut, omnes homines, qui sunt pii, sunt misericordes. Potest autem subinde incidens explicativa & determinativa in eadem propositione complexa concurrere, ut in hac; Doctrina, quæ collocat summum bonum in voluptate corporis, quæ fuit tradita ab Epicuro, est indigna Philosopho.

R. Falsitas propositionis incidentis ordinarie veritatem propositionis principalis non tollit: quia affirmatio vel negatio in solam copulam principalem primario tendit, & reliqua non nisi ad copiam & ornatum adiunguntur: Nisi prædicatum propositionis principalis cum propositione incidente connexionem habeat, ut, Salomon, qui fuit filius Davidis, fuit nepos Jesse. Quod contingit in propositionibus incidentibus determinativis; nam in his indicatur ratio, cur subjecto prædicatum conveniat, cum in propositione principali prædicatum sit tale, quod non nisi termino complexo subjecti competit, ut, homines,

nes, qui volunt pie vivere, in Christo persecutionem patientur. Observa autem in propositione complexa, præcipue quando incidens est mere explicativa, formandam non esse propositionem compositam. Sed veritas præcise restringenda est ad propositionem principalem.

73. COROLL. In propositionibus affirmativis directis de subiecto dicitur prædicatum secundum *totam suam comprehensionem*, i. e. omnes ideæ in prædicato comprehensæ de subiecto prædicantur, *non vero secundum totam suam extensionem*, sed tantum secundum eam extensionem, quæ subiectum adæquet; nam in propositione neque excedere potest extensio prædicati extensionem subiecti, neque ab ea deficere, cum inter utrumque affirmetur identitas. In propositione vero negativa prædicatum secundum totam extensionem a subiecto removetur, non vero secundum totam suam comprehensionem i. e. non singulæ ideæ partiales in idea totali prædicati contentæ, sed integra tantum idearum collectio de subiecto negatur, ut dum dico, marmor non est vivens.

§. II. De Propositionum oppositione.

74. DEFINITIO I. Oppositio propositionum est duarum propositionum idem subiectum & prædicatum habentium vel in quantitate

titate, vel in qualitate, vel in utraque simul
diversitas. Proinde propositiones oppositæ
sunt duæ propositiones enuntiantes idem de
eodem, vel in quantitate, vel in qualitate, vel
in utraque simul diversæ. Quadruplex est
oppositio scilicet *contradictoria*, *contraria*, *sub-*
contraria & *subalterna*.

* Sunt, qui solas contradictorias stricte oppositas
vocant; eoquod hæ solæ pugnent in veritate
& falsitate: Alii stricte oppositis etiam accen-
sent contrarias, eoquod etiam istæ in veritate
pugnent ita, ut, quodcumque una est vera,
altera sit falsa; plures negant subcontrarias &
subalternas esse proprie oppositas: eoquod sub-
contrariæ in diversis subjectis verificentur; sub-
alternæ autem ambæ affirmativæ aut negativæ
sint; nec, qui eas profert, opposita loqui cen-
seatur. Cæterum quomodocumque eas vocitare
lubeat, certum est, quod vel in quantitate, vel
in qualitate sint diversæ.

75. DEFINITIO II. Propositiones *con-*
tradictoriæ sunt duæ positiones oppositæ, qua-
rum una præcise enuntiat, quantum requiri-
tur, & sufficit ad alteram refellendam.

* Hæc definitio est universalis, omnibusque & solis
contradictoriis tam de subjecto communi, quam
de singulari convenit; ergo præferenda est illi,
qua contradictoriæ dicuntur propositiones op-
positæ pugnantes in quantitate & qualitate.
Dantur enim propositiones pugnantes in quan-
titate & qualitate, & tamen contradictoriæ
non sunt v. g. omnis miles est strenuus, aliqui
mili-

milites non sunt strenui : & dantur veræ contradictoriæ non pugnantes in quantitate, ut, Alexander fuit heros invictus, Alexander non fuit heros invictus. Illa itaque pugna propositionum in quantitate & qualitate ordinarie tantum habetur in contradictoriis de subiecto communi.

LEX aut potius PROPRIETAS contradictoriarum est: *Duæ propositiones contradictoriæ nunquam possunt esse simul veræ vel simul falsæ.* Evidens enim ex primo veritatis principio est, idem non posse simul esse & non esse. Igitur ex veritate unius contradictoriæ legitime infertur falsitas alterius, & vicissim.

76. COROLL. Ad contradictionem requiritur 1. *Constantia subiecti & prædicati* i. e. uterque terminus in utraque propositione debet sumi in eodem statu, suppositione, sensu, circumstantiis &c. 2. Una propositio debet esse perfecte affirmativa, altera perfecte negativa i. e. affirmatio & negatio debent afficere copulam principalem seu verbalem seu grammaticalem. 3. Una propositio præcise tantum enuntiet, quantum requiritur, & sufficit ad alteram refellendam; ubi præprimis notanda est debita quantitatis mutatio.

* Hinc contradictoriæ non sunt 1. nullus cæcus videt, aliquis cæcus, scilicet Evangelicus, videt: omnis miles est exercitus, aliquis miles non est exercitus: nullus stans potest federe, aliquis stans potest federe, si nempe sensus sit modo

modo compositus , modo divisus : sol obscuratur, respectu terræ , non obscuratur respectu sui. 2. Omne quod ambulat, movetur, aliquod, quod non ambulat, movetur: & Alexander est Rex , & Aristoteles est Philosophus ; nec Alexander est Rex , nec Aristoteles est Philosophus : Socrates est Sapiens , Socrates est non Sapiens : 3. Omnis homo est Philosophus , Plato non est Philosophus : omnis civis in omni civitate est amans boni publici, in omni civitate aliquis civis non est amans boni publici : certum est Salomonem esse damnatum, certum est Salomonem non esse damnatum. &c.

77. DEFINITIO III. Propositiones *contrariæ* sunt duæ propositiones pugnantes in qualitate, quarum una plus dicit, quam requiritur ad alteram refellendam. Hæc definitio rursus convenit omnibus & solis contrariis tam de lege, quam de modo enuntian- di, ut vocant, talibus: ergo est præferenda.

* Triplici modo formantur contrariæ 1. Quando una universaliter affirmat, quod altera universaliter negat, ut, omnis virtus meretur laudem, nulla virtus meretur laudem. 2. Quando particularis affirmat, vel negat in numero plurali, quod universalis negat, vel affirmat: ut, nullus Apostolus prodidit Christum, aliqui Apostoli proderunt Christum. 3. Quando propositio singularis affirmat, vel negat; quod universalis negat, vel affirmat, ut, nullus Apostolus fuit proditor, Petrus fuit proditor; vel, omnis Apostolus fuit proditor, Judas non fuit proditor. Definitio

nitio illa contrariarum, qua dicuntur; propositiones universales pugnantes in sola qualitate, non convenit contrariis hic secundo & tertio loco enumeratis, nec solis contrariis: nam æquivalenter universales sunt istæ, Carolus est Elector, Carolus non est Elector, & tamen non contrariæ, sed contradictoriæ sunt.

LEX contrariarum: *Contrariæ in nulla materia possunt esse simul veræ: in materia tamen contingente possunt esse simul falsæ.* Ratio 1^{mi}: alias sequeretur idem esse, & non esse. Ratio 2^{di}: utraque propositio plus dicit, quam requiritur ad alteram refellendam, adeoque ratione hujus excessus utraque potest esse falsa in materia contingente, in quibus prædicatum potest uni convenire, quin omnibus conveniat: sic posito, solum Apellem pingere, falsæ sunt istæ; omnis pictor pingit, nullus pictor pingit.

* Dicitur *in materia contingente*: nam in materia necessaria, vel impossibili, ubi prædicatum necessario omnibus vel convenit, vel repugnat, non possunt ambæ esse falsæ.

78. **DEFINITIO IV.** Subcontrariæ sunt Duæ propositiones particulares sola qualitate diversæ, ut, aliquis miles est duci suo fidelis, aliquis miles non est duci suo fidelis.

LEX subcontrariarum: *subcontrariæ vi oppositionis in materia contingente possunt esse simul veræ: sed in nulla materia possunt esse simul falsæ.*
E. g.

E. g. aliqua scientia inflat, aliqua scientia non inflat. Ratio 1mi: subcontrariarum una minus dicit, quam requiritur ad alteram refellendam, possuntque in diversis subjectis verificari: Sic e. g. potest esse, ut scientia philosophica inflet, scientia ascetica non inflet, quo casu utraque propositio est vera. Ratio 2di: Si subcontrariæ possent simul esse falsæ, etiam contradictoriæ possent simul esse falsæ: sic in dato exemplo si ponamus, utramque esse falsam; etiam propositionis primæ subalternans seu universalis, omnis scientia inflat, erit falsa: atqui, omnis scientia inflat, aliqua scientia non inflat, sunt contradictoriæ, ergo hæ essent simul falsæ, consequenter idem esset, & non esset.

* Dicitur *vi oppositionis*, nam in materia necessaria vel impossibili una est necessario vera, altera falsa.

79 DEFINITIO V. Subalternæ sunt propositiones sola quantitate discrepantes, i. e. quarum utraque est affirmans, vel utraque negans, sed altera universalis, altera particularis. E. g. omnis justus est amicus Dei, aliquis Justus est amicus Dei. Propositio universalis dicitur *subalternans*, particularis vero *subalternata*.

* Subalternæ in materia necessaria semper sunt vel simul veræ, vel simul falsæ: in materia vero

contingente potest una esse vera, altera falsa, ut patet vel solas propositiones consideranti.

LEGES Subalternarum sunt sequentes I. *Ex veritate subalternantis sequitur veritas subalternatæ, non tamen vicissim, nisi in materia necessaria.*

* Ubi est universalitas tantum accomoda aut moralis, ut in his, omnis homo peccavit in Adam, omnis juvenis est inconstans &c. prædicatum non ita tuto de singulis inferioribus licet enuntiare.

II. *Ex falsitate subalternatæ infertur falsitas subalternantis, non autem vice versa, nisi iterum in materia necessaria.*

80. COROLL. Modus cuivis propositioni assignandi suam contradictoriam universalis, isque expeditissimus est, si datæ propositioni præfigatur particula *non*, eo sensu, ut intendas per eam particulam negare priorem propositionem, aut falsam dicere; sic contradicendum est his: aliquis oculus necessarius est ad videndum; aliquis miles est exercitus, scilicet: non aliquis oculus est necessarius ad videndum: non aliquis miles est exercitus. 2. De oppositione vero compositarum & modalium præterea observa *a.* propositioni copulativæ affirmativæ contradicatur per disjunctivam, & vicissim, ubi simul propositionum simplicium in composita contentarum quantitas & qualitas debito modo est immu-

immutanda. *b.* conditionali & causali contradicitur negando connexionem conditionis vel causæ cum conditionato, vel effectu. *c.* propositionibus exponibilibus statuitur contradictoria, si particulæ exclusivæ, exceptivæ, præfigatur particula *non*, ita ut propositio fiat negativa. Hinc si se particula exclusiva teneat ex parte prædicati, particula negans debet præponi copulæ; alias præfigitur toti propositioni. *d.* oppositionem modalium efficiunt oppositi earum modi, licet propositiones ipsæ qualitate non differant. Præterea in *dicto* signa universalia sæpe in particularia sunt mutanda juxta regulas simplicium propositionum.

EXERCITATIO.

81. OPP. I. *Contra Legem contradictoriarum.* Hæ sunt contradictoriæ: omnis arbor in aliqua sylva frondet, aliqua arbor in aliqua sylva non frondet: atqui hæ ambæ possunt esse simul veræ. ergo. R. N. M. casu enim quo in sylva A omnes arbores frondeant, & in sylva B aliqua arbor non frondeat, utraque est vera, adeoque non enuntiat una, quantum requiritur ad alteram refellendam: sic ergo deberent poni: omnis arbor in aliqua sylva frondet, in omni sylva aliqua arbor non frondet: ex eadem ratione contradictoriæ non sunt; omnis arbor in aliqua sylva frondet, in nulla sylva aliqua arbor frondet.

URG. 1. Hæ sunt contradictoriæ: omnis homo fervans omnia mandata Dei salvatur, aliquis homo fervans omnia mandata Dei non salvatur, ergo etiam istæ: omnis arbor cujuslibet sylvæ frondet, aliqua arbor cujuslibet sylvæ non frondet; utrinque enim quantitas obliqui non mutatur. Atqui posteriores possunt esse falsæ, ergo etiam priores vere contradictoriæ. R. N. seq. Maj. in prioribus quantitas obliqui mutari non potest, eo quod signum universale, *omnia*, sumatur collective; in posterioribus sumitur distributive; adeoque mutari debet in signum particulare.

* Mutatio suppositionis distributivæ in particularem non mutat acceptionem termini; nam suppositio particularis in universali continetur, & quod suppositio universalis de omnibus determinate enuntiat, illud ipsum eodem modo sumptum de aliquo in particulari prædicatur.

URG. 2. Hæ sunt simul falsæ; homo ut homo est albus, homo ut homo non est albus: item, Petrus propter Paulum est mihi amicus, Petrus propter Paulum non est mihi amicus; atqui hæ possunt esse simul falsæ: ergo. R. N. M. sed forent sic ponendæ, homo non ut homo est albus, Petrus non est mihi amicus propter Paulum.

82. OPP. 2. *Contra Legem contrariarum.* Contrariæ possunt esse simul falsæ, ergo etiam
pos-

possunt esse simul veræ. R. N. C. contrariæ plus enuntiant, quam requiritur ad se invicem refellendas, consequenter datur medium utramque falsificans. Contra veræ simul esse nunquam possunt; alioquin & contradictoriæ simul possent esse veræ.

URG. 1. Contrariæ in se continent contradictorias; ergo si contradictoriæ nunquam possunt esse simul falsæ, neque contrariæ simul falsæ esse poterunt. R. D. A. continent modo contradictorio N. Alio modo scilicet cum aliquo excessu C. A.

URG. 2. Subcontrariæ possunt esse simul veræ, ergo etiam contrariæ. R. N. C. Subcontrariæ possunt verificari in diversis subjectis: contrariæ vero habent idem subjectum.

§. III. *De Propositionum æquipollentia & conversione.*

83. DEFINITIO I. Æquipollentia est reductio propositionum ad eundem sensum ope particulæ *non*; cujus natura est, ut immutet, quidquid post se reperit. Propositiones *æquipollentes* dicuntur, duæ propositiones, quæ eodem subjecto & prædicato constantes sub diversis signis idem significant.

LEGES Æquipollentiæ hæ sunt: 1. Ut contradictoriæ reducantur ad eundem sensum particula *non* alterutri propositioni præpona-

ponatur: ut, non omnis homo est justus, aliquis homo non est justus. 2. Ut contrariæ æquivaleant, alterutrius propositionis subiecto postponatur particula *non*, ut omnis homo est justus, nullus homo non est justus. 3. Subalternæ fiunt æquipollentes, si hæc particula in alterutra propositione subiecto simul præ- & postponatur, ut omnis homo est justus, non aliquis homo non est justus.

* In subalternis hæc æquipollentia vix locum habet: licet enim subalternans negativa possit fieri æquipollens suæ subalternatæ, v. g. non nullus homo non est justus, aliquis homo non est justus; subalternata tamen negativa æquipollens reddi non potest negativæ universalis, ut patet consideranti. Totum hoc æquipollentiæ artificium Dialectici hoc quasi versu comprehendunt:

Præ contradic, post contrar, præ postque
subaltern.

84. COROLL. Datae leges intelligendæ sunt de oppositis subiectum commune habentibus: item de contrariis universalibus: in aliis enim, solas contradictorias de subiecto singulari si excipias, hanc æquipollentiam vix extundes. 2. In æquipollentia modalium illud notandum: quando propositionibus absolutis, ut æquipolleant, præponenda est negatio, tunc in modalibus præponenda est ipsi *modo* ita, ut modus negetur, at simul
signa

signa, si quæ adsint, rite afficiantur: Si vero in absolutis negatio est postponenda subjecto, tunc in modalibus ponenda est negatio in *Dicto*; ut, necesse est omnem hominem mori, necesse est omnem hominem non mori.

85. DEFINITIO II. Conversio est mutatio subjecti in prædicatum, & prædicati in subjectum ita, ut maneat veritas propositionis.

* Adhibetur conversio per modum argumentationis: hinc ab aliquibus definitur, duarum propositionum unius ad alteram per extremorum transpositionem necessaria consequentia: propositio, quæ convertitur, *conversa*, & in quam convertitur, *convertens* appellatur.

86. DIVISIO. Duplex potissimum considerari solet conversio: *simplex* & *per accidens*. *Simplex* fit, quando transponuntur termini servata eadem quantitate: & hoc modo convertuntur universalis negativa, & particularis affirmativa. E. g. nullus blasphemus est justus, ergo nullus justus est blasphemus; aliquis homo est animal, ergo aliquod animal est homo. Conversio *per accidens* fit, quando termini transponuntur mutata simul quantitate: sic converti debet universalis affirmativa, ut omnis avarus est sceleratus, ergo aliquis sceleratus est avarus: hac ratione etiam converti potest universalis negativa, ut nullus avarus est quietus, ergo aliquis quietus non est avarus.

* Merito negligitur conversio per contrapositionem
e. g. omnis homo est animal, ergo omne non
animal est non homo. Tum quia proprie non
est conversio; eo quod mutantur termini finiti
in infinitos, tum quod plus obscuritatis quam
utilitatis habeat. Quomodo singulæ propositio-
nes per literas A, E, I, O designatæ converti
possint, hi versus declarant.

FEcJ simpliciter convertitur, EvA

per accid:

AstO per contrap: sic fit conversio tota.

87. COROLL. I. Ut conversio sit legiti-
ma, debet 1. mutatio prædicati in subiectum
fieri quoad rectos, obliqui vero suis terminis
maneant affixi, ut, gladius est in vagina; ergo
aliquid in vagina existens est gladius: Alex-
ander est fortior Dario, ergo aliquis fortior
Dario est Alexander: nullus senex potest
fieri puer, ergo nullus potens fieri puer est
senex. 2. Nulla fiat mutatio suppositionis
(nisi distributivæ subinde in disjunctivam)
status, appellationis &c. E. g. aliqua species
est homo, ergo homo est species; aliquis ho-
mo est mortuus, ergo aliquid mortuum est
id, quod fuit homo. 3. Eadem sit tam in
convertente, quam in conversa acceptio co-
pulæ, ne scilicet in una sumatur vi verbi, in
altera vi copulæ. Hinc istæ: omne currens
est animal, omnis peccans est creatura, &c.
ita sunt convertendæ: ergo aliquod animal
est

est currens , quodocunque datur currens : aliqua creatura est peccans , quodocunque datur peccans.

- * Hoc in omnibus iis propositionibus est observandum , in quarum conversione ex conversa necessaria videtur inferri convertens in materia tantum contingente : alioquin ex vero falsum inferri posset ; ex eo enim , quod omne currens quocunque tempore existens sit animal , non sequitur , aliquod animal actu existere & currere :

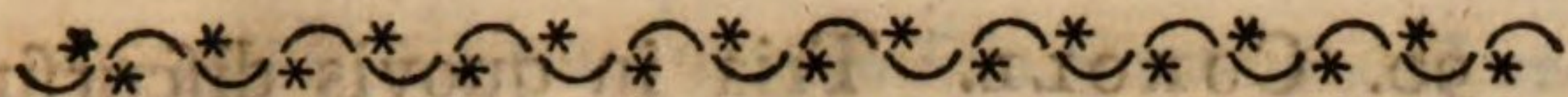
88. COROLL. II. In propositionibus compositis singulæ simplices contentæ juxta datas leges sunt convertendæ. 2. Modales, in quibus dictum includit, vel mutuam connexionem necessariam, qualis est hominem inter & animal rationale, vel mutuam repugnantiam, qualis est inter hominem & lapidem, vel mutuam contingentiam, qualis est inter hominem & currens ; etiam secundum datas leges convertuntur, & transpositis tantum terminis *dicti* modus manet invariatus. Illas autem modales, ubi non est mutua illa habitudo necessitatis vel repugnantiae aut contingentiae, nulla facta modi mutatione velle convertere, res foret multi laboris & nullius usus.

- * Finis conversionum est, tum, ut veritas, quæ in conversa latebat, in convertente eluceat, tum ut syllogismi imperfecti mutantur in perfectos, faciliusque pateat, an propositio una ex altera legitime inferatur.

SCHO-

SCHOL. Quæ de terminorum & propositionum affectionibus hætenus dicta sunt; nonnullis, qui nimirum vel solam curiositatem explere, vel ad naturæ phænomena immatura festinatione transilire anhelant, non nisi inutiles tricæ & spinæ scholasticæ videntur: At spinæ sunt ex quibus multi alii rosas i. e. exactam profundamque aliarum scientiarum cognitionem colligunt. Caveas, ait Jll. Wolfius, *ne inter tricas scholasticas referas, quæ de propositione infinita, & ejus fundamento sunt dicta; etenim artis ratiocinandi regulæ nec intelligi, nec dextere ubivis applicari possunt, nisi ad notionem propositionis infinitæ attendas. Item: patebit in tertia mentis operatione, necessarium esse ad ratiocinandum, ut propositiones universales a particularibus & singularibus discernantur. Quam ob rem non steriles nugæ censevi debent, quæ usum non prævidentibus nullam utilitatem habere videntur.*

LOGICA DISCURSIVA.

ARTICULUS I.

DE DISCURSU IN GENERE.

§. I.

De Natura Discursus.

89. **D**EFINITIO. Ratiocinatio seu discursus est actus intellectus, quo unum judicium ex alio vel pluribus infertur propter connexionem illius cum his.

* Dum excitantur in mente duæ ideæ e. g. *otium*, *vitium*, quarum consensionem intellectus non illico perspicit: comparantur hæ duæ ideæ cum idea aliqua tertia, quæ est vel utrique communis, vel saltem alterutri convenit, aut repugnat e. g. *inordinatio*: & sic cogitat: omnis inordinatio est vitium; atqui otium est inordinatio; ergo otium est vitium. Atque hoc est ratiocinari, seu discurrere. Discursus vocatur, quia intellectus ab affirmata una veritate transit, & quasi discurrit ad aliam. Dicitur etiam *judicium mediatum*, quia non fertur, nisi mediantibus aliis judiciis. Discursus hic mentalis si vocibus exprimatur, *Argumentatio* nuncupatur. Fere promiscue ratiocinium & argumentatio usurpantur, eædemque sunt pro utroque leges.

90. Co-

90. COROLL. Tria in quovis discursu distinguuntur, Antecedens nimirum, Consequens & Consequentia. *Antecedens* est illud, ex quo aliud infertur. Hoc si duabus propositionibus constat, *præmissæ* vocantur: ut autem Antecedens dicatur verum, vel necessarium; necesse est, ut utraque præmissa sit vera, necessaria: si autem vel unica præmissa sit contingens, falsa, impossibilis &c. antecedens similiter dicitur contingens, falsum, impossibile. Nam in ordine ad conclusionem duæ ejusmodi propositiones per modum unius complexi considerantur, perinde ac dictum est de propositione copulativa. *Consequens* est judicium, quod ex antecedente deducitur; & vocatur *conclusio*. *Consequentia* vel *sequela* est ipsa consequentis ex antecedente consecutio, sive consequentis cum antecedente connexio.

* Consequentia duplex est, objectiva & formalis. *Objectiva* est connexio, quæ re ipsa citra omnem argumentationem datur inter objectum antecedentis & objectum consequentis. *Formalis* datur inter terminos & propositiones, objecta repræsentantes; estque connexio consequentis cum antecedente orta ex tali terminorum ac propositionum dispositione, ut data simili dispositione nunquam possit ex antecedente vero sequi consequens falsum. Quando utraque hæc consequentia datur, dicitur argumentatio *materialiter*, & *formaliter bona*: quando tantum datur consequentia objectiva, est tantum *materiali-*

terialiter bona : quando sola formalis , est argumentatio tantum *formaliter bona*. Hinc non raro contingit, ut consequens sit verum, falsa tamen consequentia, ut, Alexander est homo, ergo est Rex: & vice versa consequens falsum, consequentia vera, ut, Leo est homo, ergo est rationalis. Ad hæc Consequentia alia sunt *mediata*, alia *immediata*: *immediata* sunt illæ, quæ ex ipsius antecedentis natura fluunt, quin opus sit medio, seu tertio termino: quod contingit, dum una propositio ita alteram involvit, & continet, ut ex veritate unius veritatem alterius sequi, regulæ logicæ demonstrent, prout fit in subalternis, æquipollentia, conversione &c. vel quando propositio una ita alteram oppositam excludit, ut ex unius veritate fluat falsitas alterius, ut fit in contradictoriis, & contrariis &c. Consequentia *mediata* dicuntur illæ, quæ ex instituta duorum terminorum cum medio, quod in antecedente continetur, comparisonem deducuntur.

91. Consequentia formalis, ad quam maxime attendit Logica, *Proprietates*, quas alii *Regulas generales bonæ consequentiæ* vocant, sunt

I. Ex antecedente vero per legitimam argumentationem nunquam sequitur consequens falsum. Nam quæ vere identificantur, vel distinguuntur in eodem tertio, etiam vere identificantur, vel distinguuntur inter se.

II. Ex necessario non nisi necessarium legitime inferitur: etenim quæ necessario identificantur vel distinguuntur in tertio, etiam necessario identificantur, vel distinguuntur inter se.

* *Di-*

* *Dices*: In hoc syllogismo; omnis homo est ratione præditus, atqui omnis philosophus est homo, ergo aliquis ratione præditus est philosophus; ex necessario sequitur contingens. Ergo *R.* Si consequens spectatur tanquam contingens, syllogismus est illegitimus; affirmaretur enim in conclusione actualis existentia alicujus ratione præditi, quam neutra præmissarum attingit, adeoque forent quatuor termini; existentia enim actualis est prædicatum inadæquatum. Si vero consequentis sensus sit: ergo aliquis ratione præditus est philosophus, quandocunque datur philosophus; syllogismus est bonus; at consequens tunc est necessarium.

III. Ex contingente per se sequitur contingens: per accidens etiam necessarium sequi potest, non tamen impossibile: nam per se loquendo seu vi argumentationis non fit major convenientia extremorum inter se in conclusione, quam fuerit eorundem cum tertio in antecedente. Cum tamen duo, quæ non nisi contingenter conveniunt in tertio, aliunde possint necessariam inter se habere connexionem; potest per accidens ex contingente sequi necessarium, nunquam tamen impossibile; alioquin ex vero posset sequi falsum, & quæ contingenter sunt identificata eidem tertio, possent repugnare inter se.

* *Dices* 1. Ex contingente sequitur contingens, ergo ex vero potest sequi falsum; nam quod contingens est, potest esse falsum. *R.* N. sequel. Prob. D. potest esse falsum absolute, & nulla

nulla facta hypothefi de veritate antecedentis
C. facta hac hypothefi N.

* *Dices 2.* In hoc fyllogifmo; omne currens eft
homo, omnis equus eft currens, ergo omnis
equus eft homo; antecedens eft contingens,
& confequens eft impoffibile; ergo ex contin-
gente poteft fequi falſum, imo & impoffibile.
R. hoc antecedens non contingens, fed impof-
ſibile eft: licet enim fingulæ præmiſſæ ſeorſim
ſumptæ ſint contingentes, ſi tamen ſimul ſu-
mantur, prout conſtituunt hoc antecedens, ſunt
in materia impoffibili: fieri enim non poteſt,
ut, dum omne currens eft homo, omnis
equus currat.

IV. Ex antecedente falſo, per ſe ſequi-
tur confequens falſum: per accidens autem
verum, imo & neceſſarium inde deduci po-
teſt; ſæpe enim licet argumentatio ſit forma-
liter bona, ſequitur confequens falſum, non
ex vero, ergo ex falſo. Sed quia duo extre-
ma, quæ per errorem ex falſo inferuntur,
poſſunt aliunde vere, imo & neceſſario eſſe
inter ſe connexa, poterit per accidens ex fal-
ſo ſequi verum, imo & neceſſarium. Simili
ratione etiam ex impoffibili per accidens po-
teſt ſequi verum & neceſſarium.

* Dum dicitur ex contingente neceſſarium, ex falſo,
impoffibili, verum, neceſſarium, per accidens
ſequi poſſe, ſermo eſt de conſequenti materia-
liter & ſecundum ſe ſpectato, quod legitime
inde inferitur: ſi enim confequens ſpectetur for-
mali-

maliter, seu in quantum præcise ex ejusmodi præmissis deductum; contingens, falsum, impossibile est non minus, ac ejus antecedens: hoc enim modo consideratum, facit sensum implicite & æquivalenter copulativum & causalem, involvitque connexionem objectivam & realem. 2. Inter antecedens falsum & consequens verum nunquam potest esse connexio objectiva: potest tamen esse connexio formalis, five orta ex debita terminorum & propositionum dispositione, utpote quæ veritatem præmissarum non absolute, sed tantum conditionate supponit. 3. Dum ex antecedente falso aut impossibili per accidens infertur verum, aut etiam necessarium; requiritur, ut antecedentis falsitas, & impossibilitas vel non agnoscatur, vel contrarium supponatur: alioquin enim intellectus nec antecedenti assensum præbere, nec consequens ex eo inferre serio poterit.

§. II. *De Diversitate Argumentationum, variisque argumentandi modis.*

92. DIVIDITUR argumentatio in syllogismum & inductionem. Ad Syllogismum revocantur Enthymema, Profyllogismus, Epicherema, Sorites, Dilemma. Ad Inductionem reducuntur Exemplum, Parabola, Apologus.

I. *Syllogismus* est argumentatio, in qua ex duabus propositionibus præmissis tertia necessario consequitur.

II. *Enthymema* dicitur syllogismus imperfectus; & est argumentatio, in qua infertur con-

conclusio ex una tantum præmissa, altera in mente retenta; ut omnis homo est mortalis, ergo philosophus est mortalis.

- * Ut Enthymema legitime concludat, vera debet esse propositio, quæ mente reticetur. Unde illud: *Enthymema in ore, est syllogismus in mente.*

III. *Prosyllogismus* est, quando præcedentis syllogismi conclusio assumitur pro præmissa sequentis, ut omnis spiritus est immortalis: atqui mens humana est spiritus, ergo mens humana est immortalis: atqui quod est immortale, est capax æternæ felicitatis, ergo mens humana est capax æternæ felicitatis. Quarta hujus argumentationis propositio dicitur *minor subsumpta*.

IV. *Epicherema* dicitur syllogismus, in quo uni vel utrique præmissæ adjungitur brevis probatio. Ut nullum ens simplex est divisibile in partes; simplex enim partibus caret: atqui mens humana est ens simplex; quia est spiritus; ergo mens humana non est divisibilis in partes.

- * Prosyllogismus & Epicherema cum sint syllogismi, non indigent legibus specialibus.

V. *Sorites* seu gradatio est argumentatio ex pluribus quam duabus propositionibus constans, ea ratione simul connexis, ut attrib-

butum propositionis prioris fit subjectum subsequens ; donec primæ propositionis subjectum cum ultimæ attributo conjungatur. Ut, avarus semper plura desiderat ; qui semper plura desiderat, est inquietus ; qui est inquietus, est miser ; ergo avarus est miser.

* Sorites fallax est, si vel una propositio intermedia sit falsa, aut tantum particularis. Ejus vitium facile detegitur, si resolvatur in legitimos syllogismos.

VI. *Dilemma* est argumentatio, in qua ex singulis partibus propositionis disjunctivæ, antecedentis loco assumptæ, contra adversarium concluditur. E. g. illud S. Augustini: vel Fides christiana est propagata miraculis, vel sine miraculis: si primum? ergo vera est fides christiana, utpote miraculis a Deo confirmata: si secundum? ergo hoc ipsum fuit maximum miraculum.

* Dilemma ut stringat, inter partes disjunctive enumeratas non debet dari medium, quod non exprimatur: præterea illationes necessario ex singulis partibus sequantur. Tandem ne possit in ipsum argumentantem jure retorqueri; alioquin ipse sibi laqueos necit.

93. VII. *Inductio* est argumentatio, qua ex particularibus sufficienter enumeratis inferitur aliquid universale pluribus commune. E. g. Deus, Angeli, animæ humanæ sunt immorta-

mortales, ergo omnis spiritus est immortalis. Si autem ex uno singulari ob paritatem rationis infertur aliud singulare, datur *Exemplum*, ut illud Augustini: potuerunt isti, & istæ; ergo & tu poteris. Huc etiam pertinet *comparatio* seu *argumentum a pari*. Cæterum major est in rebus moralibus, quam philosophicis Exempli vis, quod idem de *Parabola* & *Apologo* sentiendum.

* Inductio ut legitime concludat, enumeratio singularium, quarum veritas certa debet esse, & explorata, sit integra & perfecta; qualis facile habetur, si attributum ostendatur pluribus ad eandem classem pertinentibus, per observationes in diversis circumstantiis loci, temporis &c. institutas semper convenisse.

94. *Modi argumentandi*, quos alii *Regulas speciales bonæ consequentiæ* vocant, sunt:

1. Valet argumentatio *affirmativa ab actu ad potentiam*, ut Cæsar vicit Pompejum; ergo potuit vincere: at in causis liberis bona non est *negativa*; ut, Sapiens non irascitur, ergo non potest irasci. *A Potentia ad actum* non valet in causis liberis argumentatio *affirmativa*; ut, Judas potuit converti; ergo conversus est. Valet tamen *negativa*, ut, Veritas infinita non potest mentiri, ergo non mentitur.

2. *A Potentia simultatis* valet illatio *ad simultatem potentiæ*: at non vicissim *a similitate*

potentiæ ad potentiam simultatis: sic bene argues: Sapiens potest pati & tacere simul; ergo habet simul potentiam ad utrumque actum. Ad non valet: Sapiens potest loqui & tacere; ergo potest utrumque, & loqui simul & tacere.

3. Non tenet consequentia a *suppositione una ad aliam diversam* v. g. a materiali ad formalem, a simplici ad personalem, a distributiva accomoda ad absolutam &c. Cum enim in ejusmodi discursu vel sensus mutetur, vel aliquid in consequente inferatur, quod non erat contentum in præmissis, non habetur debita extremorum connexio.

* Valet sequela a *sensu distributivo ad collectivum*, & vicissim; si prædicatum conveniat subiecto ratione sui, non præcise ob aliorum absentiam e. g. singulæ temporis particulæ sunt irrevocabiles; ergo etiam omnes: At si prædicatum uni convenit ob absentiam aliorum, sequela mala est v. g. singula minuta horæ non sunt hora; ergo neque omnia sunt hora.

4. *A Contradictorio consequentis* valet argumentatio ad *contradictorium antecedentis*, non vicissim: hinc bene inferis E. g. est homo, ergo est animal; non est animal; ergo non est homo. Nam si fallit consequens; fallit etiam antecedens, cum ex vero falsum sequi non possit.

* Ex

- * Ex contradictorio consequentis subinde tantum unius præmissæ falsitas, & quidem sub disjunctione inferri potest: proinde Enthymema quandoque in syllogismum est resolvendum.

5. Valet argumentatio *ab hypothesis impossibili*, quando ex tali hypothesis non formaliter & immediate, sed tantum mediate & implicite sequuntur contradictoria: & quando in hypothesis id non supponitur, quod est probandum.

- * Non immerito distinguit P. Josephus Mangold Logicæ parte tertia §. 249. & seqq. *inter hypothesis impossibilem primæ & secundæ intentionis*. *Hypothesin primæ intentionis* dicit, si impossibile assumitur pro statu reali & objectivo, e. g. si homo reipsa est lapis, non sentit. Et ex hac fere nihil probatur; cum utrumque contradictorium eodem jure inferatur. *Hypothesin secundæ intentionis* vocat, quando res sumitur pro statu formali seu præcise: & in hac legitima fit argumentatio, quando unum sine altero saltem concipi potest e. g. etiamsi homo non esset animal, tamen esset rationalis; cujus aliorumque similium sensus est iste: etiamsi præscindamus ab eo, an homo sit animal, aliunde tamen arguere poterimus, eum esse rationalem.

6. Legitimum est hoc argumentum: *nul- la est rei hujus necessitas, ergo non datur*, hoc sensu, quod absque sufficiente ratione nihil sit admittendum, nec adstruenda causa aliqua, de cujus existentia ratio dari nequeat.

Nam, quod non habet finem a natura intentum, vel cujus officio satisfactum est per aliud, admitti nequaquam debet.

7. Argumentatio hæc, *omnibus rite perpensis nulla apparet rei hujus implicantia, ergo hæc res est possibilis*; parit saltem probabilitatem, & onus impossibilitatem ostendendi in adversarium rejicit.

8. Illa argumentatio, *assumpta hac causa rei cujusdam phænomena hætenus cognita rite explicantur, ergo hæc est phænomenorum hujusmodi causa*, bonam probat esse hypothesin; at veram phænomenorum causam non demonstrat: alioquin singulis fere sæculis diversas haberemus eorundem effectuum causas.

* Multo minus hæc argumentatio habet roboris, si data hypothesis assumat supposita, quæ in alias naturæ leges impingant, aut certe simplici, quam natura ubique tenet, methodo, minus conformia sint. Maximus Mangold Log. parte teria. N. 78.

ARTICULUS II.

DE SYLLOGISMO.

§. I.

De Syllogismo in genere.

95. **D**EFINITIO. Syllogismus est argumentatio, in qua ex duabus propositionibus præmissis tertia necessario consequitur.

tur. Ad pleniorē ejus notionem juvat prælibare ea, quæ circa ejus materiam & formam, *principia intrinseca* seu *partes syllogismi constitutivæ* vocantur, scire oportet. *Materia* ex qua fit syllogismus, est vel *remota*, uti sunt termini : vel *proxima*, uti propositiones.

* Termini requiruntur tres ad syllogismum simplicem, scilicet *majus extremum*, *minus extremum*, suntque subjectum & prædicatum propositionis probandæ seu conclusionis, & *terminus medius* : hic bis ponitur in præmissis, & cum eo extrema comparantur. *Majus extremum* est ille terminus, qui vel in præmissis de termino medio, vel saltem in conclusione (quando in præmissis terminus medius bis est subjectum vel bis prædicatum) de altero extremo prædicatur ; dicitur majus extremum, quia ordinarie est terminus latius patens. *Minus extremum* vocatur ille terminus, de quo vel medium in præmissis, vel saltem alterum extremum in conclusione prædicatur.

Propositionum, quæ sunt materia proxima syllogismi, duæ priores dicuntur *præmissæ*, eoquod conclusioni præmittantur : harum altera dicitur *Major*, quæ majus extremum ; altera *Minor*, quæ minus extremum continet. *Propositio* tertia vocatur conclusio.

* Hoc discrimen passim negligitur, & Major vocatur illa, quæ primo loco ponitur.

96. *Forma* syllogismi est apta terminorum & propositionum ad rite concludendum dispositio. Hæc enim terminos, & confurgentes ex his propositiones determinat, ut ex iis emergat syllogismus.

* Uti duplex est syllogismi materia, remota scilicet & proxima, ita & duplex est forma: dispositio terminorum cum medio secundum prædicationem & subjectionem dicitur *figura*: dispositio propositionum secundum quantitatem & qualitatem cum respectu ad figuram, dicitur *Modus*.

Figura syllogismi triplex est: si terminus medius semel sit subiectum, semel prædicatum, erit figura *prima*; si idem bis fuerit prædicatum, erit figura secunda: si bis fuerit subiectum, habebitur figura tertia. Memoriam causa his versibus comprehenduntur:

Prædicat, & Subicit medium sibi prima
figura:

Prædicat altera bis; tertia bis Subicit.

* De quarta figura Galenica, utpote quæ sola præmissarum transpositione absolvitur, non est operæ pretium, mentionem facere.

97. *Modi* ad concludendum utiles communi fere calculo 19. numerantur, barbaris illis, ingeniosis tamen carminibus *Barbara, celarent* &c. expressi: singulorum explicacionem & exempla, obvia quævis Dialectica ad nauseam usque suppeditabit. * Mo-

• Modi quinque posteriores primæ figuræ vocantur *indirecti*, quia in illis minus extremum de Majore extremo, terminis hisce nimirum per conversionem transpositis, prædicatur. Reliqui modi omnes tam primæ, quam reliquarum figurarum dicuntur *directi*. Adhæc quatuor primi modi primæ figuræ vocantur *perfecti*, quia in iis consequentia est ita manifesta, ut cuivis facile appareat. Reliqui modi omnes dicuntur *imperfecti*, eo quod vis concludendi non ita manifeste in iis statim elucescat.

98. **DIVISIO** syllogismi petitur ex ejus materia, forma, quantitate & qualitate.

Ratione materiæ alius est *Analyticus* five *demonstrativus*, cujus præmissæ omnes sunt evidentes: alius *Topicus* five *probabilis*, cujus una saltem præmissa est probabilis: alius *Sophisticus*, qui non nisi fallacem syllogismi speciem mentitur, adeoque proprie syllogismus non est. Item alius *simplex* cujus præmissæ omnes sunt propositiones simplices, quæ si simul sint propositiones absolutæ, non modales, dicitur *Categoricus*. Si vero præmissarum una saltem sit composita, vel modalis, syllogismus dicitur *compositus*, *modalis*.

Ratione formæ alius est *perfectus*, alius *imperfectus*, alius *directus*, alius *indirectus*, prout fuerit in modo perfecto, directo vel indirecto.

Ratione quantitatis syllogismus est *communis* aut *singularis*, prout terminus medius fuerit terminus communis vel singularis.

Ratio-

Ratione qualitatis dicitur *affirmativus* vel *negativus* ex eo, quod conclusio sit affirmativa vel negativa.

§. II. *De Principiis syllogismi.*

PRÆNOTIO: Principia syllogismi dico propositiones quasdam evidentes, quibus tanquam fundamentis tota structura & vis syllogismi innititur. Suntque duo Logica, & duo Metaphysica: hæc rerum identitatem aut distinctionem, quæ ad Metaphysicam pertinent; illa affirmationem aut negationem spectant, de quibus Logica.

99. *Pro syllogismo affirmativo* Principium Metaphysicum: *Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* Cujus sensus est: quæ realiter & perfecte identificantur cum aliquo tertio adæquate & distributive sumpto, sunt etiam identificata inter se.

* *Dices.* Hoc principium fallit in Divinis: nam vere dico: Essentia Divina est Pater, essentia Divina est Filius; nec tamen licet inferre: ergo Pater est Filius; ergo possunt duo esse identificata uni tertio, quin sint identificata inter se. R. D. C. ergo possunt duo esse identificata uni tertio adæquate & distributive sumpto, quin sint identificata inter se N. C. possunt esse identificata uni tertio inadæquate sumpto, quin sint &c. C. Sensus Majoris non est: quidquid est essentia Divina, i. e. omnis Persona Divina est Pater; sed aliquid, sive aliqua Persona, quæ est es-

est essentia Divina &c. Eandem ob causam non tenet syllogismus iste: Pater est Deus, Filius est Deus, ergo Pater est Filius.

Principium Logicum, *Dictum de omni*: sensus est: quidquid vere affirmatur de termino universaliter perfecte & absolute distributive sumpto, dici etiam cum veritate potest, de singulis inferioribus sub illo contentis. In syllogismis de medio singulari sufficit distributio æquivalenter talis. Principii veritas manifesta est ex dictis de legibus subalternarum.

* *Dices.* In hoc syllogismo, quem in Disamis statuunt; aliquod animal est leo, omne animal est vivens, ergo aliquod vivens est leo; non servatur dictum de omni; nam in Majore nihil dicitur de subiecto universaliter sumpto. Ergo. R. D. Prob. nihil dicitur explicite in Majore de subiecto universaliter sumpto C. nihil implicite &c. N. Datus syllogismus quoad rem est iste in Darii: omne animal est vivens, aliquis leo est animal, ergo aliquis leo est vivens; in quem per reductionem transformatur.

100. Pro syllogismo negativo principium Metaphysicum: *Quæcunque distinguuntur in uno tertio, etiam distinguuntur inter se.* Sensus est: quodocunque ex duabus rebus una identificatur cum aliquo tertio, & altera ab eodem tertio distinguitur, duæ illæ res etiam distinguuntur inter se.

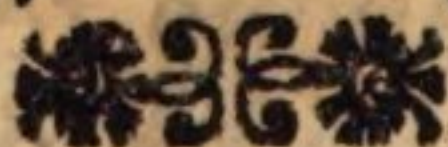
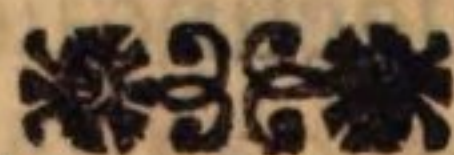
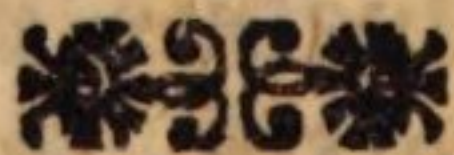
Prin-

Principium Logicum: *Dictum de nullo*: Sensus est: quidquid cum veritate negatur de termino universali perfecte & absolute distributive sumpto, cum veritate negari potest de singulis inferioribus sub termino illo contentis. Principii veritas rursus est evidens ex dictis de legibus subalternarum.

Principium aliud pro quibusvis syllogismis universale assumunt Recentiores: scilicet: *Quandocunque res A continet rem B: & res B continet, vel excludit rem C; etiam A continet, vel excludit C.*

* Sic dum homo continet animal, animal continet sensitivum, etiam homo continet sensitivum: item homo continet animal, animal excludit plantam, ergo etiam homo excludit plantam.

SCHOL. Omnia hæc syllogismorum principia fundantur in primo illo & notissimo omnis veritatis principio: *Idem non potest simul esse, & non esse.* 2. Principia syllogismi tum Metaphysica tum Logica reduci possunt ad principium Recentiorum, utpote quod non est, nisi complexum una propositione quatuor illorum principiorum vim exprimens.

ARTICULUS III.

DE REGULIS SYLLOGISMORUM.

§. I.

De Regula syllogismorum generali.

101. **R**egula syllogismorum generalis hæc est: *Contineat Major, ostendat Minor*: i. e. una præmissarum syllogismi conclusionem contineat, altera ostendat conclusionem in illa contineri.

Regula est infallibilis, fundaturque in illo principio, quodocunque A continet B, & B continet, vel excludit C; etiam A continet, vel excludit C. Conclusio enim explicite ponit identitatem vel distinctionem duorum, quæ in præmissis jam implicite enuntiabatur: adeoque circa duo extrema nihil potest affirmare, vel negare conclusio, quam quod affirmatum vel negatum fuit de iisdem in una præmissarum.

* Ut valeat regula requiritur 1. ut Major seu continens, & conclusio sint ejusdem qualitatis i. e. utraque affirmativa, vel utraque negativa; affirmatio enim non continet negationem, nec negatio affirmationem. 2. Ut continens & conclusio habeant terminum communem i. e. idem terminus propositionis continentis debet etiam esse terminus conclusionis: cui non obest, si in conclusione terminus sit particularis, qui in continente fuit universalis: particulare enim in universa.

versali continetur, at vitiosus fit syllogismus, si terminus hic communis in conclusione sumatur universaliter, dum in continente tantum sumebatur particulariter, universale enim in particulari non continetur. 3. Continens & conclusio habeant terminum specialem: i. e. alter terminus conclusionis non sit terminus propositionis continentis: Et terminus specialis conclusionis contineatur in termino speciali Majoris. Eum enim in Majore contineri debet ostendere minor.

102. COROLL. In syllogismis affirmativis licet præmissa universalior passim pro continente usurpetur: tamen pro libitu potest quælibet pro continente haberi. Utraque enim habet terminum cum conclusione communem & specialem. In syllogismis autem negativis, præmissa negativa est continens: nam propositio continens & contenta debent esse ejusdem qualitatis: præmissa autem affirmativa hic pro ostendente sumitur.

* *Dices 1. Fallunt syllogismi, licet in iis servetur data regula: ut, omnis homo est mortalis, omnis leo est mortalis, ergo omnis homo est leo. Item, omnis avarus est infelix, aliquis dives est avarus, ergo omnis dives est infelix. R. N. in his servari datam regulam. In primo terminus specialis conclusionis leo non continetur in termino speciali Majoris, qui est aliquod mortale determinatum, quod ut homini conveniens non continet leonem. Similiter in syllogismo secundo terminus specialis Majoris*
omnis

omnis avarus non continet omnem divitem, qui est terminus specialis conclusionis. Ex eadem ratione vitiosi sunt isti: nullus leo est homo; omnis homo est animal, ergo nullus leo est animal: animal enim in conclusione distributive sumptum, non continetur in termino speciali Majoris *homo*. Lex divina jubet Regibus esse parendum, sed parentes non sunt Reges; ergo lex divina non jubet parentibus esse parendum. Credendum est scripturæ, sed traditiones non sunt scriptura: ergo traditionibus non est credendum. Quod ego sum, tu non es, atqui ego sum homo: ergo tu non es homo.

* *Dices 2.* Etiam si terminus specialis conclusionis contineatur in termino speciali Majoris, tamen potest esse syllogismus vitiosus: ut, omne animal est vivens, aliquis leo est animal, ergo omnis leo est vivens. Item, nullus leo est homo, aliquod rugibile est leo, ergo nullum rugibile est homo. R. D. A. terminus specialis conclusionis continetur in termino speciali Majoris, & cum ea quantitate & extensione, quam enuntiat conclusio, etiam contineri per minorem ostenditur N. fecus C. minor particularis in datis syllogismis non ostendit conclusionem universalem in Majore contineri.

SCHOL. Quanquam Regula hæc generalis sufficiens dicatur, ad judicium de legitima cujuscunque syllogismi structura ferendum: non inutiliter tamen pro Tyronum usu statuuntur regulæ speciales, quæ palam faciant, qua ratione a lege hac generali aberrare queat argumentatio.

§. II. *Regulæ speciales syllogismi categorici communis.*

PRÆNOTIO. Cum speciales hæ regulæ statuantur eum in finem, ut latens in argumentatione vitium promptius detegatur, consultissimum duxi, eas, ut olim a Dialecticis traditæ sunt, paucis declarare. Memoria causa his versibus comprehensæ sunt:

1. Terminus est trinus 2. Medium concludere nescit.
3. Altera distribui medium præmissa requirit.
4. Quod non distribuit præmissa, sequela nec aufit.
5. Partibus ex puris sequitur nil: 6. Sive negatis.
7. Et sequitur partem conclusio deteriore.

103. Regula I. *Terminus est trinus.* i. e. Syllogismus categoricus habeat tres terminos, non plures, nec pauciores. Ratio. Syllogismus est argumentatio, in qua ex identitate vel distinctione duorum in tertio inferitur identitas vel distinctio duorum inter se: atqui ad hoc præcise requiruntur tres termini, scilicet terminus medius, & duo extrema, quorum quivis in syllogismo bis est ponendus; alioquin non haberentur tres propositiones, consequenter nec syllogismus: ergo.

• Contra hanc regulam peccatur, quoties vel terminus aliquis sumitur æquivoce, vel sensus literalis in mysticum, proprius in improprium, compositus in divisum, aut vice versa transit: vel mutatur suppositio, appellatio, ampliatio, status, aliave termini affectio.

* *Dices*

- * *Dices 1.* Hæc argumentatio est bona, licet mutetur suppositio simplex in personalem: Homo est species, nullus leo est homo, ergo aliqua species non est leo. Ergo. R. D. A. est bona vi materiæ C. vi formæ; Subdist. si terminus *homo* in minore sumatur personaliter distributive, uti per se loquendo ob negationem præcedentem debet sumi N. si sumatur eo modo, quo accipitur in maiore, subintelligendo nimirum nullus leo est homo præcisive cognitus C. sic autem non mutatur termini acceptio
- * *Dices 2.* In hoc syllogismo mutatur suppositio, & tamen est bonus: omnis fluvius est generis masculini, Nicarus est fluvius, ergo Nicarus est generis masculini. Ergo. R. D. A. est bonus vi materiæ C. vi formæ; Subdist. Si terminus fluvius in utraque præmissa sumatur in eadem significatione C. secus N. legitimus est hoc sensu: omne nomen proprium fluvium significans, est generis masculini; atqui Nicarus est nomen proprium &c. at si in minore fluvius accipiatur personaliter, legitimus non est: en similem: omnis fluvius est generis masculini, atqui aqua intra alveum Nicari decurrens est fluvius. Ergo.
- * *Dices 3.* In hoc syllogismo: aliquis oculus necessarius est ad videndum; atqui omnis oculus est vel dexter vel sinister; ergo oculus dexter vel sinister necessarius est ad videndum; mutatur suppositio confusa in distributivam, & tamen argumentatio est bona. Ergo. R. D. A. mutatur suppositio confusa in distributivam tantum N: in distributivam & confusam simul C. minor percommode hunc sensum admittit: omnis oculus quomodocunque seu determinate seu in-

determinate sumptus est vel dexter, vel sinister. Atque ita in minore suppositio indeterminata non variatur, sed una cum determinata suo modo includitur. Posse autem hac ratione intelligi minorem, patet ex hac propositione: nullus oculus est necessarius ad videndum; quæ communiter falsa censetur: at vera foret, si hunc tantum haberet sensum; nullus oculus determinate sumptus est necessarius &c. Quod si minor tantum in suppositione distributiva & determinata accipiatur, legitimus non est syllogismus: hunc enim reipsa formaret sensum: aliquis oculus indeterminate acceptus est necessarius ad videndum: atqui omnis oculus determinate acceptus est vel dexter vel sinister determinate sumptus: Ergo dexter vel sinister determinate sumptus est necessarius ad videndum. Ubi per se manifesta est diversitas acceptionis, & nullitas consequentiæ.

COROLL. Dum mutata suppositione una in aliam diversam formatur syllogismus materialiter & ad speciem bonus; ipsam suppositionem distincte exprime, ut vides in dato exemplo, & vitium mox patebit.

104. Regula II. Medium concludere nescit. i. e. Medius terminus non ingrediatur conclusionem. Ratio. In conclusione tantum affirmatur distinctio vel identitas duorum extremorum inter se, propter identitatem vel distinctionem eorundem in tertio. Proinde non nisi extrema in conclusione locum habent.

* *Dices*

* *Dices 1.* Medium ingreditur conclusionem in hoc syllogismo : video solem , sol est oriens , ergo video solem orientem ; & tamen est legitimus. Ergo. R. D. A. medium hic directe ingreditur conclusionem ut medium vel ut extremum N. A. indirecte , tantum claritatis causa , & ut aliquid explicans extrema C. A. clarius sic exponitur syllogismus : sol a me videtur , sol est oriens , ergo aliquid oriens a me videtur.

* *Dices 2.* Conclusio formaliter talis continet implicite præmissas ; facit enim sensum Causalem ; ergo medium etiam ut medium continetur in conclusione. R. D. C. continetur in conclusione ut objectum motivum C. ut extremum & terminativum N. C.

105. Regula III. *Medius terminus in una saltem præmissarum perfecte distribuatur.* Ratio. Alioquin syllogismus nec principiis Logicis, nec Metaphysicis niteretur : non Logicis, quæ volunt , ut alterutrum extremum affirmari , vel negari possit de omnibus sub eo contentis. Nec Metaphysicis : quia unum extremum posset identificari cum hoc inferiore, alterum cum alio, aut ab eo distingui : atqui sic non datur duorum identitas vel distinctio in eodem tertio : ut in hoc syllogismo : quidam homo est sanctus , quidam homo est fur : ergo quidam fur est sanctus. Item omnis homo est mortalis , omnis leo est mortalis , ergo omnis homo est leo.

• *Dices 1.* Hi sunt syllogismi legitimi, in quibus tamen medium non distribuitur: I omnia elementa sunt quatuor; ignis aër aqua & terra sunt omnia elementa, ergo ignis aër aqua & terra sunt quatuor. 2. Homo est species, homo est universale, ergo aliquod universale est species. 3. Homo est substantivum, homo est tertiæ declinationis, ergo aliquod substantivum est tertiæ declinationis &c. R. D. in his medium non distribuitur formaliter C. non æquivalenter N. Termini enim *collective*, *materialiter*, vel *simpliciter supponentes* æquivalenter distribuuntur; sumuntur enim adæquate secundum omne id, quod sunt, uti termini singulares. Contrarium accidit in termino particulari: hic enim secundum unam partem conjungi potest cum hoc extremo, secundum aliam cum altero: proin non sumitur adæquate, nec æquivalenter distribuitur.

• *Dices 2.* In hoc syllogismo medium non distribuitur: aliquis oculus est necessarius ad videndum: atqui aliquis oculus est vel dexter vel sinister, ergo dexter vel sinister necessarius est ad videndum. R. admittitur ab aliquibus syllogismus hic tanquam legitimus: hi medium in minore dicunt æquivalenter distribui, eo quod loco aliquis dici possit, omnis oculus est dexter vel sinister. At certe ut hic ponitur, datus syllogismus legitimus non est: en similem: aliqua pecunia necessaria est ad emendum librum tribus baceis venalem, atqui aliqua pecunia est vel ducatus vel carolinus; ergo ducatus vel carolinus necessarius est ad emendum librum tribus baceis venalem. Quod autem præter ducatum & carolinum detur alia pecunia; præter oculum autem dextrum vel sinistrum non detur alius oculus; diver-

diversitas est, aut tenens se ex parte materiæ, aut involvens distributionem implicitam & æquivalenter talem in minore dati syllogismi.

106. Regula IV. *Non procedatur a non distributo ad distributum.* i. e. nullus terminus distribuatur in conclusione, qui non fuit distributus saltem in alterutra præmissa. Ratio. Non tenet illatio formalis a particulari ad universale: nam universale in particulari non continetur.

* Hinc peccant hi syllogismi: Simonia est illicita, usura non est Simonia, ergo usura non est illicita: omnes electi sunt vocati, pauci sunt electi, ergo pauci sunt vocati: Omnis Pontifex Romanus est homo, solus Clemens XIII. est Pontifex Romanus, ergo solus Clemens XIII. est homo.

* *Dices.* Hic syllogismus est legitimus: omne animal est omne mortale, atqui nullus angelus est animal, ergo nullus angelus est mortalis; sed in hoc proceditur a non distributo ad distributum: ergo. R. N. M. præterquam enim quod procedatur a non distributo ad distributum; etiam mutatur suppositio collectiva, in qua sumitur in Majore tum animal tum mortale, in distributivam: en similem; omnia elementa sunt quatuor, nullus numerus est elementum, ergo nullus numerus est quatuor. Ut ergo rite concludat datus syllogismus; sic argumentaberis: omne animal est omne mortale: nullus angelus est omne animal, ergo nullus angelus est omne mortale.

SCHOL. Syllogismi vitiosi ut plurimum peccant contra tres has regulas, scilicet, quod vel habeant plures quam tres terminos, vel medium non distribuatur, vel procedatur a non distributo ad distributum: proinde his præcipue invigilandum est.

§. III. *De Reliquis regulis syllogismi categorici communis.*

107. Regula V. *Præmissarum saltem una sit universalis.* Ratio. Alioquin enim vel medium non distribuitur in syllogismo affirmativo E. g. aliqua figura est circulus, aliqua figura est triangulum, ergo aliquis circulus est triangulum: in negativo autem vel procederetur a non distributo ad distributum, vel medium non distribuitur: ut, aliquod rotundum est circulus, aliqua figura non est rotunda, ergo aliquis circulus non est figura. Item, quoddam vivens est homo, quoddam vivens non est rationale, ergo quidam homo non est rationalis.

* *Dices.* Syllogismi isti ex præmissis mere particularibus constantes sunt legitimi: quidam philosophus est Plato, quidam Atheniensis est Plato, ergo quidam Atheniensis est philosophus. Item quædam multitudo hominum est exercitus, quidam miles non est multitudo hominum, ergo quidam miles non est exercitus. R. D. A. sunt præmissæ mere particulares ad speciem C. reipsa N. præmissæ utriusque syllogismi sunt pro-

propositiones inordinatæ: proin sunt ejusdem quantitatis, quam habent propositiones, in quas transformantur; ac primi quidem syllogismi præmissæ sunt singulares, adeoque æquivalenter universales: in secundo vero Major si non consideretur tanquam inordinata, syllogismus foret vitiosus, procederetur enim a non distributo ad distributum.

108. Regula VI. *Non sit utraque præmissa negativa.* Ratio: quia ex eo, quod duo extrema sint distincta a tertio, quod contingit, si utraque præmissa sit negativa, non potest inferri aut identitas aut distinctio eorundem inter se.

* *Dices.* Hæc argumentatio est legitima: qui non pie vivit, non salvatur, atqui avarus non pie vivit, ergo avarus non salvatur: sed ambæ præmissæ sunt negativæ: ergo. R. N. Min. minor reipsa in hoc syllogismo est affirmativa, habetque hunc sensum: avarus est non pie vivens. Id exigit constantia termini medii, qui in Majore est, omnis non pie vivens. Extra syllogismum autem, si proferatur hæc propositio, procul dubio est negativa, cum ibi non sit, quod talem particulæ *non* acceptionem exigit.

109. Regula VII. *Et sequitur partem conclusio deteriorem.* Sensus est: si una præmissa est particularis, talis etiam sit conclusio; si una illarum negativa; negativa etiam sit conclusio. Ratio imi: quia si conclusio esset

universalis, non contineretur in præmissis; nam universale in particulari non continetur: extrema enim necerentur universaliter inter se, cum tamen eorum unum tantum particulariter erat connexum cum medio. Ratio 2di: ex distinctione duorum in tertio non potest inferri identitas eorundem inter se: sed quando una præmissa est negativa, in præmissis asseritur distinctio duorum in tertio: ergo inde non potest inferri identitas eorum inter se, quod tamen fieret, si conclusio esset affirmativa.

* *Dices.* Licet præmissarum altera sit negativa, conclusio tamen potest esse affirmativa, ut 1. Omnis homo non pius damnabitur, Atheus non est homo pius, ergo Atheus damnabitur. 2. Nulla creatura est independens a Deo, sed nullus homo est independens a Deo, ergo omnis homo est creatura: ergo. R. N. A. neuter syllogismus est legitimus; en similes: 1. Omnis homo non pius damnabitur, atqui canis tuus non est homo pius. ergo. Ponatur dati syllogismi minor, ut particula *non* sumatur infinitanter ut in Majore, formabit hunc sensum: Atheus est homo non pius, & legitima est argumentatio. 2. Nullus Angelus est immensus, nullus homo est immensus, ergo omnis homo est Angelus.

110. QUÆRES: An conclusio etiam sequatur partem debiliorem, quoad reliquas præmissarum affectiones, ut, dum præmissarum altera est falsa, probabilis, dubia, contingens

gens &c. etiam conclusio sit falsa, probabilis &c. licet altera præmissa sit vera, certa, necessaria &c. R. Conclusio materialiter sumpta, & ut præcise propositio est, non semper sequitur partem debiliorem: ex contingente enim necessarium, ex falso verum &c. per accidens sequi, superius dictum est. At conclusio formaliter sumpta, sive ut conclusio, semper sequitur partem debiliorem. Sic enim sumpta enuntiat habitudinem extremorum inter se ob habitudinem eorundem cum medio, ita ut habitudo hæc cum medio sit ratio adæquata, & mensura habitudinis illorum inter se: ergo conclusio sequitur partem debiliorem, alias effectus posset esse perfectior sua causa.

* *Dices 1.* Quando duæ causæ ejusdem generis & ordinis eundem effectum producant, effectus assimilatur perfectiori, ergo etiam conclusio præmissæ nobiliori. R. D. A. quando concurrunt divisibiliter, ita nimirum ut concursus unus respectu ad talem effectum non pendeat a concursu alterius causæ C. quando concurrunt indivisibiliter N. Præmissæ non sunt duæ causæ, sed constituunt unam indivisibilem connexionem extremorum cum medio tanquam causam conclusionis, quæ imperfecta redditur ex defectu unius præmissæ imperfectioris, sicut ingressus ob unam tibiā claudam.

* *Dices 2.* Denominatio sumitur a potiori; ergo si una præmissa est certa, etiam conclusio erit certa. R. 1. ergo cum potior hominis pars sit spiri-

spiritus, homo non corpus, sed spiritus dicetur. Ad hæc oppono alterum axioma: malum ex quolibet defectu. R. 2. D. A. Denominatio sumitur a potiori in prædicatis divisibilibus, ubi est extensio vel intensio qualitatis C. in prædicatis indivisibilibus, ubi unum excludit alterum N. Sic Æthiops non albus, sed niger dicitur, quia nigredo extenditur ad totum corpus, albedo ad solos dentes.

* *Dices* 3. In hoc syllogismo, omne currens est animal, lepus est currens, ergo lepus est animal; conclusio est necessaria, licet præmissarum altera sit tantum contingens. ergo. R. D. A. Conclusio materialiter sumpta est necessaria C. formaliter sumpta N. Conclusio formaliter sumpta hunc format sensum: lepus est animal, quia currit, & omne currens est animal: quæ cum sit copulativa, necessaria dici non potest, eoquod non omnes propositiones in copulativa contentæ sint necessariae.

SCHOL. Regulas pro quavis figura proprias assignant Dialectici; sed cum non peccet syllogismus contra regulas hæcæ speciales, qui non simul offendat in illas generales, quibus hæ innituntur; tuto his carere poterit, qui illas rite penetraverit.

§. IV. *De Regulis aliorum syllogismorum.*

III. I. Syllogismus *expositorius* regitur etiam communibus syllogismi categorici legibus: & medium, quo constat, debet saltem æquivalenter distribui.

* Huc

* Huc reducuntur etiam syllogismi certam & determinatam collectionem exprimentes, E. g. omnia elementa sunt quatuor, ignis, aer, aqua & terra sunt omnia elementa, ergo &c. hoc enim medium æquivalet termino singulari.

112. II. Easdem syllogismorum simplicium leges sequuntur syllogismi *complexi*: qui legitimi tunc habentur, quando simplices, in quos transformantur, ad datas leges sunt exacti.

* Hoc ut rite fiat, integrum subjectum & prædicatum cujusvis propositionis complexæ probe dignoscendum, terminusque medius a reliquis est discernendus; hic cum bis in præmissis ponatur, facile agnosci, & ex illo propositio principalis determinari potest: terminus enim medius in propositione incidente contineri non solet. Porro si vel terminus medius vel extrema posita sint in obliquo, voces ita variandæ sunt, ut manente eodem sensu, & veritate propositionis, in recto statuantur (hæc variatio etiam adhibenda in illis syllogismis simplicibus, in quibus extrema vel terminus medius modo in recto, modo in obliquo venit) quo fiet, ut non minus identitas extremorum cum medio in præmissis, quam eorundem inter se in conclusione appareat. Hinc legitimus est iste: omnes illi, quibus eripi non potest, quod amant, extra inimicorum insidias positi sunt: sed illis, qui solum Deum amant, eripi non potest, quod amant; ergo omnes illi, qui solum Deum amant, extra inimicorum insidias positi sunt. Minor tantum ad speciem est negativa, quoad
sen-

senſum eſt iſta: ſed omnes ſolum Deum aman-
tes ſunt illi, quibus eripi non poteſt, quod
amant: ergo. Contra vitioſus eſt iſte: qui di-
cit hominem eſſe animal, verum dicit; ſed qui
dicit hominem eſſe leonem, dicit hominem eſ-
ſe animal; ergo qui dicit hominem eſſe leo-
nem, verum dicit: in quo medium non diſtri-
buitur, ut patet ex hoc, in quem reſolvitur:
omnis homo eſt animal, omnis leo eſt animal,
ergo omnis homo eſt leo.

113. III. In ſyllogiſmo *Modali*, de quo
omnia diſcutere nimis prolixum foret, id
uniuſerſim obſervandum: 1. Ut modus eidem
termino ſemper maneat affixus. 2. Ne mu-
tetur ſuppoſitio terminorum. 3. Ne ambæ
præmiſſæ negativis æquivaleant.

* Hinc fallunt ſequentes: 1. Ariſtoteles neceſſario
eſt animal, Ariſtoteles eſt philoſophus, ergo
aliquod animal neceſſario eſt philoſophus. 2.
Moraliter impoſſibile eſt ſine gratia ſpeciali vi-
tare omne peccatum veniale, ſed mendacium
jocoſum eſt peccatum veniale, ergo moraliter
impoſſibile eſt vitare mendacium jocoſum. 3.
Impoſſibile eſt lapidem eſſe animal: ſed impoſſi-
bile eſt hominem eſſe lapidem, ergo impoſſibi-
le eſt hominem eſſe animal. Legitimus vero
eſt iſte: impoſſibile eſt nullum hominem eſſe
animal: impoſſibile eſt nullum hominem eſſe
rationalem, ergo impoſſibile eſt aliquod animal
non eſſe rationale. Æquivalet enim huic: om-
nis homo eſt animal, ſed omnis homo eſt ratio-
nalis, ergo aliquod animal eſt rationale. Iti-
dem vitioſus eſt iſte ob modum diverſis termi-
nis

nis affixum: omne currens est animal, quidam homo contingenter currit; ergo quidam homo contingenter est animal: cujus vitium hac resolutione deteges: omne currens est animal, quidam homo est id, quod est contingenter currens, ergo quidam homo est id, quod est contingenter animal: ubi modum *contingenter* diversis terminis in præmissis & conclusione præfixum vides. Similem resolutionem in aliis syllogismis modalibus adhibe, si quando de legitima ejus forma occurrat dubium, & non indigebis plurimis illis, quas nonnulli hic ponunt, regulis.

114. IV. Syllogismi *Compositi* regula generalis hæc est: Syllogismi compositi, qui ad simplices reduci possunt, valent; si simplices, in quos resolvuntur, sunt legitimi. Hinc rite concludit iste: si homo est animal, est mortalis, atqui homo est animal, ergo est mortalis: resolvitur enim in hunc legitimum: omne animal est mortale, omnis homo est animal, ergo omnis homo est mortalis.

* Cum inter antecedens & consequens non raro sit tantum connexio concomitantiae vel causalitatis; non vero habitudo identitatis, quæ tamen absolute ad ejusmodi reductionem requiritur, adeoque tam prompta non sit reductio ad syllogismum simplicem: hinc pro singulis syllogismis compositis statuuntur regulæ speciales.

115. V. Syllogismus *Disjunctivus* est, qui Majorem habet disjunctivam. Duplex est: *perfecte* seu *proprie disjunctivus* dicitur, qui per particulam *vel* enumerat membra opposita sese

sefe mutuo excludentia: *non perfecte disjunctivus* est, ubi talis membrorum non habetur oppositio, seu quando quidem utraque pars potest esse simul vera, non tamen simul falsa, stante veritate propositionis disjunctivæ.

* Regula pro syllogismo perfecte disjunctivo: *Si minor est negativa unius membri, conclusio sit affirmativa alterius: & vicissim, si minor est affirmativa unius, conclusio legitima est negativa alterius membri: ut, aër vel est corpus grave vel leve, atqui non est leve, ergo est grave: vel atqui est corpus grave, ergo non est leve. Ratio: membra in tali disjunctione ita sibi opponuntur, ut simultaneam veritatem & falsitatem excludant. Ubi tamen observa in tali disjunctione debere esse non formaliter & explicitè contradictoria; alias ridicula & nulla est argumentatio. Quodsi Major plures, quam duas propositiones complectatur, tunc una affirmata in minore, reliquæ omnes negandæ sunt in conclusione: vel cæteris omnibus in minore negatis, una affirmanda est in conclusione.*

Regula pro syllogismo imperfecte disjunctivo: *Ex negatione unius membri in minore sequitur affirmatio alterius in conclusione: at non ex affirmatione unius infertur alterius negatio. Ratio est: ad ejusmodi propositionis veritatem requiritur unius saltem membri veritas: non tamen obstat, si alterum etiam membrum sit verum; ut, vel Plato non disputat, vel Aristoteles non disputat: atqui Plato disputat, ergo Aristoteles non disputat. Legitime vero non concludit iste: sapiens est vel doctus, vel sanctus; atqui est doctus, ergo non sanctus.*

COROLL.

COROLL. Si tam Major quam Minor sint disjunctivæ, illatio vitiosa est: ut vel Petrus, vel Judas prodidit Christum; atqui frater Andreæ est vel Petrus, vel Judas, ergo frater Andreæ prodidit Christum.

116. VI. Syllogismus *copulativus* est, cujus una saltem præmissa est copulativa propositio; cujus nimirum partes conjunguntur per particulas *&*, *nec*, ut, nemo servit Deo & Mammonæ simul; atqui avarus servit Mammonæ, ergo non servit Deo.

* Hic, aliique copulativi facillime reducuntur ad simplices; ut, nullus serviens Mammonæ servit Deo, atqui avarus servit Mammonæ, ergo non servit Deo: valentque tunc, quando simplices, ad quos reducuntur, sunt legitimi: proinde legibus specialibus non indigent.

117. VII. Syllogismi *Exponibiles* dicuntur, qui una vel utraque præmissa exponibili constant. Suntque *Exclusivi*, *Exceptivi*, *Reduplicativi*, prout nimirum propositiones exclusivas, exceptivas vel reduplicativas complectuntur.

* De his universim notandum 1. quod, cum resolvi possint in simplices, legitimi censeantur tunc; quando simplices, in quos transformantur, valent. 2. Speciatim vero in exclusivo particula exclusiva debet semper esse exclusiva ejusdem. Hinc fallit iste: tantum homo patitur cum merito:

rito: Christus non fuit tantum homo; ergo Christus non est passus cum merito. Adhæc particula exclusiva non debet poni in conclusione, nisi fuerit posita in utraque præmissa: hinc falsa est hæc illatio: Solus homo est philosophus, omnis vir Europæus est homo, ergo solus vir Europæus est philosophus.

118. VIII. Syllogismus *Conditionalis* five proprie *bypotheticus* constat una vel utraque præmissa conditionali.

* Ejus Regulæ sunt 1. *Si sola Major est conditionalis & vera, tunc si minor enuntiet conditionem, conclusio rite infert conditionatum*: ut, si animus obstrepat, nihil prodest totius orbis silentium; sed patrato scelere animus obstrepat, ergo patrato scelere nihil prodest totius orbis silentium. 2. *Stante eadem Majore si Minor negat conditionatum, conclusio neget conditionem*: ut, si Pamphilus fur est, est improbus; atqui non est improbus, ergo non est fur. 3. *Licet Major conditionalis sit vera, & Minor neget conditionem, non hoc ipso negari potest conditionatum*: ut, si datur fur, datur improbus; atqui non datur fur, ergo non datur improbus. 4. *Ex affirmatione conditionati non semper sequitur affirmatio conditionis*: ut, si datur homo, datur animal, atqui datur animal, ergo datur homo. 5. *Si utraque præmissa est conditionalis ita, ut conditionatum primæ fiat conditio secundæ, tunc in conclusione ex conditione primæ inferendum est conditionatum secundæ*: ut, si terra interponitur inter lunam & solem, lunæ subtrahitur lumen solare; atqui si lunæ subtrahitur lumen solare, fit

fit eclipsis, ergo si terra interponitur inter solem & lunam, fit eclipsis. Non tamen potest una præmissa pro conditione assumere falsitatem alterius præmissæ; nec pro conditione oppositum illi, quod altera habuit pro conditionato; ut fit in hoc: si furioso darem gladium, se occideret, sed si se occideret non darem gladium, ergo si darem gladium, non darem gladium. Harum Regularum veritas ipsi naturæ propositionum conditionalium innititur.

119. IX. Syllogismus *Causalis*, cujus nimirum præmissa una est propositio causalis, cum evadat conditionalis, mutata particula *quia* in particulam *si*: ad easdem, quibus conditionalis regitur, leges examinari potest. Item si reducatur ad simplices, quos comprehendit, vitium, si quod habet, facile prodet.

§. V. *De Probatione syllogismi imperfecti.*

PRÆNOTIO. Syllogismi imperfecti dicuntur, exceptis quatuor modis primis figuræ primæ, reliqui omnes: non quod illatio minus sit legitima, sed quia obscura sæpe, & non ita evidens minus oculato apparet. Ut ergo manifesta fiat illationis vis, syllogismi ejusmodi ad perfectos reducuntur: quod triplici modo fieri potest; Reductione ostensiva, Deductione ad impossibile, Expositione. Rem, cum plus speculationis quam utilitatis habeat, paucis absolvo: plura quævis Dialectica.

120. REDUCTIO PER OSTENSIONEM est mutatio syllogismi imperfecti in perfectum, dum convertendo vel transponendo syllogismi imperfecti præmissas, & retinendo idem medium, infertur eadem conclusio, vel ejus conversa.

* Praxis hujus reductionis continetur illis versibus *Barbara celarent* &c. quibus modi syllogismorum exprimuntur: at cum nimis operosum sit, disquirere, quo in modo sit quivis syllogismus; facilius erit hæc methodus: Terminum medium, qui in hac reductione idem manet, juxta exigentiam primæ figuræ subijce in Majore, & prædica in minore: reliquis deinde terminis atque præmissis, vel per conversionem, vel simul per transpositionem ad normam primæ figuræ rite dispositis, congruam infer conclusionem, prædicando majus extremum de minore extremo: & reduxisti. Sit e. g. iste: omne corpus est figuratum, nullus spiritus est figuratus, ergo nullus spiritus est corpus. Per reductionem fiet iste in *celarent*: nullum figuratum est spiritus, omne corpus est figuratum, ergo nullum corpus est spiritus. Ut autem innotescat, quando præmissæ sint convertendæ, quando etiam transponendæ: observa 1. In syllogismo reducto Major semper debet esse universalis; & quidem in syllogismo negativo universalis negativa. Hinc quando Major in syllogismo affirmativo imperfecto est tantum particularis, aut affirmativa in syllogismo negativo: transponendæ sunt præmissæ syllogismi imperfecti: & in negativo, ut medium in Majore prædicetur, subinde etiam convertenda est

est propositio. 2. Quando syllogismus est imperfectus in prima figura, tantum conclusio est convertenda. 3. Syllogismi in *Baroco* & *Bocardo* hanc reductionem non admittunt.

121. REDUCTIO PER IMPOSSIBILE fit, quando ex contradictoria legitimæ conclusionis imprudenter negatæ, infertur contradictoria aut contraria alterutrius præmissæ antea concessæ; ut scilicet adversarius, qui proterve legitimam conclusionem negavit, ad duo contradictoria vel contraria simul vera admittenda compellatur.

* Planior ejus praxis hæc est: 1. assume pro una præmissa contradictoriam conclusionis negatæ. 2. Pro altera præmissa accipe unam ex præmissis antea concessis; illam nimirum, in qua terminus unus illius contradictoriæ, quam pro præmissa assumpsisti, diversum locum occupat, i. e. in qua vel subjectum dictæ contradictoriæ prædicatur, vel prædicatum subjicitur: atque hicerit terminus medius: & propositio, in qua subjicitur, erit Major; ubi prædicatur, Minor. aptam inde elice conclusionem, scilicet majus extremum prædicando de minore extremo. Exemplo servit hic syllogismus in *Baroco*: omnis virtus est prudens, aliquis Zelus non est prudens, ergo aliquis Zelus non est virtus: per reductionem redit ad *Barbara* sic: omnis virtus est prudens, omnis zelus est virtus, ergo omnis zelus est prudens.

SCHOL. Loco reductionis per impossibile facilius adhibetur argumentatio a contradictorio

torio consequentis ad contradictorium antecedentis. De qua vide num. 94.

122. **EXPOSITIO** est mutatio syllogismi communis in singularem, manente eadem conclusione. Usui esse potest præcipue in tertia figura, ut, omnis homo est mortalis, omnis homo est rationalis, ergo aliquod rationale est mortale: Adam est mortalis, Adam est rationalis, ergo aliquod rationale est mortale.

§. VI. *De Sophismatis.*

PRÆNOTIO. Sophismata seu Paralogismi, dicuntur argumentationes captiosæ & fallaces. Qui hoc argumentandi genere ad alios decipiendos utitur, Sophista vocatur. Horum vitia licet ex regulis hætenus explicatis detegi haud difficulter queant: præcipuæ tamen sophismatum species videntur hic expendendæ.

Omnis Sophistarum fallacia vel in dictionibus posita est, vel in cogitationibus seu rebus: illam *grammaticam*, hanc *logicam* nuncupant. Fallacia grammatica perverso vocum usu & acceptione committitur, dum scilicet vox sumitur æquivoce, in sensu jam composito, jam diviso &c. de quibus num. 20. & 69.

123. Fallaciæ *logicæ* similiter ad aliquot capita revocantur. I. *Ignoratio elenchi* seu argumenti, est ignoratio ejus, quod contra adversarium est probandum.

* Committitur tunc, quando probatur id, quod non est in quæstione, nec ad quæstionem pertinet: item dum status quæstionis vel non intelligitur, vel non intelligi simulatur. His fraudibus ne decipiaris inter disputandum, probe observa, quid concesseris, quid negaveris: quod nisi impugnet adversarius, & devia quærere videatur, amica monitione in viam revoca.

II. *Petitio principii* committitur, dum id ipsum vel supponitur, vel principii aut medi loco assumitur, quod est in quæstione.

* Huic affine est sophisma, quod *Circulus vitiosus* appellatur. Sic circulum committes, si animam esse immortalem probares ex eo, quod sit indestruibilis: & vicissim esse indestruibilem, eoquod sit immortalis: nisi alterutrum aliunde jam certum statuatur, aut probetur. Ab hoc sophismate diversissima est argumentatio illa, quæ *Regressus* vocatur: quo nempe probatur quidpiam per aliud, saltem formaliter diversum, & quod hic & nunc non est in quæstione. Sic Catholici ex Sacra scriptura, etiam ex sensu Heterodoxorum certa, legitime probant infallibilem esse veram Christi Ecclesiam: & ex infallibilitate Ecclesiæ demonstrant Scripturæ Vulgatæ auctoritatem.

III. *Fallacia non causæ pro causa*; cum scilicet id pro causa affertur, quod tamen causa

non est: ut, cum cometa vel aliud phænomenon cæleste causa dicitur subsequens calamitatis.

IV. *Imperfecta enumeratio* E. g. Titius capite damnatus est vel sua culpa, vel improbitate Judicum. Cum id etiam falso improborum testimonio, vel alia ratione contingere potuerit.

V. *Fallacia accidentis seu captio ex accidente*, cum subjecto absolute & simpliciter tribuitur, quod ipsi tantum per accidens convenit: ut, quis januam pulset, non nosti: atqui pater tuus januam pulsat, ergo patrem tuum non nosti.

124. SCHOL. Solvuntur sophismata, 1. cum fallacia detegitur, vel sermonis ambiguitatem explicando, vel vitium, quo laborat, ostendendo: 2. cum sophisma ridetur & contemnitur, 3. cum quæstio alio detorqueatur, & adversarius ad novam quæstionem expendendam ex occasione traducitur. Sed prima tantum sophismatis solvendi ratio hominem ingenuum & sapientem decet; nec posterioribus, nisi raro, & cum aliter sophistæ pervicacia vinci non potest, utendum est.

§. VII. Q. *An intellectus admissis præmissis legitimæ argumentationis necessitetur ad conclusionem.*

PRÆNOTIO. Necessitas in præsentī materia est determinatio potentiae ad alterum
oppo-

oppositorum, ita ut positis omnibus requisitis ad unum, jam non possit agere alterum. Duplex in intellectu distinguui hac in re potest necessitas: *necessitari ad speciem conclusionis* dicitur intellectus, dum concessis præmissis non potest dissentire conclusioni, seu actum assensui contrarium ponere. *Necessitari ad exercitium conclusionis dicitur intellectus*, dum admissis præmissis nequit omittere conclusionem, aut suspendere assensum conclusioni præstandum.

125. PROPOSITIO I. Intellectus concessis præmissis sive evidentibus sive probabilibus necessitatur ad speciem conclusionis. Prob. Intellectus non potest pro eodem instanti, in quo syllogismus mentalis ex communi sententia absolvitur, assentiri & dissentire objecto evidenter eidem: atqui objectum conclusionis & præmissarum est evidenter idem, ex Metaphysicis syllogismi principiis: ergo non potest in eodem instanti objecto præmissarum assentiri & conclusioni dissentire. Confirm. qui in syllogismo legitimo concessis præmissis negat consequentiam, ad duo contradictoria vel contraria simul vera admittenda, ope reductionis per impossibile, compellitur; ergo non potest negari consequentia; proinde necessitatur intellectus ad speciem.

126. PROPOSITIO II. Intellectus concessis præmissis necessitatur ad exercitium

conclusionis tam in evidentibus, quam probabilibus. Prob. Potentia necessaria habitis omnibus ad agendum requisitis necessario agit: per hoc enim distinguitur a potentia libera: atqui intellectus juxta communem est potentia necessaria; & concessis riteque penetratis præmissis habet omnia ad inferendam, & admittendam conclusionem necessaria: ergo necessario agit inferendo & admittendo conclusionem. p. Min. si quid ex requisitis deesset, id foret imperium voluntatis; atqui hoc in evidentibus non requiritur; ut plerique fatentur: in probabilibus non deficit: nam voluntatis imperium ad assensum præmissarum, in quibus continetur & contineri ostenditur conclusio, jam præcessit, & censetur adhuc moraliter perseverare; cum supponamus non occurrere rationem novam contrariam, neque adesse novum erroris periculum: ergo. Confirm. 1. de evidentibus: Qui concessis præmissis evidentibus E. g. Atheus de existentia Dei, diceret, se tantum nude repræsentare conclusionem sine positivo assensu; adeoque nollet se convictum fateri: eum interius revera convictum, & ore tantum contra internum mentis judicium, negare dicimus; ergo ex communi sensu non potest intellectus sistere in nuda conclusionis repræsentatione. Confirm. 2. de probabilibus: veritati evidenti simpliciter, non potest intellectus non assentiri

tiri simpliciter: ergo etiam veritati evidenti ex hypothesi, debet assentiri ex hypothrifi: atqui veritas conclusionis probabilis est evidens ex hypothesi, quod præmissæ sint veræ; ergo ex hypothesi, quod intellectus judicet præmissas esse veras, non potest non judicare consequens esse verum.

EXERCITATIO.

127. OPP. *Contra Prop. 11am*: Intellectus subest imperio voluntatis, ergo voluntas imperare potest, ut concessis præmissis neget conclusionem. R. 1. ergo etiam imperare potest, ut intellectus duas contradictorias simul veras aut falsas judicet? R. 2. D. A. Subest despotice, ita nimirum, ut ad nutum voluntatis quidvis negare, aut affirmare possit N. Subest directive, & politice, & quidem tantum in non evidentibus C. A. evidens autem est intellectui, si præmissæ sint veræ, conclusionem non posse esse falsam, seque non errare in conclusione, nisi erraverit in præmissis.

URG. 1. Intellectus in veritate non evidente subest voluntati, & non necessitatur: atqui conclusio probabilis non est veritas evidens: ergo. R. 1. ergo etiam intellectus potest duabus contrariis vel contradictoriis in materia probabilis simul assentiri vel dissentire? R. 2. D. M. in veritate nec vi materiæ nec vi formæ evidente C. M. non evidente quidem

dem vi materiæ, evidente tamen vi formæ & consequentiæ N. M. similiter D. Min. N. C. Evidens est intellectui, non posse esse falsam conclusionem, si præmissæ sint veræ: ergo cum præmissas veras esse etiamnum iudicet, non potest negare conclusionem: alias enim ad contradictorias, ut dictum est, simul veras admittendas compelletur.

URG. 2. Stante assensu præmissarum intellectus potest dubitare de veritate conclusionis, ergo etiam eam negare. R. N. A. Fieri enim non potest, ut quis dubitet de veritate particularis contentæ, quin simul dubitet de veritate universalis continentis, si hæc menti occurrat. Universalem autem & continentem hic menti occurrere necesse est, cum ejus assensus adhuc supponatur persistere.

128. OPP. *Contra 2dam propositionem:* Ut intellectus assentiatur conclusioni deductæ ex præmissis ad fidem pertinentibus, requiritur pia affectio & consensus voluntatis, ergo potest non consentire: R. 1. ergo etiam potest negare conclusionem? R. 2. D. A. requiritur pia affectio, ut assentiatur præmissis C. requiritur pia affectio, eaque nova, ut assentiatur conclusioni N. Actus ejusmodi liber est ex eo, quod dependeat a voluntate indirecte, dum nempe voluntas impedire posset, ne præmissis assentiatur, aut ne ad veritatem illam considerandam se applicet intellectus.

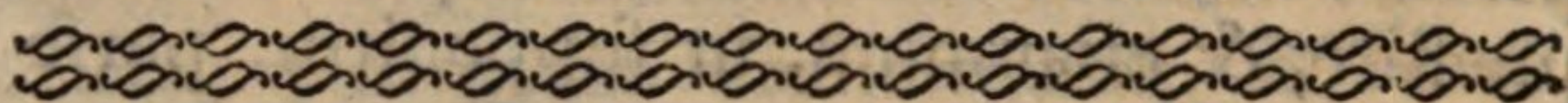
URG.

U R G. 1. In probabilibus indiget intellectus imperio voluntatis ad assensum in præmissis: ergo etiam in conclusione. R. N. C. Ratio est: in præmissis probabilibus, cum deficiat evidentia, non potest haberi determinativum ad assensum, nisi ex nutu voluntatis: in conclusione vero sufficienter determinatur intellectus tum ex connexione extremorum in præmissis admissa, tum ex imperio voluntatis ad assensum præmissarum præstito, & etiamnum, ut supponitur, perseverante. Ut enim intentio efficax finis non potest non intendere media cognita, per se connexa cum fine: ita etiam voluntas assentiendi præmissis, non potest recusare assensum conclusionis ex illis per se sequentis.

U R G. 2. Conclusio manet probabilis & fallibilis &c. ergo intellectum non necessitat, alioquin intellectus ad falsum necessitari posset. R. D. C. ergo non necessitat absolute & nulla facta hypothesis C. non necessitat conditionate & facta suppositione de assensu præmissis præstito & adhuc perseverante N. C. Prob. D. intellectus necessitari posset ad falsum cognitum ut falsum N. cognitum ut verum C.

U R G. 3. Intellectus negatis præmissis non necessitatur ad inferendam & negandam conclusionem; ergo neque concessis præmissis &c. R. C. A. N. C. Negans unam vel alte-

alteram præmissam in syllogismo formaliter bono, negat identitatem vel distinctionem in tertio: ergo nihil est, quod determinet ad inferendam necessario conclusionem, cum aliunde constet, ex falso sequi verum per accidens posse. Concessis autem præmissis habetur hæc identitas aut distinctio in tertio, in qua jam continetur, & contineri ostenditur identitas vel distinctio duorum inter se.

LOGICA METHODICA.

Perspecta cuivis est mentis humanæ & brevitatis & sciendi cupido: utrique adjumenti plurimum præstat ordinata discendi & docendi ratio, quam Methodum dicimus. Cum enim veritates non multas uno ratiocinio, pauciores simplici intuitu penetremus; plurium notionum, judiciorum, & ratiociniorum apparatus requiritur: quem qui debito ordine disponere noverit, planam atque compendiosam ad scientias viam sibi sternit. Atque hoc officium, hic finis est Methodi.

ARTI.

ARTICULUS I.

DE METHODO ET INSTRUMENTIS METHODI.

§. I.

De Metodo.

129. **D**EFINITIO. Methodus est ordo discendi, docendique verum: seu est ordinata ratio veri, quod adhuc latet inquirendi; & illius, dum inventum jam est, explicandi. Ope Methodi cogitationes nostras, nempe notiones, judicia & ratiocinia ita disponimus, ut veritas certius faciliusque detegatur, & detecta cum aliis clarius solidiusque communicetur.

* Methodum a tribus mentis operationibus distinguunt nonnulli, eamque quartam mentis operationem statuunt: eoquod mens, ut ajunt, per methodum non judicet, non discurrat, sed mentis operationes certo tantum ordine disponat; specialesque habeat regulas: imo sunt, qui præter methodum etiam dubium & comparisonem speciales esse mentis operationes contendunt; proinde sex mentis operationes distinguunt. Sed operæ pretium non videtur hæc discutere.

130. **D**IVISIO. Methodus I. in genere alia est Arbitraria, alia Naturalis. *Arbitraria* ea est, quam sibi quisque fingit. Hæc pro varietate ingeniorum varia est. *Naturalis*

lis ipsam quodammodo naturam imitatur, eumque observat ordinem, quem in operando natura videtur tenere. Naturalis est vel Analytica vel Synthetica. *Analytica* seu *Resolutoria* composita resolvit in simplicia, totum dividit in partes, procedit a minus universalibus ad universaliora, ab effectibus ad causas, a proprietatibus ad essentias &c. dicitur etiam *Methodus inventionis*; passim enim ad veritatem inveniendam promptior censeatur. *Synthetica* seu *Compositionis* quasi componendo, a simplicibus ad composita, ab universalibus ad particularia, a principiis ad speciales conclusiones, a causis ad effectus, ab essentiis ad proprietates descendit. Pro exemplo servire poterit Arbor Porphyriana, in qua a genere supremo ad inferiora descendendo Syntheticam, ab inferioribus ad superiora ascendendo Analyticam viam incedis.

131. II. Methodus in specie est Geometrica, Scholastica, Socratica, Erotematica, Ramistica.

* *Geometrica* sic dicta, quod Geometris admodum familiaris sit; præter certa & ex evidentibus principiis deducta fere nihil admittit: constat definitionibus, axiomatis, demonstrationibus &c. *Scholastica* nomen traxit a scholis, in quibus passim a multis sæculis summa cum laude & utilitate floruit. Hoc sibi habet proprium, quod exacte, subtiliter & formaliter i. e. ad regulas syllogisticas accommodare procedat: modus

dus autem est sequens: Definitionem & notamina præmittit, queis statum quæstionis explicat: dein per propositionem sententia statuitur, rationibusque stabilitur: demumque argumenta contraria dissolvuntur. *Socratica* seu *Dialogistica* Socrati in usu fuit, per modum dialogi seu colloquii instituitur, & in Eruditorum congressibus, eorum præprimis, qui rigorem syllogisticum aspernantur, non infrequens est. *Erotematica* per meras quæstiones & responsiones incedit: pro rudium captu maxime intervit. *Ramistica* a Petro Ramo sic appellata, seu *causalis*, rem quamlibet controversam ad quatuor causarum genera revocat; causam materiale statuunt quæstionis subiectum: causam formalem ejus prædicatum tanquam rei determinativum: ad causam efficientem etiam reducunt virium proportionem, modum & circumstantias: denique causam finalem seu finem tum operis tum operantis.

132. Dotes omni Methodo communes sunt *Claritas*, *Brevitas* & *Soliditas*: ex his fluunt Regulæ tum communes, tum singulis propriæ, ad quas more quorundam aliorum Methodum scientiarum breviter revoco.

* Sunt 1. *Regulæ definitionum*: a Nihil in terminis obscurum vel ambiguum relinquere, quod non definiatur: b In definitione non usurpare nisi terminos perfecte notos, aut prius explicatos. 2. *Regulæ axiomatum*: a Nullum axioma ponere, quod non sit evidentissimum. b Id pro evidenti habere, quod mediocri attentione cognoscitur esse verum. 3. *Regulæ demonstrationum*: a Omnes propositiones subobscuras

probare ope definitionum præcedentium, axiomatum concessorum vel propositionum demonstratarum. *b* Nunquam abuti terminorum ambiguitate, non substitutis saltem in mente definitionibus illos restringentibus & explicantibus. 4. *Regulæ Methodi*: *a* Res tractare, quantum fieri potest, secundum ordinem naturalem, a generalioribus & simplicioribus incipiendo, atque explicando quidquid ad naturam generis pertinet, priusquam ad particulares species descendatur. *b*. Dividere, quantum fieri potest unumquodque genus in omnes species, quodvis totum in omnes partes, quamcunque difficultatem in omnes casus.

133. SCHOL. Cum moderno tempore scioli nonpauci, vel immatura novitatis prurigine, vel præjudiciis ex libris nonnullorum Protestantium haustis acti, artificium syllogisticum, atque insulsum illud, ut ipsis quidem videtur, *atqui, ergo*, exhibilent; & cum insipido pædantismo perpetuum in exilium relegandum continuo vociferentur: quæri hic potest, quid de artificio syllogistico, præcipuo Methodi scholasticæ instrumento, sit sentiendum. Ad quod *℞*. Syllogismus est medium securissimum & solidissimum ad veritatem inveniendam, propugnandam, aliisque declarandam. Nam cum non omnis veritas ex terminis sit nota, detegitur ope ratiocinii, quod vel syllogismus est, vel ad syllogismum tanquam lapidem lydium examinari debet, qui errorem quamvis subtilem

lem detegit, & quæ sine debita probatione assumantur, ostendit. Hinc ipse Heineccius in Elementis Logicæ §. 203. Modum disputandi syllogisticum tanquam breviorē expeditiorem & magis perspicuum commendat.

* Eadem est mens Ill. Wolffii, ita enim ait: Cogitat. Rational. de viribus intellectus §. 110. *Non dubito fore aliquos, qui mirentur, cur syllogismorum formalium utilitatem prædicem, qui hodie tantum non omnium ludibrio expositi sunt. Eos autem scire velim, me nec veterum placita superstitiosè colere, nec in iis esse hospitem, quæ a Recentioribus memorie prodita sunt; MIHI A PRÆCEPTORIBUS, QUIBUS USUS SUM, SYLLOGISMORUM CONTEMPTUM FUISSE IMPLANTATUM, ut consueti more riserim non satis intellecta: me tamen seria discussione usum, aliam prorsus deprehendisse rerum faciem, quam quæ per transennam eam aspicienti apparuerat: nec cum aliis viris magnis nunc ea defendere pudet ex veritatis amore, QUÆ SUGILLANTUR AB IIS, QUI EA INTIMIUS PERSPICERE NON VALENT. Non jam dicemus de eo, quod cum viris quibusdam profundis in nominibus Barbara celarent &c. hodie omnium ludibrio expositis, specimen scientiæ perfectissimæ deprehendamus; cum talia captum eorum superent, quorum gratia hæc scribimus, & a quibus nos dissentire profitebimur; sed exemplis tantummodo docebimus: 1. Demonstrationes Geometricas, ubi expenduntur, in syllogismos formales resolvi; 2. nec in Mathefi quidquam inveniri nisi per syllogismos; 3. nec in disciplinis aliis ad demonstrationes veri no-*

minis deveniri, nisi per syllogismos; 4. omni denique errori, quantumvis subtili syllogismorum ope resisti. Haftenus Wolffius.

Varias Methodos studendi, legendi, disputandi &c. congerere alii solent: quæ brevitatis causa prætermittendæ hic mihi sunt.

§. II. De Instrumentis Methodi.

PRÆNOTIO. Instrumenta Methodi sunt Definitio, Divisio & Demonstratio. Definitio statum controversiæ declarat: Divisio ideam, qua continetur quæstio, determinat; Demonstratio veritatem thesæos roborat. De Definitione & Divisione egit Logica Idealis. De Demonstratione ejusque effectu seu scientia hic dicendum.

134. DEFINITIO: Demonstratio est evidens deductio propositionis ex principiis certis & evidentibus.

* Varia est 1. *Simplex* constat unico ratiocinio; & est argumentatio, cujus conclusio ex præmissis immediate evidentibus manifeste infertur. *Composita* est plurium argumentationum connexio ex principiis certis & evidentibus. 2. *Directa*, qua veritas per se i. e. ex notione subjecti vel prædicati ostenditur. *Indirecta* seu *Apogogica* dicitur illa, qua veritatem negans deducitur ad impossibile vel absurdum concedendum. 3. *Demonstratio a priori* ordine Synthetico procedit ab iis, quæ sunt ordine priora, ad ea, quæ sunt ordine posteriora, petiturque ex quo-

quovis causarum genere; dummodo causa cum tali effectu per se & necessario sit connexa. *Demonstratio a posteriori* ordine Analytico ex iis, quæ ordine posteriora sunt, evincit ea, quæ sunt ordine priora; ut, dum ex effectibus demonstratur causa. 4. *Demonstratio perfecta* est conclusio certa & evidens certitudine metaphysica, ex principiis nimirum evidentibus & metaphysice certis deducta: quæ cum etiam a posteriori haberi queant, etiam demonstratio a posteriori perfecta esse potest. *Imperfecta* est vel *hypothetica*, cujus conclusio sequitur tantum ex suppositionibus, quas constat absolute aliter se habere posse: vel *physica*, cujus certitudo & evidentia est tantum physica: addi etiam potest *moralis*, quæ parit certitudinem tantum moralem.

135. Conditiones ad veram demonstrationem requisitæ sunt 1. *Præmissæ sint necessario veræ, certæ & evidentes.* Secus non parient evidentem & scientificam conclusionem.

2. *Præmissæ sint notiores & priores conclusionem*, saltem respectu intellectus eas adhibentis. Ex præmissis enim oritur evidentia conclusionis de se plerumque obscuræ; proinde debent esse notiores: non enim obscurum per æque obscurum redditur clarius. Item præmissæ sunt causa conclusionis saltem in cognoscendo, ergo debent esse saltem cognitione priores.

* *Dices.* Existentia Dei est notior & prior, quam existentia creaturæ: & tamen per creaturas de-

monstratur, ergo præmissæ non debent esse notiores & priores. R. D. A. est notior & prior quoad se C. quoad nos N. etiam D. C. ergo præmissæ non debent esse notiores & priores conclusione materialiter tali C. formaliter tali N. C. eo notior & prior est propositio, quo est immediatior i. e. quo magis ad prima principia accedit: atqui hoc semper præmissis quatalibus convenit respectu conclusionis quatalis.

3. Præmissæ ita disponantur, ut evidens conclusio etiam evidenter inferatur. Si enim tantum probabiliter ac dubie inde sequatur conclusio, veritas vere demonstrata non est. Hoc præprimis in demonstrationibus compositis observandum est.

COROLL. Non omnia demonstrari possunt e. g. falsum exercite tale i. e. conclusio falsa ex præmissis veris & evidentibus inferri non potest: item propositio contingens &c. hæc enim cum nullo principio metaphysice certo & evidente necessario connectuntur. **2.** Alia incassum demonstrantur e. g. veritates lumine naturæ & ipsa terminorum notione claræ. **3.** Alia demonstrari non decet, quæ nimirum vili conditione sua demonstrationem philosophicam non merentur. Sic inepte regulas artis saltatoriæ demonstrare quispiam conatus est.

§. III. De Effectu Demonstrationis seu scientia.

136. DEFINITIO: Scientia est cognitio rei certa, & evidens per causam. Talis est
omnis

omnis conclusio legitime deducta ex præmissis certis & evidentibus. Per causam non tantum intelligitur causa seu principium in essendo, sed etiam quælibet causa in cognoscendo; quales sunt omnes præmissæ respectu conclusionis. Singulæ ejusmodi conclusiones seu cognitiones deductæ ex præmissis certis & evidentibus, dicuntur *scientia actualis*, vel *actus scientificus*: horum frequenti exercitio comparatur *facilitas similes actus eliciendi*, quæ *habitus scientiæ* seu *scientia habitualis* appellatur.

* Communiter quælibet certa & evidens rei cognitio, uti primorum principiorum, nuncupari solet scientia; at pressius loquendo, hæc intelligentia potius, quam scientia dicenda est. Multo minus proprie dicimur scire ea, quæ tantum opinamur, vel credimus.

Varii fuerunt Veterum de scientia errores: Dogmatici veritatem se in plurimis affectos; alii omnia naturaliter demonstrari posse jactabant. Sceptici seu Pyrrhonic negabant omnem scientiam, & de omnibus, atque adeo an dubitent, dubitabant: alii mediam inter hos viam, sed & hanc erroneam tenentes, scientiam dari sentiebant; at eam de novo acquiri negabant. Sic Pythagoras rerum imagines jam antea in anima latentes tantummodo excitari putabat, dum aliquid didicisse videmur. Plato sensit, dari tantum reminiscenciam eorum, quæ animabus ante

corpus creatis erant infusa, & ob materiæ contagionem, in unione animæ cum corpore profunda oblivione oblitterata; donec multo labore opeque sensuum paulatim reminiscamur eorum, quæ sub primam creationem scivimus. Quæritur ergo an detur vera Scientia, eaque de novo acquiratur?

137. PROP. I. Datur Scientia *contra Scepticos*. Prob. Per scientiam intelligitur vel quæcunque certa & evidens rei cognitio; vel evidens cognitio per demonstrationem comparata: atqui utraque datur. Pars 1ma Minoris prob. Evidens cuilibet est, idem non posse simul esse & non esse; omne totum esse majus sua parte; quæ sunt æqualia uni tertio, esse æqualia inter se; bonum esse faciendum, malum vitandum: item evidenter quisque convictus est, se esse, vivere, cogitare, velle &c.: Pars 2da Minoris prob. multa ex primis principiis evidenter inferuntur in quavis scientia v. g. Logica, Physica, Mathefi &c. uti manifestum est, harum scientiarum peritis. Ergo.

138. PROP. II. Scientia de novo acquiritur *contra Platonem*. Prob. Inter notitiam, quam primo acquirimus, & eam, quam per reminiscentiam resuscitamus, hoc est discrimen: quod per hanc non tantum cognoscamus objectum, ut est in se, sed ut cognitum olim a nobis: atqui evidens experientia docet, dum quis ad facultatem aliquam accedit,

dit, non meminisse eam olim jam a se fuisse cognitam: scientia ergo, quam quis acquirit, reminiscencia non est. Confirm. Non est ratio, cur unio animæ cum corpore, utpote ei connaturalis, tantam animæ perfectionem destruat. Quis sanus credat cæcum de coloribus, surdum de sonis habere scientiam, sed non resuscitatam? & cur horum scientia non per alium sensum, quam quo hi carent, resuscitari queat: cum indies sentiamus, memoriam eorum, quæ olim quodam sensu percepimus, aliis etiam modis resuscitari posse. Adhæc sententia Platonis nititur principiis falsis, utpote dogmatis Christianæ Fidei contrariis: supponit enim animas ab initio mundi, antequam corpori unirentur, simul esse creatas.

EXERCITATIO.

139. OPP. *Cum Scepticis contra Prop. 1mam.* Cognitio mentis ducit ortum & dependet a sensibus; sensus autem sunt fallaces, ergo nec cognitio potest esse certa & scientifica. R. D. Min. sensus sunt fallaces, si eorum testimonium non sit legitimum C. secus N. quandonam sit legitimum sensuum testimonium, dicetur de veri criterio. Adhæc circa prima rerum principia & conclusiones inde evidenter deductas non potest intellectus errare ex errore sensuum: nam ex perceptis rerum singularium ideis intel-

lectus ipse sibi cudit ideas universales de essentia, proprietatibus &c. quæ sensibus non percipiuntur, iisque non ex sensuum fide, sed ex innato rationis lumine, quod signavit super nos Deus, assensum præbet.

URG. 1. Objecta omnia creata sunt mutabilia, temporanea, singularia, contingencia, ergo de iis non potest dari scientia, cuius objectum debet esse immutabile, æternum, universale, necessarium. Ergo. R. D. A. sunt mutabilia &c. quoad essentiam N. quoad existentiam C. quæ de objecto scientiæ dicuntur, quod nempe debeat esse immutabile, universale &c. intelligi non possunt de objecto secundum existentiam spectato; alioquin nequidem de Deo, qui essentialiter singularis est, daretur scientia: sed accipienda sunt ampliative, quoad dependentiam & connexionem cum suis principiis, scilicet, quandocunque dantur præmissæ objectivæ, etiam necessario, immutabiliter, universaliter datur conclusio objectiva, seu objectum conclusionis demonstratæ i. e. scientiæ.

URG. 2. Dum ex præmissis evidentibus infertur conclusio, præmissæ jam præterierunt, & habetur mera earundem recordatio: ergo intellectus in conclusione non est metaphysice certus de evidentia præmissarum; cum timere possit, ne memoria fallat. R. 1. D. A. præterierunt physice T. moraliter N. A. moralis autem hæc præmissarum existentia

tia quoad conclusionem omnino æquivalet existentiae physicae, cum ob temporis brevitatem nullum subesse possit erroris periculum, saltem in demonstratione simplici. R. 2. N. A. conclusio enim respicit præmissas tanquam suum motivum, sicut actus amoris suum objectum simul & motivum. Præterea potest quis repetitis actibus eam comparare sibi promptitudinem, ut uno intuitu evidentiam præmissarum & conclusionis simul videat; ut patet in Mathesi, ubi plurium propositionum ad unam veritatem demonstrandam pertinentium evidentia quodammodo simul a Mathematico cognoscitur: ergo non semper habetur mera præmissarum recordatio.

140. OPP. *cum Platone contra Prop. 2dam.* Pueri nondum edocti bene respondent de multis, si interrogentur; ergo eorum notitiam a natura impressam habent. R. D. A. respondent de iis, quorum notitiam per sensus hauserunt C. secus N. interroget Platonius puerum centies de stellæ magnitudine, illam pileolo suo minorem semper affirmabit.

URG. I. Dum intellectus veritatem inquit, vel illam novit, vel non novit? si jam novit, ergo ejus notitia non tunc primum acquiritur: si non novit, non potest illam inquirere, nec invenire. R. Novit illam secundum notionem terminorum: qui tamen an, & qualem convenientiæ habitudinem

dinem ad se invicem habeant, ignorat: hinc illos ad se invicem comparat, & dum illorum convenientiam rationibus evidentibus nixam deprehendit, scientiam acquirit, quam antea non habebat. Sicut qui numerat nummos, quos habet in crumena, per numerationem intelligit, quot sint; quod antea ignorabat.

URG. 2. Multi, dum primo veritas aliqua proponitur, mox asserunt, rem ita esse; atqui non possent statim ita sentire, nisi prius eam novissent: sicut qui quærit v. g. Carolum; nisi prius eum noverit, non potest eo invento, mox tuto asserere, hunc esse præ aliis: ergo. R. N. Min. Nam multæ sunt veritates, quæ seipsas immediate evidentia sua manifestant; quales sunt illæ primorum principiorum: aliæ vero ob conformitatem cum primis principiis, vel evidentem vel probabilem, intellectui se vel evidenter vel probabiliter manifestant. Additam paritatem quod attinet: potest quis invento Carolo tuto affirmare, hunc esse præ aliis, licet eum antea non noverit: dummodo certa & infallibilia, quibus is ab omnibus aliis discernatur, ante perceperit, & in Carolo deprehenderit signa. Simili ratione potest de inventæ veritatis certitudine esse securus, qui infallibiles veritatis notas, scilicet evidentiam seu evidentem cum principiis primis connexionem in ea deprehendit.

* Quid

* Reliqua, quæ obmoveri hic possent, diluentur
exiis, quæ de criterio dicentur.

141. SCHOL. Scepticismi seu rationis
dubitandi tres classes distingui possunt ita, ut
alius dicatur universalis, alius immoderatus,
alius moderatus: Scepticismus *Moderatus*, phi-
losopho & homine sano dignus, est eorum,
qui contendunt, plurima a nobis demonstrari
non posse, pauca sciri, si cum sciendarum re-
rum numero comparatio fiat. His familiare
est *dubium methodicum*, quo, licet aliunde de
rei veritate certus, ita rem discutit, ac si re-
vera dubitaret; ut scilicet prudenti disqui-
sitione veritas melius penetretur. *Scepticis-
mus immoderatus* est eorum, qui absolute pau-
cissima, & vix aliquid ratione sciri posse de-
fendunt: nihil sensu, nihil ex autoritate
esse certum: vel ex autoritate Divina solum
aliqua, nihil ratione aut sensu certum senti-
unt. *Universalis* tandem nihil omnino sciri
statuit, & fortassis ne hoc quidem, quod ni-
hil sciatur. Et hi de omnibus formant *du-
bium effectivum* seu suspensionem mentis inter
assensum & dissensum fluctuantis. Hosce vel
mente carere, vel contra mentem loqui ma-
nifestum est; nam, ut ait S. Aug. *Neque quis-
quam finitur nescire, se vivere; quandoquidem si
non vivit, non potest aliquid vel nescire: quoniam
non solum scire, sed etiam nescire viventis est.*

§. IV. Q. an de eodem objecto possint simul esse scientia, fides est opinio in eodem intellectu & actu.

142. PRÆNOTIO I. *Opinio* est assensus ob motivum probabile & de se fallibile: *Fides* est assensus ob authoritatem & testimonium loquentis. Si credimus ob authoritatem loquentis Dei, est fides divina; si ob authoritatem hominis, est fides humana. 2. Certum est scientiam non posse consistere cum actu, quocum habet specialem repugnantiam: quales sunt *ignorantia*, quæ est privatio scientiæ: *formido actualis*, quæ est privatio certitudinis, evidentiæ & securitatis: *dubium*, quod est suspensio assensus, & fluctuatio animi: *suspicio*, quæ est inclinatio ad assensum ob leves rationes, quin assensus positivus præstetur: *error*, qui est assensus falsus. 3. Pariter sat certum est, posse intellectum eidem objecto assentiri actu unico ob plures rationes evidentes; ut, dum existentia Dei demonstratur variis demonstrationibus. Pariter certum est, idem ob plures rationes probabiles affirmari posse: aut certo evidenterque a nobis cognosci posse, quod antea tantum opinati sumus, aut credidimus.

Quæritur ergo: an intellectus possit simul amplecti rationes evidentes, probabiles & testimonium loquentis circa idem objectum, adeoque huic assentiri tam ex motivo eviden-

dente, scientiam pariente, quam ex probabili & auctoritate opinionem & fidem duntaxat fundante. An autem hoc fiat per unicum actum, ex motivo evidente probabili & auctoritate assentientem, an per tres actus, quorum unus motivum probabile, alter auctoritatem, tertius motivum evidens respiciat, perinde est.

143. PROP. Scientia, fides & opinio possunt simul stare de eodem objecto. Prob. Motivum evidens, probabile & testimonium loquentis nec sunt, nec fiunt sibi opposita, siue spectetur natura actus, siue intellectus; ergo potest intellectus ea simul amplecti; proinde stare simul possunt scientia fides & opinio. Prob. Ant. Per conjunctionem nullum horum motivorum intrinsece mutatur, nec unum excludit alterum ex eodem actu vel intellectu ratione contradictionis: nam actus tantum diceret: *res hæc vi motivi probabilis non est certa, licet vi alterius motivi sit certa: vi auctoritatis testantis non est evidens, licet vi motivi scientifici sit evidens*: item actus esset necessario verus ob motivum evidens: at spectato solo motivo probabili non esset necessario verus: rursus intellectus esset formidolosus attenta sola fallibilitate probabilitatis; non esset formidolosus attenta evidentia sola, vel una cum probabilitatis incertitudine: atqui hæc & similia non involvunt contradictionem: ergo. Con.

Confirm : hoc syllogismo : substantia spiritalis, quæ a corpore separata subsistit, operatur, & a Deo exigit perpetuam sui conservationem : quam Deus revelavit, & ratio prudens suadet, esse immortalem, est immortalis : atqui anima humana est talis substantia spiritalis ; ergo anima humana est immortalis : hæc conclusio elicitur ex triplici motivo, scilicet scientiæ, fidei & opinionis ; ergo est fides scientia & opinio ; actus scilicet realiter unus, æquivalenter triplex, qui quatenus præcise procedit ex motivo scientiæ, est scientia, quatenus ex motivo fidei vel opinionis, est fides vel opinio.

EXERCITATIO.

144. OPP. I. Incertitudo excludit certitudinem, inevidentia & obscuritas evidentiam : atqui opinioni convenit incertitudo, fidei obscuritas, scientiæ autem certitudo & evidentia : ergo scientia excludit fidem & opinionem. R. D. M. incertitudo & obscuritas positiva excludit &c. C. M. præcisiva tantum Subdist : excludit evidentiam & certitudinem ex suo motivo C. ex actu vel intellectu. N. M. opinio vi sui motivi intellectui aut actui nec confert, nec aufert certitudinem, nec fides evidentiam, sicut albedo nec confert, nec aufert dulcedinem, sed ab illa præscindit.

URG.

URG. 1. Scientia reddit intellectum positive certum & evidentem; ergo etiam opinio reddit illum positive incertum & formidantem. **R. N. C.** Ratio est: ipsa evidentia & infallibilitas motivi scientifici est ratio, cur intellectus assensu scientifico assentiatur conclusioni objectivæ: hinc fit, ut quo plures rationes evidentes congeruntur, eo etiam certior fiat intellectus. Contra ipsa fallibilitas motivi opinativi, vel obscuritas motivi fidei non sunt ratio assensus opinativi aut fidei, alias quo plures haberentur pro veritate aliqua rationes probabiles, eo fieret incertior; quod est aperte falsum. Ratio motiva ejusmodi actus opinativi est argumenti unius vel plurium vis tanta & verisimilitudo, ut ad assensum prudentem movere possit.

URG. 2. Actus cognoscens suum motivum fallibile, habet annexam formidinem actua-
lem, & incertitudinem positivam: atqui opinio cognoscit suum motivum fallibile: ergo.
R. D. M. habet annexam formidinem actua-
lem, si ad fallibilitatem motivi reflexe non attendat, id quod sæpissime contingit **N.** Si ad hanc reflexe attendat: Subdist. extra confortium scientiæ, & ubi subest prudens erroris periculum **C.** in confortio scientiæ, ubi nullum est erroris periculum **N. M. D. Min.** opinio cognoscit suum objectum fallibile, ita ut semper ad fallibilitatem reflexe attendatur

tur N. fecus C. effectus primarius motivi opinativi est, movere ad assensum prudentem & radicaliter formidolosum : secundarius tantum opinionis effectus, seu potius actus opinionem subinde consequens, est formido actualis, quæ tamen in consortio scientiæ excluditur.

145. OPP. 2. Talis actus esset simul certus & incertus, evidens & inevidens, naturalis & supernaturalis, necessarius & liber &c. atqui hæc sunt prædicata repugnantia : ergo. R. 1. D. M. esset simpliciter certus & evidens, & simul simpliciter incertus & inevidens N. M. esset simpliciter certus & evidens, & secundum quid, respectively ad motivum opinionis & fidei incertus & inevidens, idque tantum præcisive non positive C. M. R. 2. Talis actus est 1. simpliciter certus & evidens : hæc enim sunt prædicata positiva, denotantia formam subjecto inesse ; proinde dicuntur de toto, licet non omnibus ejus partibus aut formalitatibus conveniant : sic homo dicitur materialis, licet solum corpus sit tale. Inevidens, incertus sunt prædicata negativa, & formam a subjecto abesse significant : adeoque de toto enuntiari simpliciter non possunt, nisi singulis partibus forma absit : ita homo non dicitur simpliciter immortalis, licet anima sit immortalis. 2. Talis actus, si nimirum cum scientia & opinione con-

concurrat fides Divina est simpliciter supernaturalis; nam ad actum supernaturalem sufficit unum principium supernaturale in illum influere, quod, uti supponitur, in tali casu habetur, foretque habitus fidei supernaturalis. 3. Etiam foret simpliciter liber saltem mediate: quia liberum est voluntati amplecti unum vel plura motiva, motivisque opinionis & fidei præstare assensum in præmissis.

URG. I. Intellectus admissa Majore, & habito in Minore motivo primo v. g. scientiæ, necessitatur ad conclusionem, antequam motiva reliqua proferantur, ergo talis actus implicat. R. possunt in Minore tria illa Majoris membra seu motiva simul intellectui objici, sicut sæpissime plura simul objecta eidem proponuntur.

* Alii dicunt, ex hisce motivis formandum esse enthymema. Juxta alios potest ex imperio voluntatis intellectus determinari, ut reliqua etiam motiva in Minore perpendat: neque hoc putant obstare thesi illi, qua asseritur, intellectum concessis præmissis necessitari ad conclusionem. Siquidem, ajunt, cum intellectus, concessis præmissis etiam evidentibus, possit ex nutu voluntatis distrahi ad alia objecta, & sic indirecte impediri ab illatione conclusionis, cur non ab eadem voluntate possit determinari, ut reliqua etiam Majoris motiva perpendat, priusquam inferat conclusionem.

URG. 2. Talis actus ex triplici motivo elicitus vel est unius vel multiplicis speciei? R. est formaliter unius speciei, virtualiter & æquivalenter triplicis: ita ut fit specie distinctus ab actu scientiæ tantum, opinionis tantum, aut fidei tantum: sicut actus voluntatis ex multiplici variarum virtutum motivo elicitus.

ARTICULUS II.

DE ADMINICULIS METHODI, SEU DE CRITERIIS VERI.

Methodus cum sit ordinata ratio inquirendi verum; pluribus indiget mediis seu adminiculis; quibus & in eruenda, & in judicanda veritate adjuvetur. Atque hæc dicimus *Criteria veri*, quæ sunt *Regulæ ac veluti tesserae, quarum ope mens verum a falso discernat*. Neque hic laboramus, quodnam sit Criterium veri universale, ad quod demum omnia reliqua resolvantur: sed singula paucis describemus, & quantum cuique sit tribuendum, statuemus: sunt autem ejusmodi Criteria, Evidentia tam immediata, quam mediata, Sensus intimus, Sensus communis, Relatio Sensuum, & Autoritas.

§. I. De Evidentia, Sensu Intimo, & Sensu communi.

146. PRÆNOTIO. *Certitudo* est conformitas actus cum objecto intellectui nostro per-

persuasa per talia motiva, quæ omne dubium prudens excludant. Vel, ut aliis placet, est firma & prudens mentis adhæsiō alicui iudicio, orta ex motivo omne dubium prudens excludente. Juxta hos subiectum certitudinis immediatum non est iudicium, sed intellectus ipse; juxta eos autem, qui priorem definitionem ponunt; hæc adhæsiō intellectus est effectus certitudinis formalis, quæ in iudicio certo residet. Hæc mentis adhæsiō si ex solo motivi pondere sine voluntatis imperio oriatur, dicitur *certitudo intellectualis*: si autem mens a voluntate determinetur, ut firmiter adhæreat objecto propter motivum, vocatur *affectiva*, eritque prudens, si non excedat meritum motivi: secus enim temeritas & pertinacia foret.

* Vis motivi, ex qua oritur certitudo, cum triplex sit, triplex etiam distinguitur certitudo. *Certitudo metaphysica* est, quæ nititur motivo tam infallibiliter cum rei veritate connexo, ut nequidem ab ipsa Dei omnipotentia periculum erroris timeri possit e. g. omne totum est majus sua parte. *Certitudo physica* est, quæ nititur motivo naturaliter cum rei veritate connexo, quod tamen fallere me potest in hypothese miraculi: e. g. ignis materiæ combustibili rite applicatus accendit. *Certitudo moralis*, qua mens ita secura redditur, ut nullum formidare possit erroris periculum, nisi mutatis notabiliter hominum moribus. E. g. Datur Roma.

147. DEFINITIO I. *Evidentia* seu intuitus veritatis est intima quædam claritas, qua mens manifeste advertit objectum ita se habere. Alia est *immediata* seu propositionis, cum veritas statim aut sensu aut intelligentia terminorum perspicitur, uti in hac propositione: omne totum est majus sua parte. *Evidentia mediata*, quando veritas ex immediate evidente per demonstrationem manifestatur: unde & *evidentia demonstrationis* dicitur.

* Objectum evidentiaë immediatæ sunt propositiones *per se notæ*: quæ si aliquid rei convenire affirmant, negentve, *Principia* vocantur, ut, idem non potest simul esse & non esse, totum est majus sua parte &c. siquid effici posse affirmant, vel negent, *Postulata* dicuntur. Ut, linea quævis bifariam secari potest.

** Notæ seu characteres, quæ sensus intimus *evidentiam genuinam a spuria* seu *apparente tantum* discernat, sunt 1. clara cognitio habitudinis inter objecta idearum. 2. Suavis necessitas ad assensum. 3. Exclusio omnis formidinis de opposito, seu imperturbabilis mentis quies; quæ supponit *conscientiam in vero inquirendo pacatam*, & stabilitur *sensu communi optimorum*. Conscientia pacata si evidentiam testatur, causas errorum, quæ a pravis affectionibus mentem perturbantibus, aut a præcipitantia ideas idearumque habitudinem non satis discutiente, provenire potissimum solent, abesse monstrabit: Sensus autem seu sententia communis optimorum seu virorum in ejusmodi
scien-

scientiis peritissimorum efficiet, ne a brevitate vel imbecillitate mentis nostræ metuamus, utque omnes etiam imprudentes dubitationes arceamus. Hinc quisquis novam veritatis evidentiam detectam a se jactat, præcipue si hæc aliorum sententiæ multum adversetur; eam, si sanus est, eousque suspectam putet, usque dum repetito sæpius labore singula, scilicet ideas, axiomata, sententias præsuppositas, veritatis assertæ cum illis connexionem &c. accurate discusserit. Hoc ni fecerit, imprudenti saltem, imo & prudenti erroris formidini viam non occludet, adeoque conscientiam pacatam & imperturbabilem non sentiet. Ad hos characteres si examinarent evidentiam suam illi, qui, quot sententias proferunt, tot evidencias spueri sibi videntur; profecto experirentur, non ab evidentia se convictos, sed a præconceptionibus suis opinionibus finistrisque affectionibus delusos esse in iis, ubi contrarium alii evicerunt.

148. PROP. I. Evidentia tam immediata judicii, quam mediata demonstrationis simplicis parit certitudinem metaphysicam. Partis 1^{mæ} Ratio: fieri non potest, ut non adsit illa habitudo idearum, quæ clare distincteque percipitur: alioquin enim adesset, & simul non adesset: non adesset, ut supponitur; & adesset, quia manifeste perciperetur. Sic quis negabit metaphysice certum esse, totum esse majus sua parte; aliasque propositiones per se notas, quæ objectum sunt hujus evidentiae. Partis 2^{dæ} Ratio: per demonstra-

tionem mens assequitur evidentiam convenientiæ necessariæ duarum idearum inter se, ob convenientiam necessariam cum idea tertia: atqui sic fit metaphysice certa: eoquod repugnet, duo esse identificata, vel distincta in tertio, quin sint identificata vel distincta inter se.

* Quid de demonstratione composita sit sentiendum, dictum est superius N. 135.

149. DEFINITIO II. *Sensus intimus* seu conscientia est intima perceptio eorum, quæ intra ipsam animæ substantiam peraguntur.

* Objectum sensus intimi non sunt objecta sensuum externorum, nec ipsæ mutationes organorum sensoriorum seu sensationes externæ, neque etiam objecta ipsarum animæ affectionum; sed tantum existentia ipsius animæ, præsentis animæ affectiones, naturalesque & perceptibiles animæ mutationes v. g. gaudium, dolor, cogitatio, volitio &c. harumque existentia tantum, non vero natura & proprietates.

** Sensus intimus confundi non potest cum spiritu privato Heterodoxorum; per hunc enim isti dijudicare volunt existentiam revelationis, ejusque verum sensum, quæ nullo modo sunt objectum sensus intimi.

150. PROP. II. Sensus intimus confert certitudinem metaphysicam circa sua objecta. Ratio: fieri non potest, ut anima aliquid intra se fieri v. g. lætari se, sentiat, & tamen non læte-

lætetur: nam non lætaretur, ut supponitur; & lætaretur, quia lætitiā perciperet; percipi enim intime non potest, quod in anima non est.

151. DEFINITIO III. *Sensus communis* est vis illa humano generi infita, qua omnes, sanæ rationis usum habentes, inclinari se experiuntur ad judicia quædam communia, uniformia, stabilia & ineluctabilia circa objecta, quæ sensu intimo non percipiuntur. Judicia ejusmodi communia, uniformia, stabilia & ineluctabilia, ad quæ ferenda in omnibus aut fere omnibus ratione utentibus datur dispositio & inclinatio naturalis, dicuntur *persuasiones naturales*: quanquam confundi sæpe soleat sensus communis cum hac persuasionē.

* Objecta sensus communis sunt prima & universalia tam quoad tempus, quam quoad hominum numerum, morum principia & fundamenta honestatis naturalis e. g. datur ens aliquod supremum, remunerator bonorum, vindex malorum: virtus præmio, vitium vituperio dignum est &c. non autem objecta sensus communis sunt judicia quævis communia de rebus mere physicis ad religionem aut naturalem vitæ civilis honestatem minime pertinentibus, vel de rebus puri facti: hæc enim vel ex præjudiciis, vel ex institutione &c. oriuntur, suntque objecta sensus communis *vulgi* non sensus communis *naturalis*.

** Characteres horum judiciorum seu persuasionis naturalis sunt 1. *sola natura duce* atque magi-

stra concipiuntur absque institutione prævia.
 2. Sunt *communis* omnibus, aut fere omnibus, qui ratione & attentione utuntur: natura enim communis mater & magistra habetur. 3. Sunt *uniformis*: natura enim sibi non contradicit. 4. *Stabilia*, nulla temporis aut ætatis vicissitudine extinguuntur. 5. Sunt *ineluctabilia*, quæ natura etiam invitis, dummodo ratione & attentione utantur, obtrudit. Evidentia veritatum sensu communi nobis innotescunt, cum versentur circa objecta nobis extranea, inferioris est ordinis, ut observat P. Buffier, quam evidentia sensus intimi.

152. PROP. III. Sensus communis certitudinem metaphysicam parit. Ratio: Vis & inclinatio ita uniformiter judicandi de rebus maximi momenti est ab ipsa natura rationali impressa: nam *in omni re omnium gentium consensus lex naturæ putanda est*, ait Cicero: atqui talis vis & instinctus falli non potest: secus natura rationalis induceret omnes ad id, quod rationi repugnat, nempe ad falsum, adeoque ad malum suum, ita quidem, ut tam universalis & perpetuus error deponi non possit, nisi a paucis sceleratissimis homuncionibus, aut sanæ rationi passim obluctantibus Scepticis. Ergo. Confirm.: consensus illa omnium vel ratione nititur, vel ratione destituitur? si ratione nititur, illa evidentissima sit oportet, ut quæ omnes diversissimi genii, morum, affectionum &c. homines convincit; si destituitur ratio-

ratione: ergo est ab ipsa natura seu potius a Deo naturæ authore indita; adeoque Deus ipse perpetuum in errorem naturam rationalem induceret, & deciperet ita, ut erroris corrigendi nullum medium superfit.

§. II. *De Relatione sensuum & Autoritate.*

153. DEFINITIO I. *Relatio seu Experientia sensuum externorum* est cognitio eorum, quæ extra nos geruntur, sensuum pariter ac rationis ope comparata.

* Perceptam objecti externi in organum sensorium impressionem seu sensationem mens refert ad objecta corporea tanquam causas factæ impressionis, judicando se unitam esse corpori, & existere alia corpora, a quibus fit talis impressio. Propensio ad hæc judicia est universalis in omnibus omnino hominibus, constans & ineluctabilis; proinde tanquam lex, menti nostræ ab authore naturæ lata, est habenda.

** Objecta sensuum externorum non sunt res universales, sed tantum singulares: non rerum natura aut essentia, utpote soli rationi reservata; nec objecta ut sunt in se secundum qualitates suas absolutas, sed qualia sunt respectu nostri, seu secundum qualitates relativas, i. e. qualia sunt relate ad nostros sensus. Atque hinc est, quod, licet sensus nunquam nos fallant circa objecta sua propria; nam eorum repræsentatio semper est conformis mutationi illi, quam ab objectis externis patiuntur; tamen multiplicis fallaciæ ansam nobis præbeant; dum nempe mens non attentis circumstantiis, loci, distantiae

tiae &c. judicat præcipitanter rem ita se habere, quemadmodum in his circumstantiis repræsentatur.

*** *Character legitimi sensuum testimonii*, (quod dicitur *experientia sensuum vivida, constans, uniformis, nec rationi nec experientiae aliorum sensuum contraria*;) & *judicii ex eo formati proprius est*, quod sit persuasio necessaria plenam ac perfectam relinquens in mente securitatem, saltem sub conditione, nisi adsit miraculum. Unde fluunt sequentes canones, ex ratione organi objecti & medii, petiti: 1. Organa sensoria nullo vitio laborent; ut contingit in icterico, ebrio &c. aut saltem defectui opportunum remedium adhibeatur. 2. Servanda est debita objecta inter & sensus distantia; vel arte v. g. telescopio compensanda est. 3. Habenda est ratio medii objectum inter & organum v. g. in baculo mediam sui partem aquæ immerso. 4. Vitandum est vitium subreptionis: quod oriri hac in re potest ex vehementi imaginatione, vel præjudiciis aliunde haustis; ut dum aliqui spectra videre se putant, quæ non sunt, sed timentur. 5. Tot sensus, quod rei percipiendæ fervire possunt, adhibeantur circumspectione magna. 6. Idem objectum sæpius, & si fieri potest, in diversis circumstantiis observetur. Denique 7. sensuum testimonio ratio suffragetur. De observatione horum canonum testatur Sensus intimus.

154. PROP. I. Relatio sensuum legitima circa existentiam corporum indeterminatorum certitudinem metaphysicam, *contra Egoistas & Idealistas*: circa existentiam vero cor-

corporum determinatorum certitudinem physicam parit. Ratio 1^{mæ} partis: Inclinatione illa naturalis constans & ineluctabilis, adeoque lex quodammodo naturalis, qua perpetuo impellimur ad judicandum, dari extra nos corpora, quoties corpus aliquod impressionem in organo facit; non est nisi a Deo; ergo non potest esse perpetuo inutilis & fallax: id enim repugnat bonitati & sapientiæ Dei, qui tamen unicus author foret hujus deceptionis & erroris, cujus corrigendi ratio nulla suppetere: atqui perpetuo inutilis & fallax foret, si nulla darentur corpora. ergo. Ratio 2^{dæ} partis: quando habeo legitimam sensuum relationem de corpore quovis determinato, metaphysice certus sum, vel hic adesse corpus, vel fieri a Deo miraculum, quo scilicet Deus iusta ex causa legi illi seu propensione naturali pro uno alterove casu particulari derogare velit: atqui sic habetur certitudo physica. Ergo.

155. DEFINITIO II. Autoritas est excellentia & dignitas personæ, ob quam meretur, ut ei aliquid asserenti fides habeatur. Duplex est, Divina & humana.

* Auctoritatis vis omnis sita est in *scientia* & *probitate* loquentis: illa secura nos facit, quod loquens *possit*; hæc, quod *velit* loqui verum: adeoque fundamentum fidei, seu assensus ob auctoritatem præstiti est syllogismus iste: *Quæ is docet, qui veritatem novit, eamque vult dicere, ea sunt vera: sed hæc is docet, qui veritatem novit,*

vit, eamque vult dicere; ergo hæc vera sunt. Quantæ firmitatis est minor dati syllogismi; tam firma etiam est conclusio, seu fides alterius verbis præstita.

****** *Authoritas Divina* consistit in Dei revelantis Sapientia & Veracitate infinita. Hæc ut allegari possit, constare debet: 1. Deum esse locutum. 2. Quænam sint verba Dei: 3. Quis horum sensus. Qui ista scire vult, consulat veram Christi Ecclesiam, quæ est juxta Apostolum 1. Timoth. 3. v. 15. *Columna & firmamentum veritatis.*

******* *Authoritatis humanæ* ut testimonium sit *legitimum*, debet esse clarum, constans, uniforme hominum fide dignorum i. e. *proborum reique, de qua agitur, peritorum, amoris, odii, spei, metus aliarumque inordinatarum animi affectionum expertum, nulli denique parti additorum*, asserens aliquod factum, quod scilicet homines viderint, vel audierint. *Authoritas humana* triplex est: *in gradu infimo* est, quando testes numero pauci e. g. duo vel tres, legitimi tamen de facto aliquo testantur. *In gradu medio*, quando multi variorum locorum ac temporum testes legitimi constans de aliquo facto testimonium edicunt. *In gradu supremo* est testimonium omnium moraliter hominum: si nimirum omnes omnium gentium & locorum homines de facto quopiam testantur.

******** *Objectum præcipuum* authoritatis humanæ sunt *res facti*, quas author vel propriis sensibus hauserit, vel alienis usurpatum narrat. Dicitur *objectum præcipuum*: nam & aliis veritatibus aut assertionibus sæpe ob authoritatem assentimur. Hinc Author alius dogmaticus, alius historicus habetur: *Dogmaticus dogma-*
ma-

mata seu veritates universales docendo persuadere aliis intendit, aut scripta dictave aliorum interpretatur. *Historicus* res suo vel alio tempore gestas recenset.

156. PROP. II. *Authoritatis Divinæ summa est certitudo & infallibilitas. Ratio. Nec infinita sapientia falli, nec veracitas entis in omni genere perfectionis infinite perfecti fallere potest. Ergo quæ Deus revelat, infallibiliter vera sunt.*

* Hinc fluunt sequentes canones. 1. Ea, quæ fide divina credenda proponuntur, firmissimo assensu sunt admittenda: nec evidentia aut intrinseca ratio in iis postulanda est. 2. Evidentia metaphysica revelationi Divinæ adversari non potest: evidentia autem physica fallax est, si refragetur authoritati Divinæ.

157. PROP. III. *Authoritas humana legitima parit certitudinem moralem. Ratio. Propositio moraliter certa est, cujus oppositum fieri nequit, nisi mutatis notabiliter hominum moribus: sed homines falsum testimonium dicere nequeunt, nisi inclinationem suam naturalem, qua ad verum dicendum sese impelli, & obligari sentiunt; atque adeo mores consuetos violent. Ergo testimonium hominum parit certitudinem moralem.*

* Ut authoritas humana, ita & certitudo moralis inde nata, triplex est. *Authoritas humana legitima in gradu infimo confert certitudinem mo-*
ra-

ralem qualemcunque, fundatque præsumptionem veritatis. Hinc jure tam divino quam humano, omniumque nationum consuetudine testimonium duorum vel trium sufficiens habetur ad probationem criminis. *Eadem in gradu medio parit certitudinem moralem mediam.* Non enim nisi difficulter, & mutatis magna ex parte hominum moribus timeri potest periculum deceptionis, quanquam id absolute citra prodigium subesse posset. *Eadem in gradu supremo parit certitudinem moralem summam i. e. saltem physicæ supparem.* Non enim minus prodigiosum foret, omnes omnino omnium locorum ac temporum homines in idem mendacium conspirare; quam si sensus, rite applicati alicui objecto determinato, perpetuo nobis illuderent.

**** Canones critici circa authoritatem humanam.**

1. Nulli credendum est, nisi legitimum afferat testimonium. 2. Testis oculatus præfertur aurito, & coævus posteriori. Semel malitiose mendax, nullam amplius fidem meretur. Denique partium studiosus, aut fabulosus rem semper dubiam facit. 3. In rebus physicis authoritati humanæ ratio & experientia est præferenda. Plura de his Criteria R. P. Kreussler.

COROLLAR. Erunt, qui methodum hanc nostram scholasticam carpant, variasque quæstiones hinc inde infertas cum suis, ut ii quidem censent, inutilibus subtilitatibus e Scholis eliminatas optent: audiant hi limatum Cl. Bulfingeri judicium, qui in *præceptis Logicæ Jenæ editis anno 1739. in not. ad §. 60.* ita ore germano dixit. *Man solle die Leute vielmehr ermahnen zu denen Subtilitæten, als sie davon warnen: denn dergleichen, die alle Sauerlein ausglauben, sind nicht so gar dick gesäet. Wer die Subtilitæten verstehet, verstehet auch die Plumbitæten; sed non vice versa. Ita ille.*

COROL.

COROLLARIA

EX

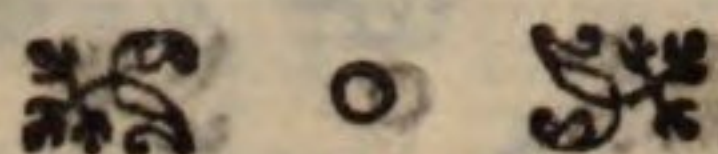
LOGICA ET METAPHYSICA.

EX LOGICA.

§. I. *De Ideis & Terminis.*

1. **I**dea seu simplex seu complexa falsa esse non potest.
2. Idearum signa sunt termini; inter quos terminus univocus, concretus, primæ & secundæ intentionis præ reliquis considerandi veniunt.
3. Concreta supponunt pro solo recto: quo multiplicato ordinarie multiplicantur.
4. Terminorum affectiones sunt Status, Ampliatio, Alienatio, Restrictio, Diminutio, Appellatio, Suppositio.
5. Suppositio alia est materialis, alia simplex, alia personalis.
6. Subjectum in propositione universali vel distributive vel collective; in propositione particulari vel disjunctive vel confuse supponit.
7. Prædicatum propositionis ordinatæ affirmativæ regulariter disjunctive, negativæ vero distributive supponit.
8. Ter-

*

8. Termini propositionis indefinitæ sequuntur leges earum propositionum, quibus æquivalent.
9. Terminus singularis incommunicabilis semper æquivalenter distribuitur.
10. Terminus infinitus distributive supponit.
11. Utilissimas de sano vocum usu & intelligentia leges exponet Defendens.
12. Leges Definitionis sunt 1. Definitio sit clarior definito. 2. Constet genere proximo & differentia ultima.
13. Leges Divisionis: 1. Membra dividenda simul sumpta, non vero singula seorsim, adæquant totum. 2. Divisio fiat in membra proxima & immediata; eaque sint aliquo modo inter se opposita.

§. II. *De Iudicio & Propositione.*

1. Iudicium est actus intellectus, non voluntatis *contra Cartesium*.
2. Est simplex mentis assensus vel dissensus.
3. Fontes errorum, quos in iudicando committimus, eorumque remedia indicabit Defendens.
4. Ad veritatem propositionis affirmativæ absolutæ in materia contingente ordinariè requiritur existentia utriusque
ex.

- extremi pro tempore per verbum indicato; non vero in materia necessaria.
5. Contradictoriæ nunquam possunt esse simul veræ aut falsæ.
 6. Contradictoriarum de futuro contingente altera est determinate vera, altera falsa; idque per ipsum statum objecti, non per decretum, aut præscientiam Dei.
 7. Contrariæ vi oppositionis possunt esse simul falsæ, non vero simul veræ. Subcontrariæ possunt esse simul veræ, non autem simul falsæ.
 8. Ex veritate subalternantis, sequitur veritas subalternatæ, non vice versa: & ex falsitate subalternatæ sequitur falsitas subalternantis, non vicissim.

§. III. De Discursu.

1. Proprietates bonæ consequentiæ sunt:
 1. Ex vero non nisi verum, ex necessario non nisi necessarium legitime inferitur.
 2. Ex contingente per se contingens, per accidens etiam necessarium deduci potest.
 3. Ex falso per se non nisi falsum, ex impossibili impossibile; per accidens tamen etiam ex

falso, impossibili, verum, imo & necessarium sequi potest.

2. Modi argumentandi legitimi sunt: 1. In argumentatione affirmativa ab actu ad potentiam, in negativa a potentia ad actum. 2. A potentia simultatis ad simultatem potentiæ, non vicissim. 3. A contradictorio consequentis ad contradictorium antecedentis. 4. Non tenet argumentatio a suppositione una ad aliam diversam; nisi subinde a suppositione distributiva ad collectivam.

3. Lex Syllogismorum generalis est: Contineat Major, ostendat minor.

4. Syllogismi categorici leges speciales sunt: Tres tantum sint termini; Medium saltem semel distribuatur; nec ponatur in conclusione. Ne procedatur a non distributo ad distributum. Ex præmissis mere particularibus aut negativis nihil sequitur. Conclusio sequitur partem debiliorem.

5. Intellectus admissis præmissis necessitatur ad speciem & exercitium conclusionis.

§. IV. *De Methodo & Criteriis veri.*

1. Quælibet Methodus suas habet leges, commoda & incommoda. In tradendis

dis

dis scientiis Methodus scholastica merito præfertur Geometricæ; in disputando syllogistica Socraticæ aut Eromaticæ.

2. Datur vera scientia, *contra Scepticos*: eaque de novo acquiritur *contra Platonem*.
3. Scientia fides & opinio se invicem ab eodem intellectu vel actu non excludunt.
4. Evidentia tam immediata, quam mediata parit certitudinem metaphysicam.
5. Sensus intimus & Sensus communis de objectis suis metaphysice nos certos reddunt.
6. Legitima sensuum Relatio de existentia corporum indeterminatorum metaphysicam, de existentia vero corporum determinatorum physicam certitudinem confert.
7. Autoritas Divina certitudinem metaphysicam, humana moralem parit.

EX METAPHYSICA.

§. I. *Ex Ontologia.*

1. Ens univoce Deo & creaturis tribuitur.
2. Præter possibilitatem extrinsecam & causalem datur intrinseca & formalis.

3. EG

3. **Essentia & existentia entis non distinguuntur realiter secundum rectum.**
4. **Notæ essentiales ejusdem entis distinguuntur per rationem.**
5. **Universale fit per intellectum.**
6. **Dantur relationes reales tum transcendentales tum prædicamentales.**
7. **Datur accidens absolutum.**
8. **Possibile non est infinitum categorematicum creatum, seu in perfectione, seu in numero, seu in duratione &c.**
9. **Datur in rebus creatis vera virtus activa.**
10. **Non datur mutua naturæ prioritas.**
11. **Causa ut agat, debet esse passo præsens.**

§. II. *Ex Theologia naturali.*

1. **Existit Deus: ita universa natura clamat, sanæque mentis hominem argumentis tum moralibus tum physicis convincit.**
2. **Deus est ens in omni genere perfectionis infinite perfectum.**
3. **Deus essentialiter unus est, contra Polytheos.**
4. **Deus est omniscius, omnipotens &c.**
5. **Non necessario producit id, quod est absolute optimum contra Leibnitium.**
6. **Datur in Deo providentia hujus universi gubernatrix, cui res creatæ omnes subjiciuntur.**
7. **Deus immediate omnia conservat.**
8. **Influit immediate in omnes actiones creaturarum.**
9. **Non tamen physice prædeterminat.**

* *

* *

* *

Vogt, Anton,

Philosophia rationalis

Heidelberga 1764

Diss. 594

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10840667-7

VD18 15186873-001